

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ALBERT CAMUS'NUN *YABANCI* İLE YUSUF ATILGAN'IN *AYLAK ADAM*
ESERLERİNİN VAROLUŞÇULUK TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI**

TEZİ YAZAN

İzzettin BİLGİN

Danışman: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Kadir Can DİLBER (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Dr. Öğrt. Üyesi Hasan SAKIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / TEMMUZ 2023

ONAY SAYFASI**T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE**

2021012004 numaralı öğrencimiz olan **İzzettin BİLGİN** tarafından hazırlanan “**Albert Camus’nun *Yabancı* İle Yusuf Atılgan’ın *Aylak Adam* Romanlarının Varoluşçuluk Temelinde Karşılaştırılması**” başlıklı bu tez çalışması jürimiz tarafından oy birliği ile **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır.)

Üniv. İçi – (Tez Danışmanı)– Jüri Başkanı: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır.)

(Danışman) Üniv. İçi – Jüri Üyesi: Dr. Öğrt. Üyesi Hasan SAKIN

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır.)

Üniv. Dışı – Jüri Üyesi: Doç. Dr. Kadir Can DİLBER

(Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır.)

07/07/2023

Prof. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 07/07/2023

İzzettin BİLGİN

ÍTHAF

Aileme...

TEŞEKKÜR

Tezin hazırlanma sürecindeki her aşamada bana yol gsteren değerli hocam Prof. Dr. Elmas ŞAHİN'e teŐekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez süreci boyunca gösterdiği anlayış için eŐim Melek BİLGİN'e teşekkür ederim.

İzzettin BİLGİN

ÖZ

ALBERT CAMUS'NUN *YABANCI* İLE YUSUF ATILGAN'IN *AYLAK ADAM* ESERLERİNİN VAROLUŞÇULUK TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

İzzettin BİLGİN

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN

Temmuz 2023, 94 Sayfa

Bu çalışmanın amacı Cezayir asıllı Fransız yazar Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ile Türk edebiyatının önemli isimlerinden Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanında yer alan varoluşçu öğeleri tespit ederek incelemek ve bu iki yazarın yaşamlarını da dikkate alarak karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmaktır.

Varoluşçuluk insanın var olma sorununa anlamlı bir cevap arayışıdır. Belli bir sistemden uzak olan varoluşçuluğun yabancılaşma/yalnızlık, saçma/absürt, can sıkıntısı/bunaltı, umut/umutsuzluk, özgürlük/başkaldırı, sorgulama/arayış ve ölüm/ölümsüzlük gibi temalarının *Yabancı* ve *Aylak Adam* adlı romanlarda işlendiği görülmektedir. Bu çalışmada bu temaların eserdeki karakterlere olan yansıması ortaya konduktan sonra iki eser benzer ve farklı yönlerden karşılaştırılmaktadır.

Albert Camus ile Yusuf Atılgan'ın incelenen eserlerinde yer alan ortak yönler Yusuf Atılgan'ın Albert Camus'tan etkilenmiş olabileceğini ortaya koyabileceği gibi çağdaş olan bu iki yazarın farklı bir coğrafya ve kültüre ait olmalarına rağmen insanın var olma sorununa benzer bir bakış açısına sahip olduklarını da gösterebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Albert Camus, Değerlendirme, Karşılaştırma, Varoluşçuluk, Yusuf Atılgan.

ABSTRACT**THE COMPARISON BETWEEN ALBERT CAMUS'S *STRANGER* AND YUSUF ATILGAN'S *IDLE MAN* ON THE BASIS OF EXISTENTIALISM****İzzettin BİLGİN****Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor : Prof. Dr. Elmas ŞAHİN****July 2023, 94 Pages**

The aim of this study is to identify and analyze the existential elements in the Algerian-born French writer Albert Camus's novel *Foreigner* and one of the most important writers of Turkish literature, Yusuf Atılgan's novel which is named *Idle Man* and to make a comparative assessment by considering the lives of these two writers.

Existentialism is the search of meaningful answer for existence problem of human. It is seen that themes of existentialism which is far from a certain system such as alienation/loneliness, nonsense/absurd, boredom/anxiety, hope/ despair, freedom/rebellion, questioning/searching, death/immortality are handled in novels called *Stranger* and *Aylak Adam*. In this study after the reflections of these themes on the characters is revealed, these two novels are compared with their differences and similarities.

The common aspects in the studied works of Albert Camus and Yusuf Atılgan, can put down the fact that Yusuf Atılgan could be influenced by Albert Camus and also it can show that these two contemporary authors have a similar point of view to the existence problem of human, even though they belong to a different geography and culture.

Key Words: Albert Camus, Assessment, Comparison, Existentialism, Yusuf Atılgan.

ÖNSÖZ

Varoluşçuluk bireyin özgür seçimleriyle kendi hayatına yön verme ve kendi varoluşunu gerçekleştirme çabasıdır. Edebiyat da bu anlamda somutlaştırma yoluyla insanı, insanın sorunlarını ve onun varoluşunu gerçekleştirme sürecini ortaya koymaktadır. Edebiyat eserinin incelenmesiyle karakterlerin varoluşunu nasıl gerçekleştirdiği tespit edilebilir. Bu çalışmada varoluşçuluğu temsil eden önemli düşünürlerin görüşleri esas alınarak varoluşçuluğun değindiği temalar ışığında eserlerdeki karakterler incelenmektedir.

Bu çalışmada insanın varoluş problemini işleyen iki yazar Albert Camus ve Yusuf Atılgan'ın bu soruna dair yaklaşımları benzer ve farklı yönlerden ortaya konmaktadır. Yusuf Atılgan *Aylak Adam* eserinde C. üzerinden bireyin hayata tutunmak için arayışını işlerken bir yandan da toplumun yozlaşmış töre ve genel ahlak kurallarına karşı çıkarak insanın kendi varoluşunu gerçekleştirme uğraşını ortaya koymaktadır.

Albert Camus *Yabancı* romanında ise saçma hakkındaki düşüncelerini Meursault karakteri üzerinden somutlaştırmaktadır. Eserin başından sonuna kadar saçma seviyesine ulaşan bireyin yaşama karşı olan net tavrı okura sunulmaktadır. Meursault geleceğe dair bir umut taşımaz. O yaşamını değiştirebileceği kanaatinde değildir dolayısıyla belli bir arayışın içerisinde değildir. Ancak Albert Camus da eserde toplumun yozlaşmış değerlerini ve özellikle üst kurum olarak yargıyı eleştirmektedir.

İki yazarın da eserlerinde yer alan ana karakterler varoluşçuluğun işlediği temalar bakımından incelenmiştir. Bu temalar iki eserde yer alan ortak temalar olarak belirlenmiştir.

İÇİNDEKİLER

KAPAK.....	i
ONAY SAYFASI	ii
ETİK BEYANI	iii
İTHAF.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
EKLER LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Problemi	3
1.3.1. Araştırmanın Problem Cümleleri	4
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Araştırmanın Varsayımları (Sayıltıları)	4
1.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	5
1.7. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	5
1.8. Araştırmanın Yöntemi.....	6
2. VAROLUŞÇU EDEBİYAT KURAMI VE ELEŞTİRİSİ.....	7
3. ALBERT CAMUS VE YUSUF ATILGAN	19
3.1. Albert Camus'nun Hayatı ve Eserleri	19
3.1.1. Albert Camus'nun Edebi Şahsiyeti.....	20
3.2. Yusuf Atılgan'ın Hayatı ve Eserleri.....	21
3.2.1. Yusuf Atılgan'ın Edebi Şahsiyeti	23
4. AYLAK ADAM İLE YABANCI ESERLERİNİN VAROLUŞÇULUK TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI.....	25
4.1. Yalnızlık ve Yabancılaşma	25
4.2. Saçma/Absürt	36
4.3. Can Sıkıntısı ve Bunaltı	47
4.4. Umut ve Umutsuzluk	52

4.5. Özgürlük ve Başkaldırı	58
4.6. Sorgulama ve Arayış	63
4.7. Ölüm/Ölümsüzlük ve İntihar.....	68
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	73
KAYNAKÇA.....	76
EKLER.....	80

EKLER LİSTESİ

Ek-1. Tez Etik İzin İstek Formu	80
Ek-2. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin İstek Yazısı	82
Ek-3. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı	83

1. GİRİŞ

Edebi eserin dış dünyanın etkilerinden soyutlanmış bir şekilde ortaya konması mümkün değildir. Edebi eserin gerçek manada anlaşılabilmesi ancak devrin diğer disiplinleriyle olan ilişkisinin irdelenmesiyle mümkün olmaktadır. Varoluşçuluk bu anlamda edebiyatla en sıkı bağ kuran felsefi disiplin olarak göze çarpmaktadır. Bu disiplinin temsilcileri olarak görülen Nietzsche, Camus, Sartre gibi isimler filozof olmalarının yanında aynı zamanda usta birer edebiyatçıdır. Bu yazarlar fikirlerini edebi eserde daha rahat ortaya koyabilecekleri düşüncesindedir. Türk edebiyatında ise varoluşçuluğun “1940’lı yılların sonunda tanınmaya başlandığı, 1950’lerin başında ise etkisini iyice hissettirmeye” (Kurt, 2009, s.8) başladığı görülmektedir. Bu dönemde Ahmet Hamdi Tanpınar, Demir Özlü, Vüs’at O. Bener, Yusuf Atılgan, Nezihe Meriç, Leyla Erbil, Ferit Edgü, Sevgi Soysal, Adnan Özyalçınar, Onat Kutlar ve Erdal Öz gibi isimler bu anlamda eser ortaya koymuştur.

Varoluşçuluk, insanın önce var olduğunu daha sonra da seçimleri ve eylemleriyle özünü oluşturduğunu savunur. Varoluşçuluk, insana mutlak özgürlük sunarak her insanın kendi hayatını şekillendirmesine olanak tanıyan ve bu yönüyle de klasik felsefeden ayrılan bir anlayışa sahiptir. Mouiner varoluşçuluğu “tüm zamanların üstündeki ölümsüz felsefeye ters düşen, ona karşı kesin bir tavır almış olan bir düşünce akımı” (2019, s. 13) olarak tanımlarken Fransız düşünür ve edebiyatçı Jean Paul Sartre *Varoluşçuluk* adlı eserinde Alman filozof Joachim Ritter’in varoluşçuluğu “köklerinden kopmuş, geçmişe, tarihe güvenini kaybetmiş, mutsuz, huzursuz insan varlığını dile getiren” (Sartre, 2021, s. 10) bir felsefe olarak tanımladığını yazmaktadır.

Varoluşçuluğun “kökleri bazılarının göre Antik Çağ’da Sokrates’e uzanırken bazıları da bu kökleri Ortaçağ felsefecisi St. Augustinus’a uzatarak daha yakın bir tarihte başlatmaktadır. Kimileri bunu Pascal ve Descartes’la başlatırken, kimileri 19. yüzyıldaki felsefe ve edebiyat düşüncesine dayandırır” (Çüçen, 2015, s. 17). Abdulkadir Çüçen’e göre “varoluşçuluk terimi J. P. Sartre tarafından kullanılmış olmasına rağmen “varoluş felsefesi” terimini ilk kez Jasper’ın kullandığı bilinmektedir” (2015, s. 18). Jean Wahl ise “varoluş sözcüğünü bugünkü anlamda ilk kez Kierkegaard’ın önerip kullandığını” (1999, s. 10) ifade eder. Birçok araştırmacıya göre de Kierkegaard varoluşçuluğun öncüsü olarak kabul görmektedir.

Varoluşçuluğun yirminci yüzyılda ortaya çıkması çağın sorunlarıyla yakından ilişkilidir. Bu çağda yaşanan iki dünya savaşı birçok insanın ölmesine yol açmış, birçok

kişinin vatansız, kimliksiz kalmasına sebep olmuştur. İnsanın yaşadığı bu trajedinin yanında kapitalizmin ve makineleşmenin etkisini arttırması nedeniyle insan “kendisine yabancı bir kul ve köle” (Şeriati, 2008, s. 70) haline gelmiştir. Varoluşçuluk klasik felsefenin bu çağın sorunlarına vevap veremediği, insanın kendini, varlığını yeniden sorgulamaya başladığı bu dönemde ortaya çıkmıştır. Varoluşçuluk klasik felsefenin aksine soyut, genel, evrensel ilkeler yerine insanın somut yaşantısını merkeze alan, bireysel ve tikel ilkeler ortaya koyan bir anlayışa sahiptir. Bu felsefede tek gerçek bireydir ve onun özgür seçimleriyle var ettiği dünyadır. “Varoluşçuluğa kadar filozofların amacı doğru, nesnel ve evrensel olmaktır, Varoluşçu filozofların amacı ise öznel, tikel ve kısmi olmaktır” (Gürsoy, 2014, s.74).

Bu çalışmada Albert Camus’nun *Yabancı* romanı ile Yusuf Atılgan’ın *Aylak Adam* adlı romanının varoluşçuluk temelinde karşılaştırması yapılmaktadır. Yusuf Atılgan 1950 kuşağı önemli yazarlarından. Onun eserleri üzerine Türk Dili ve Edebiyatı sahasında 19 adet tez yazılmıştır. Bu çalışmalardan varoluşçuluk esas alınarak yazılan tezler 2 tanedir:

Gökhan Eral, 2011 yılında Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi’nde “Franz Kafka ve Yusuf Atılgan’ın Romanlarının Varoluşçuluk Temelinde Karşılaştırılması” adıyla yazdığı tez çalışmasında iki yazarın romanlarında yer alan varoluşçu öğeleri tespit ederek tezin sonunda bir karşılaştırmaya gitmiştir.

Mustafa Kurt 2007 yılında Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde doktora tezi olarak hazırladığı “1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma” adlı çalışmasında Yusuf Atılgan’ın romanlarını yapı, tema ve anlatma alt başlıklarında ele almıştır.

Bu tezlerin yanında Yusuf Atılgan’ın eserlerini inceleyen müstakil iki adet kitap yazılmıştır. Bunlar;

Ali İhsan Kolcu 2003’te “*Yusuf Atılgan’ın Roman Dünyası*” adıyla yayımladığı eserinde Yusuf Atılgan’ın romanlarını tema ve yapı başlıklarında incelemiştir.

Bilgin Güngör 2018 yılında yayımladığı “*Yabancı’nın Aşına Sesi: Yusuf Atılgan*” adlı eserde Yusuf Atılgan’ın eserlerini konu, tema, roman ve hikayelerin unsurları alt başlıklarıyla incelemiştir.

Albert Camus ile ilgili felsefe alanında başta olmak üzere çeşitli tezler yazılmakla birlikte Türk Dili ve Edebiyatı alanında hiçbir tez yazılmamıştır. Ülkemizde Albert Camus ile ilgili yapılan çalışmalar ve basılan kitaplar da daha çok onun felsefe ile ilgili düşüncelerine yönelik olmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Araştırmanın konusu, amacı, problemi, problem cümleleri, önemi, sayılıları, kapsam ve sınırlılıkları, kurumsal çerçevesi ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde Varoluşçu edebiyat kuramının genel hatları çizilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Albert Camus ve Yusuf Atılgan'ın hayatı ve edebi kişilikleri hakkında bilgi verilmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise *Yabancı* ve *Aylak Adam* romanlarında yer alan varoluşçu temalar yabancılaşma/yalnızlık, saçma/absürt, can sıkıntısı/bunaltı, umut/umutsuzluk, özgürlük/başkaldırı, sorgulama/arayış ve ölüm/ölümsüzlük alt başlıkları altında benzer ve farklı yönlerden incelenmektedir.

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu Nobel ödüllü yazar Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ile Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanını varoluşçu öğeler bakımından karşılaştırmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı varoluşçuluğun ve absürdizm akımının öncülerinden biri olarak kabul görmekte olan Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ile 1950 kuşağı Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanını varoluşçu öğeler bakımından inceleyerek bu öğelerin benzer veya farklı yönlerini ortaya çıkarmak ve bu yolla edebiyatımız ile Fransız edebiyatı hakkında karşılaştırma yapmaya imkân sağlamaktır. Albert Camus ve Yusuf Atılgan çağdaş iki yazardır. Aynı çağda yaşayan bu iki yazarın dönemin şartlarından etkilendiklerini, dönemin şartlarının onları benzer temaları benzer bir şekilde işlemelerine neden olduğunu ortaya koymak çalışmanın bir diğer amacıdır.

1.3. Araştırmanın Problemi

Varoluşçuluk felsefi akımının öncülerinden biri olan Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ve Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı eserlerinde varoluşçu temalar tespit edildiği varsayılmaktadır. Alanda Albert Camus ve Yusuf Atılgan hakkında çeşitli çalışmalar yapılmakla birlikte iki yazarın adı geçen eserler bağlamında karşılaştırılmadığı görülmektedir. Bu çalışma bu problemi

ortadan kaldırmak ve bu iki eseri karşılaştırmalı edebiyatın olanaklarından faydalanıp karşılaştırarak kendi edebiyatımızı daha iyi anlamayı hedeflemektedir

Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan farklı kültürlere sahip insanlar aynı çağda benzer problemlere maruz kalabilmektedir. İncelemeye konu iki eserde de insanın benzer problemlerinin olması bu çalışmanın ortaya konma nedenlerinden biridir.

1.3.1. Araştırmanın Problem Cümleleri

Araştırmanın problem cümleleri:

1. Varoluşçuluğun tanımı nedir?
2. Varoluşçuluğun temsilcileri kimlerdir?
3. Varoluşçuluğun temaları nelerdir?

4. Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ile Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanlarında hangi varoluşçu temalar işlenmiştir?

5. Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ile Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanlarında işlenen varoluşçu temaların benzer ve farklı yönleri nelerdir? şeklinde sıralanmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Fransız edebiyatında çok önemli bir yere sahip olan Albert Camus varoluşçu felsefenin de öncü isimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Albert Camus özellikle hayatın anlamı daha doğru bir ifadeyle hayatın anlamsızlığı hakkındaki düşüncelerini *Yabancı* adlı romanında somutlaştırmaktadır. Bunun yanında varoluşçuluğun değindiği farklı temaları da içermektedir. Türk edebiyatında kendine önemli bir yer edinen Yusuf Atılgan'ın da *Aylak Adam* adlı romanında varoluşçu temaların olması ve bu anlamda bugüne kadar iki eserin varoluşçuluk temelinde karşılaştırılmaması bizi bu çalışmayı yapmaya yöneltmektedir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları (Sayıltıları)

Bu çalışmada Nobel edebiyat ödüllü Cezayir asıllı Fransız yazar Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ile 1950 kuşağının en önemli yazarlarından biri olan Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanlarında varoluşçu temalar olduğu tespit edilmektedir. Bu temaların yalnızlık/yabancılaşma, özgürlük/başkaldırı, can sıkıntısı/bunaltı, umut/umutsuzluk, sorgulama/arayış, saçma/absürt, ölüm/ölümsüzlük şeklinde olduğu,

iki eserde yer olan bu varoluşçu temaların benzer ve farklı yönleriyle ortaya konabileceği varsayılmaktadır.

1.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Yabancı ve *Aylak Adam* adlı romanları varoluşçuluk temelinde incelerken metin merkezli bir inceleme yapılmıştır. Varoluşçuluğun net bir tanımının olmaması ve varoluşçuluğun sınırlarının kesin olarak belli olmaması, varoluşçu filozofların birbirinden farklı görüşlere sahip olması bu çalışmada zorluklarla karşılaşmamıza sebep teşkil etmiştir. Bu çalışma Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ile Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanının varoluşçu temalar bakımından incelenmesiyle sınırlanmaktadır.

1.7. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Karşılaştırmalı edebiyat farklı ülkelere ait iki eserin çeşitli yönlerden benzer veya farklı yönlerden karşılaştırılmasıdır. Paul Van Tieghem Türkçeye *Mukayeseli Edebiyat* olarak çevrilen eserinde karşılaştırmalı edebiyatı şu şekilde tanımlamaktadır:

Muhtelif dillere ait iki veya birçok kitap; sahne konu ve sayfa arasındaki benzerliklerin ve farkların müşahedesi, bir tesiri, iktibası vesaireyi keşfetmek ve netice olarak bir eseri başka bir eserle kısmen izah etmek imkanını veren zaruri bir hareket noktasından başka bir şey değildir. (2017, s. 41).

Karşılaştırmalı edebiyatın 19. yy'de ortaya çıktığı kabul görmekle birlikte Elmas Şahin'e göre "karşılaştırmalı teriminin çıkış noktası Plato ve Aristo'nun klasik çağına kadar inmektedir" (2006, s. 1). Karşılaştırmalı edebiyat sayesinde kişi başka toplumlara ait bir eseri okuduğunda kendi toplumunun ürettiği eserle karşılaştırma imkanı bulur. Bu karşılaştırmaların sonucunda dünyadaki durumunu, olumlu veya olumsuz yönlerini daha rahat bir şekilde keşfederek kendini geliştirme olanağına kavuşur. "Ötekinin sayesinde eserlerimize daha başka bir gözle bakmayı; hem kendimizi hem de ötekileri metin yoluyla keşfetmeyi öğreniriz" (Şahin, 2006, s. 4).

Bu çalışmada da karşılaştırmalı edebiyatın olanaklarından yararlanarak birbirine yakın tarihlerde yazılan iki eser olan *Yabancı* ve *Aylak Adam* romanlarını varoluşçu edebiyat kuramı ve eleştirisi bakımından benzer ve farklı yönlerden karşılaştırarak hem kendi edebiyatımızı hem de Fransız edebiyatını daha iyi tanımak amaçlanmaktadır.

1.8. Araştırmanın Yöntemi

Bu alışmada Albert Camus'nun *Yabancı* romanı ile Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı romanları varoluşçuluk bağlamında değerlendirilmektedir. Bunun için öncelikle varoluşçuluk felsefesi ve varoluşçu edebiyat kuramı hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra adı geçen eserlerde metin merkezli bir bakışla bu eserlerde yer alan varoluşçu öğeler ortaya konmaktadır. Çalışmanın sonunda iki eserde yer alan varoluşçu öğeler benzer ve/veya farklı yönlerden karşılaştırılmaktadır.

2. VAROLUŞÇU EDEBİYAT KURAMI VE ELEŞTİRİSİ

Varoluşçu edebiyat kuramı varoluşçuluk felsefesinin değindiği temleri sanat yapıtında işleyen edebiyattır. Varoluşçu yazarlar can sıkıntısı, karamsarlık, yalnızlık, yabancılaşma, ben ve öteki, hayatın anlamı veya anlamsızlığı, ölüm gibi kavramları felsefi bir dille anlatmak yerine bu duyguları bir karakter üzerinden somutlaştırıp anlatmayı tercih etmektedir. Felsefe genel ilkeler ortaya koyma iddiasındayken varoluşçu edebiyat “genel-geçer olanla değil, daha ziyade bireysel olanla ve insanın özüyle ilgilenmeye çalışmıştır” (Karataş, 2021, s. 12).

Felsefi bir eser, bilgi veren ele aldığı konuyu derinliğine inceleyen ve mantıksal akıl yürütme zinciri içerisinde irdeleyen bir eser olduğu için onda önemli olan içeriktir. Edebi eser ise içerikten ziyade biçime önem verir. Felsefi eser soyut, edebi eser somuttur. İnsan hayatı onun varoluşu ve özgürlüğü gibi konular felsefenin soyut diliyle anlaşılır kılınamaz. İşte bu durumda sanat devreye girer ve felsefeye somutluk kazandırır (Gündoğan, 1999, s. 198).

“Varoluşçular, savlarını, bir dizge (sistem) içinde birleşmiş bir bütün olarak ortaya koyacak yerde, dolaylı bir biçimde anlatılmasını yeğ tutarlar: Roman ya da dram biçiminde düş gücü yapıtları; içten günlükler ve kişisel yaşamın bir yankısını veren benzeri yapıtlar” (Foulquie, 1998, s. 37). Sartre, Camus ve Simone de Beauvoir gibi isimler “romanı, öyküyü, tiyatroyu, denemeyi felsefileştirmişlerdir” (Aksoy, 1981, s. 318). Bu isimler yazdıkları eserler ile felsefe ve sanat arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmayı arzulamaktadır. Bu edebiyatın etkisiyle eser veren Sartre, Kafka, Camus, Beckett gibi yazarlar bireyin varoluşunu gerçekleştirme sürecini işleyerek insanın özüne inmeyi hedeflemektedir. *Godoty Beklerken, Dava, Yabancı, Bulantı* gibi felsefi yönü de güçlü edebi yapıtlar kişide diğer yazınsal eserlerden farklı bir etki bırakmaktadır. Bu yazarların yazdıkları eserlerde varoluş somut olandan soyut olana doğru bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk varoluşçu roman *Bulantı*'da Roguentin çevresindeki somut olan varlıklardan hareketle insanın özüne doğru bir yol almaktadır. Sartre'nin bu eserinde Roguentin nesnelere hareketle var olmak üzerine düşünmektedir. Roguentin ilk başta herkes gibidir, çevresine ve çevresinde olan nesnelere karşı ilgisizdir. Nesnelere Roguentin için orada dekoru tamamlayan bir parçadır sadece. Ancak daha sonra bu nesnelere var olması üzerine düşünmeye başlar. Bu kafa yormanın sonucunda

Roguentin nesnelere gözlemleyerek ve bu nesnelere dokunarak saklı olan varoluşu ortaya çıkarmaktadır. Varoluşçular genellikle eserin ana karakteri vasıtasıyla diğer karakterleri de etkileyerek değiştirme, onlara yeni bir hayat sunma arzusundadır. Dünya edebiyatının önemli yapıtlarından olan *Kâtip Bartleby*'de Bartleby'nin patronu olan avukatı etkilediği avukatın “kâtiple temasımın beni şimdiden ve ciddi biçimde zihnen etkilemiş olduğunu düşününce ürperdim” (Melville, 2022, s. 28) sözünden anlaşılmaktadır. Varoluşçu yazarlar yazdıklarıyla sadece kurgusal hayattaki bireyleri değil okurun da varoluşunu gerçekleştirmesine imkan sunmayı hedeflemektedir. Sartre, Camus, Kafka gibi varoluşçu yazarlara göre “önemli olan sanat yapıtını inceleyen insanın bu varoluşla karşılaşmasıdır” (Çelik, 2013, s. 20). Bunun için *Bulantı* eserinin ana karakteri Roquentin okurun karşısına varoluşunu tamamlamış bir şekilde sunulmaz. Sartre'nin *Bulantı* adlı eserinden alıntılanan bölümü okuyan okur da Roquentin ile birlikte kendi varoluşunu keşfetmeye başlar.

Varoluş üzerine düşündüğümü sandığımda, hiçbir şey düşünmemiş olduğumu söyleyebilirim; kafamın içi bomboştu ya da bir sözcük vardı yalnız; yani "varlık" sözcüğü vardı. (...) Nesnelere baktığım zaman bile, onların var olduklarını düşünmekten çok uzaktım; bana sanki bir dekor gibi görünüyordular. Onları elime alıyorum, araç olarak kullanıyordum; dirençlerini önceden kestiriyordum. Ama bütün bunlar yüzeyde kalıyordu. Varoluş nedir diye sorulsaydı, özlerini değişime uğratmadan, nesnelere dıştan eklenen boş bir biçimdir derdim. Sonra birden ortaya çıkmış, belirivermişti işte; apaçıktı, varoluş kendini açığa vurmuştu (2019, s. 189).

Varoluşçu yazarlar insanın nesneleşmesine karşı çıkarak insanı seçimleriyle kendini eyleyen ve eylemlerinden sorumlu kılan bir özne mertebesine konumlandırma çabasıdır. İnsan özü itibarıyla ciddi bir potansiyele sahip yeryüzündeki tek varlıktır. Varoluşçu edebiyat eserlerinde kişiler bu potansiyeli ortaya çıkaracak, kendi varoluşunu gerçekleştirecek şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birey toplumun, coğrafyanın, tarihin dayatmalarından ve bütün saldırılarından kendini muhafaza ederek özgür bir şekilde varoluşunu gerçekleştirmelidir. Amerikan yazar Herman Melville'nin ünlü öyküsü *Kâtip Bartleby* eserinde ana karakterinin “davranışlarının her şart altındaki değişmezliği” (2022, s. 20) onun seçimlerinde çevresinin etkisinde kalmadığını

göstermesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bartleby gibi diğer varoluşçu karakterler de kendi varoluşlarını kendi seçimleri ve eylemleriyle gerçekleştirmektedirler. Varoluşçu karakterler “yaşamdaki konumlarını tartar, diğer insanlarla ilişkilerini gözden geçirir, sonunda kendi varlıklarına ve değerlerine ilişkin bir karara varırlar: Ben buyum veya şuyum derler” (Çelik, 2013, s. 22).

Varoluşçulara göre insanı diğer nesnelere ayırt eden temel özelliği onun özgür olmasıdır. “Varoluşçuluk için yazılagelmiş en iyi başlangıç yapısı” (Kaufmann, 1964, s. 10) sayılan Dostoyevski’nin *Yer Altından Notlar* eserinin ana karakterine göre de birey kendi çıkarına ters düştüğünde bile mutlaka özgürlüğü tercih etmeli ve bu iradesinden asla taviz vermemelidir. Dostoyevski hemen hemen bütün eserlerinde iyi, kötü, yasa, erdem gibi kavramları konu edinir ancak özgürlüğü her zaman öncelemektedir. Çünkü özgürlük bu kavramların temelini oluşturur. “Hür iradesi, arzusu olmayan, istemeyi bilmeyen insanın org silindiri üzerindeki civatadan ne farkı vardır ki?” (Dostoyevski, 2009, s. 49). Özgür olmak insanı diğer varlıklardan farklı kılmaktadır. Dostoyevski’nin bu eserinde kişi kendisini tanımaya çalışan ve bunun yanında sınırlarını, güçsüzlüğünü de kavrayan; ancak insanoğlunun bu dramını maskeleyerek yerine açıkça ortaya koyan bir şekilde okurun karşısına sunulmaktadır. *Yer Altından Notlar* eserinde “kişinin kendi kendisiyle böylesine ilgilenişi yeni bir şeydir” (Kaufmann, 1964, s. 7). Bütün bu yönleriyle bu eser Kaufmann’a göre dünya edebiyatının “en başkaldırıcı, en özgün” (1964, s. 9) eserlerindedir.

Varoluşçuluk edebiyat kuramının en önemli fenomenlerinden biri can sıkıntısı/bunaltıdır. Can sıkıntısı öznel olması hasebiyle korkudan ayrılmaktadır. Korkunun kaynağı belli iken can sıkıntısının kaynağı belirsizdir. Sartre’a göre insan mutlak özgürdür. Özgür olan kişi aynı zamanda hem kendine karşı hem de tüm insanlara karşı sorumludur. Kişi bu sorumluluk duygusundan dolayı bunalımı yaşamaktadır. Sartre’a göre kişi kendi kararlarını kendisi özgür bir biçimde aldığı için sonuçlarına katlanmak zorundadır. Kişi seçimlerinin ve eylemlerinin sonucuna itiraz etme veya şikayet etme hakkına sahip değildir. Sartre Tanrıyı yadsırken adeta insandan yeni bir Tanrı inşa etmektedir. Heidegger ise Sartre’dan farklı görüştedir. Heidegger’e göre can sıkıntısı insanın yoklukla tanışmasını ve gücünün sınırını ortaya koymaktadır. Necip Fazıl Kısakürek’in “Ben ki toz kanatlı kelebeğim/Minicik gövdeme yüklü Kafdağı/ Bir zerreciğim ki arşa gebeyim/ Dev sancılarımın budur kaynağı” (2004, s. 19) dizeleri de insanın bu tümel sorumluluk karşısındaki bunalımlı durumunu göstermesi açısından önemlidir. Heidegger insanın yaşamı boyunca can sıkıntısını

hissedeceğine inanmaktadır çünkü ona göre insan tam olarak neye karşı sorumlu olduğunu ve hayatını ne biçimde şekillendireceğine dair bilgiden yoksundur.

Sıkıntı mahiyeti itibariyle subjektiftir. Bu sebeple korku ile bir tutulmamalıdır. Bir eşya yahut bir şahıs korkunun sebebi olabilir. Fakat sıkıntının objektif bir sebebi yoktur. Heidegger'e göre sıkıntı insanın sınırlılığını ve yoklukla yüz yüze bulunduğunu ifşa eder. Sartre'da bu duygu aynı zamanda hürriyetle bağlantılıdır. Kierkegaard'dan beri bir konuda ileri sürülen görüşler şöyle özetlenebilir: Sıkıntı insanın yetersizliğinden ileri gelmekte ve onu yoklukla hürriyet arasında bırakmaktadır. Yokluğun tehlikesinden kurtulmak ve hürriyetle tanışıklık kurmak için her şeyden önce sıkıntının şuuruna varmış olmak lazımdır (Magill, 1971, s. 24).

Varoluşçu yapıtta "İnsan; ezici bir varoluşun, kaçınılmaz bir yazgının baskısı altında, bir iç sıkıntısı içinde yaşar" (Foulquie, 1998, s. 102). Sartre'nin varoluşçu edebiyatın en önemli eserlerinden *Bulantı* romanında Roquentin nesnelere dokunurken bile bu bunalıyı hissetmektedir. Roquentin sahilde çakıl taşını eline aldığı anda yaşadığı duyguyu tanımlamakta güçlük çekmektedir. O an içinin bayılacağını düşünen Roquentin bu durumun tatsız bir durum olduğunu ifade eder. Ancak daha sonra bu duygunun ellerine çakıl taşından geçtiğini ve bunun bir çeşit bulantı olduğunu ifade etmektedir. (2019, s. 28).

Varoluşçu edebiyat yapıtında karakterler sürekli aynı tekrarların olduğu, sıradan hayattan sıkılmıştır. Hayatın monotonluğu Camus'ya göre can sıkıntısını ortaya çıkaran en büyük sebeptir. Varoluşçu edebiyatta karakterler can sıkıntısıyla beraber karamsarlık içindedir. Bu yüzden varoluşçu edebiyata "bunalım edebiyatı" da denmektedir. Varoluşçu yazarlar bunalımı işlemek zorundadır.

Çünkü dünya saçma ve iğrenç; deniz soğuk ve kara; sevgili kirli ve besinli bir yemek dolabıdır. Sahipsiz, Tanrısız, yardımcısız insan adeta kapalı bir oda veya hücreye benzeyen bu dünyada yaşamak zorundadır. Bu sebeple onun hayatı boşluk, hiçlik, sıkıntı, bunalım, abesle doludur (Çetişli, 2020, s. 161).

Varoluşçu edebiyata göre bu dünya saçmadır. Bu absürt hayat birbirinin kopyası günlerin toplamından başka bir şey değildir. Gelecek insana daha iyi bir yaşam sunamayacaktır. Bu yüzden varoluşçu yapıtta karakterin zamanı birbirinin tekrarı olan

günler şeklinde ilerlemektedir. *Anayurt Oteli* romanında Zebercet ardı sıra devam eden günlerin bu durumu değiştiremeyeceği kanısındadır. “Dayanacak mıydı ağırlığına on sekiz gün sonra? Neden, neyi bekliyordu? Yatağı titredi. Yirmi sekiz Kasımdaya olursa süreksizliğin, tutarsızlığın, saçmalığın bir anlamı mı olacaktı sanki?” (Atılğan, 2004, s. 105). Varoluşçu karakterler genellikle hayatı anlamsız bulmaktadır. Ancak her ne kadar anlamsız olsa da bu hayat yaşanmaya değerdir. Albert Camus’nun *Yabancı* eserinde Meursault da sahipsiz, Tanrısız, kimsesiz bir şekilde yaşamını devam ettirir.

Varoluşçulukta varoluş özden önce gelmektedir. Sartre varoluşçuluğun ilk ve en önemli hedefi olarak kişinin kendi varlığının ayırıcısına varmasını sağlamak olarak görmektedir. Bundan dolayı varoluşçuluk insana mutlak özgürlük vererek kendi kendisini seçimleri ve eylemleriyle şekillendirmesine olanak sağlar. Bu özgürlük ve seçimlerin neticesinde de tercihlerinin sorumluluğunu bireye yüklemekte hatta kişinin tüm insanlara karşı da sorumlu olduğunu ortaya koymaktadır (Sartre, 2021, s. 40).

Varoluşçular için karamsarlık, can sıkıntısı, boşluk, hiçlik gibi duyguları anlatmak bir tercihten ziyade bir zorunluluktur. Çünkü varoluşçu yazarlar çağ insanına ve onun sorunlarına ilgisiz kalamamaktadır. Varoluşçu yazarlar da kendilerini hem bireye hem de topluma karşı sorumlu hissetmektedir. Her ne kadar varoluşçu felsefenin bireyi merkeze alan anlayışına sahip olsalar da “Varoluşçular, kendilerine mahsus bir toplumculuk anlayışına sahiptir ve bu anlayış içinde edebiyat yaparlar” (Çetişli, 2020, s. 160). Varoluşçulara göre sanatçı çağını ve çağının insanını, insanın yaşadığı sıkıntılarını doğru bir şekilde anlatmak ve bu sıkıntılardan kurtulması için çareler önermekle topluma karşı görevlidir. Varoluşçu yazarlar için edebiyat, bireyin hoş vakit geçirmesini sağlamak için tasarlanan bir eğlenceden daha fazlası olmalıdır. “Yalnız bir sanatçının eğlencesi olarak değerlendirilebilecek bir sanat gerçekten de yapay ve soyut bir toplumun yüzeysel sanatıdır” (Camus, 2021, s. 28). Varoluşçu sanat yapıtı toplumu ve özellikle bireyi üstünkörü değil derinlemesine ve doğru bir şekilde yansıtmalıdır. Ancak o zaman sanat yapıtı kendisinden beklenen misyonu yerine getirmiş olur. Çeşitli buhranlar içinde çarpınan ve bir çıkış yolu arayan ferden sorunlarına eğilmeyen sanat anlayışını reddeden varoluşçu yazarlar, çağ insanının bunalımını gerçekçi bir şekilde dikkatlere sunmak arzusundadırlar.

Biz karamsarlığın edebiyatını yapmakla gelecek aydınlık günlerin mustusunu vermek istiyoruz. Çağımızın, insanımızın geçirdiği, geçirmekte olduğu bunalımı vermekle, onun yaşamaya layık olduğu bir mutlu düzenin haberini vermek istiyoruz. Bu bir put

kırma dönemidir. Uydurma, ayakları havada bir insan tipi çizmektense, çağın bunalımlarıyla yoğrulmuş, onun bütün yıkıntılara uğramış, berhava olmuş insanını anlatmakla çağımıza tanıklık etmek istiyoruz (Özdenören, 1974, s. 2).

Varoluşçu yazarlar topluma karşı kendilerini sorumlu tutmakla beraber “Onların toplumcu anlayışı, aslında, az çok felsefi birikimi olan bir kesime hitap etme şeklindedir” (Şahin, 2020, s. 82). Bunalım edebiyatı yazarları her ne kadar halka karşı kendilerini sorumlu tutsalar da karakterleri genellikle geçim sıkıntısı çekmeyen, varlık sancısı çeken, elit bir zümreden seçilen kişilerdir. “Karakterlerin zihinsel devingenlikleri fiziksel devingenliklerinin önündedir. Bunun nedeni şudur: Varoluşçu etkiler taşıyan romanlar, okuru bir maceraya değil okurun belleğinde bazı sorular uyandırarak bir takım çözümler yapmasını amaçlar” (Çelik, 2013, s. 23).

Varoluşçu yazarlar “dil ve üslup konusunda gösterişli, sanatlı, şaşıklı bir anlayıştan uzak durmuşlar ve anlatmak istedikleri bunalımı sade bir dil ve ağırbaşlı bir üslupla ele almışlardır” (Şahin, 2020, s. 82). Bu edebiyata mensup Kafka, Sartre, Camus, Yusuf Atılgan gibi yazarlar pürüzsüz, anlaşılır bir dil anlayışına sahiptir.

Varoluşçuluğun etkisi altında kalınarak yazılan *Dava*, *Şato*, *Dönüşüm*, *Bulantı Aylak Adam*, *Anayurt Oteli*, *Yabancı* gibi romanlarda genellikle olay örgüsü ön planda değildir. Bu eserlerde “vaka, vakada merakı kamçılayan entrika, en aza indirilmiş ve önemsizleştirilmiştir” (Çetişli, 2020, s. 160). Bu eserlerde olaydan ziyade olayın kişinin ruhundaki yansıması ön plana alınmaktadır. Bu eserlerde modernizmin insanın iç dünyasında meydana getirdiği yıkımlar işlenmektedir. Kafka, Sartre, Beckett, Albert Camus, Demir Özlü, Leyla Erbil, Adalet Ağaoğlu, Yusuf Atılgan gibi yazarların eserlerinin çoğunda modern dünyanın insani değerleri yok ettiği, kişinin toplum içinde bir yalnız olarak var olmasına sebep olduğu işlenmiştir. “Bu yazarlar açısından önemli olan dış gerçeklik değil iç gerçeklikti yani insanın iç dünyasıydı. Ama iç gerçekliğin derinlikleri artırılmış bir sanatın konusunu oluşturduğuna göre, onu elit bir okuyucu grubuna sunmak gerekiyordu” (Uturgauri, 1989, s. 19-20). Olaydan ziyade karakterlerin içinde yaşadıkları çıkmazları, sorgulayışları, muhasebeleri, eleştirileri ön plana alınmaktadır. Söz konusu eserlerde yer alan karakterlerin yanı sıra bu eserleri okuyan bireylerin de genellikle belli bir kültür seviyesine sahip olduğu görülmektedir.

“Varoluşçu edebiyat objektifliğe yöneldiğinde bile subjektivisttir çünkü yazarların karakter ve mizacından bağımsız değildir” (Çüçen, 2021, s. 337). Varoluşçu eserde yazarın kişiliği, yazarın yaşadıkları, yaşadığı yer, zaman gibi öğeler karakterin kişilik

kazanmasında ve varoluşunu gerçekleştirmesinde önemli bir yere sahiptir. Bütün varoluşçu edebiyat eserlerinde karakterler onu meydana getiren yazarından bağımsız olarak düşünülemez. Kolcu'ya göre “Eserle yazarın hayatının birleştirilmesinin amacı metinde geçen olayların asıl sebebinin bulunmasına yöneliktir”(2008, s. 264). Yusuf Atılgan Manisa'da yaşarken bazen babasıyla kaldığı otelden ve otel sahibinden esinlenerek *Anayurt Otel*'ni kaleme almıştır. Ferit Edgü askerliğini yaptığı Hakkari'deki gözlemleri ve deneyimleri neticesinde *Kimse* ve *Hakkari'de Bir Mevsim* romanlarını kaleme almıştır. “*LEtranger*'in kahramanı ya da olumsuz kahramanı Meursault adında bir adamdır. Cezayir'de memurluk görevindedir. Meursault, Camus'ün gazetecilik yaparken kullandığı takma addır. Camus de öğrencilik yıllarında memurluk yapmıştır” (O'Brien, 1984, s. 14-15). Dolayısıyla Camus, Atılgan, Ferit Edgü gibi yazarların yapıtlarında kendi somut yaşantılarının da izlerini görmek mümkündür.

Bunaltı, Yabancı, Dönüşüm, Dava, Aylak Adam gibi romanlarda karakterler idealize edilmeden okura sunulmaktadır. Bu manada varoluşçu romanın insanî yönünün daha ağır bastığı görülmektedir. Roquentin, Meursault, Gregor Samsa, K., C. karakterleri hiçbir ideolojinin veya toplumsal değerlerin savunucusu değildir. Onlar sadece kendilerinin temsilcisidir. Bu karakterler “bilincin kurduğu bütün düzenlerin insan ve problemlerini çözemediğine tanıklık eden bu nesil, bu nedenle bilincin biçimlendirdiği kurulu düzene ait her şeyi reddetmekle işe başlar” (Korkmaz, 2005, s. 269). Varoluşçu karakter benimsediği değerlerin yaşadığı toplumun değerler silsilesiyle örtüşmesi için bir çaba harcamamaktadır. O iyi yahut kötü, doğru veya yanlış olsun kendi hayatı ile ilgili bütün kararları toplumdan bağımsız bir şekilde almak arzusundadır. Doğrusuyla yanlışıyla onlar bağımsız bir kişiliktir. Varoluşçuluğun önemli aktörleri olan Simone de Beauvoir, Nietzsche, Dostoyevski, Camus, Rilke ve Kafka gibi isimlerin en önemli ortak özelliklerinin “koyu bir bireycilik” (Kaufmann, 1964, s. 6) olduğu söylenebilir. Simone de Beauvoir bireyin varlaşmaya çalışmasının varlığını aramak anlamına geldiğini söyler. “Varlık ise ancak kendisini ortaya çıkaran bir öznellik dolayısıyla var olur” (Beauvoir, 1989, s. 124). Söz konusu yazarların eserlerinde özellikle ana karakterlerin yaşamını nasıl şekillendireceği tamamen onların tercihidir, toplumun neyi savunduğu veya neye karşı çıktığıyla ilgilenmemektedir. Bu varoluşçu karakterler çevresine yabancılaşmış, yalnızlaşmıştır. Onlar için toplum ötekidir kendileri ise birer yalnız.

Toplum tarafından üzerinde kafa yormadan kabul edilen kalıplaşmış değerler sistemini reddeden birey için ona dışarıdan yol gösterecek bir kılavuz kalmamıştır.

Dolayısıyla birey kendi kararlarını kendisi almak, kendine yeni bir rehber bulmak mecburiyetindedir. Birey bu durumda kendi iç benine döner ve vicdanını kendine yol gösterici olarak belirlemektedir. Bu şekilde kararlarını toplum baskısıyla değil kendi hür seçimleriyle alan insan aynı zamanda aldığı kararların da sorumluluğunu almak durumundadır. Zafer de onundur yanığı da (Schaff & Gaidenko, 1966, s. 50). Toplumun değerlerini yadsıyan bu varoluşçu roman karakterlerine vicdanları rehberlik etmektedir.

Varoluşçu karakterlerde yol gösterici akıldan ziyade vicdan, sezgi ve hislerdir. Varoluşçulara göre akıl insanın dünyayı ve insanı anlaması açısından yadsınmaz ancak mantık tek başına yeterli bir yeti olarak da kabul görmez. Varoluşçu düşünür ve yazarlara göre çağ insanının özellikle manevi ihtiyaçlarını akıl ve bilim gidermekte yetersiz kalmaktadır. İnsanın akılla, mantıkla izah edemeyeceği birçok değer, duygu vardır. Varoluşçu karakterin yaşamında önemli olan şey, olaylar arasında mantıksal bir tutarlılıktan ziyade karakterin ruhunda meydana getirdiği duygudur. Çünkü insan sadece zeka ile anlaşılamayacak derecede girift bir yapıdadır. İnsanı bütünü ve doğru anlamak için aklının yanında hislerinin de göz önüne alınması gerekmektedir. Bu “hislerin doğrulanması ya da ispatı subjektif histen bilimsel doğruluğa giden bir yol izlenerek yapılır” (Kolcu, 2008, s. 267). Yazar bu duyguların karakterle birlikte okura da sirayet etmesini amaçlar ve bu şekilde bir bütünselliğe ulaşmayı hedefler. Varoluşçu karakterler insanların bireyden her eylemini bir mantığa büründürme taleplerini eleştirmektedir. *Tutunamayanlar* eserinin karakteri Selim Işık bu duruma şöyle isyan etmektedir:

Haksızlığın insan ruhunu nasıl yıprattığını biliyorlar ve bunun için ısrar ediyorlar. Herkesin başına bir sorgu yargıcı dikiyorlar: neden bu sözü söylediniz? Neden mi? Öyle istedi canım. Olmaz. Bir sebep bulmalısınız. Mantık denen bir zehir aşılamışlar. Nedenini bulmak sorumluluğunu duyuyorsunuz. Canın cehenneme, diyemiyorsunuz (Atay, 2003, s. 661-662).

Varoluşçu edebiyatta karakterin kapitalist düzen ve teknolojinin hızlı gelişmesi karşısında özgür bir birey olarak yaşadığını hissetmek istemesi, çevresine yabancılaşarak yalnız kalması kişiyi bu yalnızlık duygusunu bastırmaya itmektir. Bu yalnızlık duygusunu genellikle bir suç işleyerek bastırmaktadır varoluşçu karakterler. Bu suç unsuru Sartre, Dostoyevski, Camus, Yusuf Atılgan gibi birçok yazarda

işlenmektedir. Bu eserlerde suçu işleyen Raskalnikov, Meursault, Zebercet gibi karakterler suçu bir boş vermişlik duygusuyla ortada toplum tarafından çok da ciddiye alınacak bir sebep olmadan bir anda işlemektedir. Bu karakterler işlediği bu suç ile kendi varlığını hissetmekte, çevresinin ilgisini kendisine doğru çekmekte, ben varım demektedir. Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* romanında Raskalnikov cinayeti işlerken diğer insanlardan farkını, kendi benliğini ortaya koymak arzusundadır. Dostoyevski'nin ana karakteri "Rehinciyi kendisinin bir hiç olduğuna ilişkin umutsuzluk içindeki korkusundan dolayı öldürmüştür. Nitekim Sonia'ya da itiraf ettiği gibi rehinciyi sırf kendisinin de diğer insanlar gibi bir asalak ya da bit olmadığını ispat etmek için öldürmüştür" (Çüçen, 2018, s. 343).

Albert Camus'nun *Yabancı* romanında Meursault da aynı şekilde katil olmaktadır. Hiç tanımadığı birini öldürmek onun için çok da üzerinde düşünülecek bir şey değildir. Mahkeme başkanının Meursault'ya söz vermesi üzerine Meursault Arap'ı öldürmeyi düşünmemiş olduğunu, cinayet işlemesine güneşin yol açtığını (Camus, 2015, s. 94) söylemektedir. Bu çalışmada *Aylak Adam* eserini inceleyeceğimiz "Atılğan'ın metinlerinde ölüm ve öldürme eyleminin soğukkanlılıkla gerçekleştirildiği" (Balık, 2016, s. 38) de görülmektedir. *Anayurt Otel*'inde Zebercet otelin temizlik işlerini yapan kadını öldürürken *Canistan* romanında da eserin ana karakteri Selim'in babası bir bekçi tarafından öldürülmektedir.

Varoluşçu edebi eserlerde Dostoyevski, Camus, Sartre, Kafka, Yusuf Atılğan gibi yazarlar yerleşik etik kurallarını reddeder. Bu yazarlar toplumsal ahlak yasalarının sorgulanmasını, tartışmaya açılmasını arzulamaktadır. Bu sorgulamayı da eserde ortaya konan suç veya ahlak dışı bir eylemle bağdaştırıp bunun üzerinden işlemektedir. "Suç ve Ceza'da yazar suç, hukuk, ceza, yasallık, pişmanlık vicdan azabı gibi kavramlar üzerine düşüncelerinin taşıyıcısı olarak Raskalnikov'u önemli işlevlerle donatır" (Balık, 2016, s. 36). Varoluşçu karakterler bu yolla yasaların, törenin ve dini kurumların nasıl yozlaştığını ve gerçek işlevlerinden uzaklaştığını ortaya koymaktadır.

Varoluşçu roman karakterleri geleneksel roman karakterlerinden adlarıyla da farklılık göstermektedir. Bu karakterlerin herkes gibi bir adı bile yoktur. Franz Kafka'nın romanı *Şato*'nun baş karakteri K.'dır. Yusuf Atılğan *Aylak Adam* eserinde karakteri için C. adını kullanmaktadır. Demir Özlü eserlerinde karakterlerin isimlerini zikretmezken Dostoyevski de *Yer Altından Notlar* eserinde karakterin adını anmamaktadır. Her şeyi kendi tercihleriyle belirlemek isteyen C., K., gibi varoluşçu karakterler başkaları

tarafından kendilerine konulan isimleri de yok saymaktadır çünkü kendi tercihi olmadığı için isimler onların kişiliğini doğru yansıtmamaktadır.

Varoluşçu edebiyat eserlerinde kahramanlar etrafına yabancıdır, sürüden kopmuş, sürüye göre ötekileşmiştir. Bu yüzden ki bunalım edebiyatı olarak adlandırılan bu edebiyatı Svetlana Uturgauri “yabancılaşma edebiyatı” (1989, s. 18) olarak nitelendirmektedir. İçlerinde, çok derinlerde kalan insani duyguların gerçek hayatta karşılıklarına çıkmaması bu karakterlerin toplumdan soyutlanmalarına sebep olmaktadır. Kafka'nın *Dönüşüm* yapıtının hemen başında ana karakter Gregor Samsa'nın uyandığında kendisinin bir böceğe dönüştüğünü fark etmesi (2014, s. 1) bu karakterlerin çevrelerine yabancılaşmasını göstermesi anlamında kayda değerdir. Bu durum varoluşçu karakterlerin çoğu için geçerlidir. Bu karakterler içinde bulunduğu ortama ayak uyduramayan, bu sahte, iki yüzlü yaşamı reddeden bir şekilde çıkar okurun karşısına.

Varoluşçu eserlerin çoğunda eserin karakteri ile toplum arasında bir uyumsuzluk, bir çatışma göze çarpmaktadır. Varlık sancısı çeken, hemen hemen her şeyi sorgulayan, bir arayış içinde olan eserin kahramanı ailesiyle, çevresiyle ve en nihayetinde toplumla bir kavga hali içerisinde. Varoluşçu karakterler sıradan biri olmamak için mücadele ederek varoluşunu gerçekleştirme uğraşı verir. Yeri geldiğinde kendisiyle bile mücadele içinde olan eserin kahramanı diğerlerinin her şeyin sıradan ve son derece doğalmış gibi hareket etmelerini ve bu durumu benimsemelerini tuhaflıkla karşılamaktadır. Varoluşçu karakterler kendi varoluşunu gerçekleştirme uğraşı vermeyen bireylerin toplumda yer alan ‘herhangi biri’ olmaktan öteye geçemeyeceği tezini savunmaktadır.

Demir Özlü, Tezer Özlü, Yusuf Atılgan gibi yazarlar mekan olarak modern çağın kentlerini, sokaklarını, caddelerini, evlerin veya otel odalarını tercih etmektedir. Bu yazarların yazdıkları eserlerde mekan kişilerin ruh hallerini yansıtacak şekilde vardır.

Ne var ki özellikle Demir Özlü ile Tezer Özlü'nün, hattâ *Aylak Adam*'in C.'sinin belli bir mekâna bağlı kalmayışları ve sürekli olarak semtten semte, şehirden şehre dolaşmaları bir anlamda onları Batı'da Baudelaire'de, bizde ise Sait Faik'te somutlaşan “yalnız ve gözlemci” bir gezgine dönüştürür. Bu durum da onları bir tür mekânsızlık duygusuna iter ve birey aidiyetsizlik duygusu içinde kendi içine kapanmaya başlar (Kurt, 2009, s. 149).

Modern çağda dünya tamamen değişmiştir. Gelişen teknoloji sayesinde artık insan çok kısa sürede bir yerden dünyanın bir başka ucuna gidebilmekte, çeşitli iletişim araçlarıyla dünyadaki her olaydan anında haberdar olabilmektedir. Bu durum dünyanın, tek bir dünya, Elmas Şahin'in ifadesiyle "küresel bir köy" (2018c, s. 12) haline gelmesine sebep olmuştur. Ancak bu tek dünya "dostça ve kardeşçe ilişkiler kurulduğu için değil de füzeler artık hemen hemen yeryüzünün her tarafına birkaç saatlik zaman içinde ölüm ve yıkım götürebilecek güçte oldukları için tek dünyadır" (Fromm, 1989, s.198). Samuel Beckett, Sartre, Kafka, Albert Camus, Yusuf Atılgan gibi yazarların eserlerinde kişiler çivisi çıkmış bu dünyada hiçbir yere ait değildir. *Dönüşüm* eserininin baş kişisi Gregor Samsa gezici bir pazarlamacıdır. Meursault için nerede yaşadığı hiç önemli değildir. C. şehrin sokaklarında sürekli gezen bir aylaktır. Goethe'nin de dediği gibi "Herkesin kendisine anavatanlar kurmakta uğraştıkları bir çağda önyargısız düşünebilen ve çağının üstüne çıkabilen kimselerin anavatanı hem her yerdir hem de hiçbir yer" (akt. Fromm, 1989, s. 197). Bu karakterlerin yozlaşan, insani değerlerin yok olduğu bu dünyada kendilerini huzurlu hissettikleri bir anayurtları yoktur. Bu yüzden varoluşçu karakterler nerede bulunursa bulunsunlar oraya ait olmadıkları gibi başka bir yerde bulunmak için bir çabaya da girişmezler. Bu anlamda içinde yaşadıkları topluma ve buldukları yere ait olmamaları, buldukları yerin yozlaşmış değerlerini benimsemiyor olmaları adı geçen karakterlere evrensel bir kimlik de kazandırmaktadır. Çünkü bu karakterler hem bir yere ait değillerdir hem de her yere aittir. Beckett'in *Godot'yu Beklerken* eserinde Estragon "Biz buralı değiliz, Bayım. (1990, s. 28) diyerek kendisini bulunduğu yere ait hissetmediğini ortaya koyar.

Varoluşçu eserlerde zaman genellikle geleneksel romandaki gibi kronolojik bir şekilde ilerlemez. Zaman kişi için bireyseldir. Varoluşçu romanda karakter için hangi zamanda bulunduğu hiç de önemli değildir. Önemli olan bireyin kendi benliğinde hissettiği zaman duygusudur. Zaman bireyle anlam kazanmaktadır. "Saatin kendisi mekan, yürüyüşü zaman, ayarı insandır... Bu da gösterir ki, zaman ve mekan, insanla mevcuttur" (Tanpınar, 2005, s. 31). Varoluşçu edebiyat eserlerinin birçoğunda "hükmedici güç yalnızca zamandır, hakkımızda karar veren mercii odur.(...) zaman şahsiyet kazanır; kendisinden medet umulan kocaman bir deve dönüşür ama çoğunlukla o da acımasız bir cellat gibi davranır" (Takiş, 2020, s. 11). Varoluş eserinde karakterler dünyanın gidişatından memnun değildir ve bunun değişmesi gerektiği kanısındadır. Bu değişim için zaman gereklidir ancak zaman ne yazık ki karakteri her seferinde hayal kırıklığına uğratmaktadır.

Kendisini Sartre ile birlikte varoluşçu yazar olarak nitelendiren “Simone de Beauvoir Deuzieme Sexe'de yer yer Sartre'cı bir özgürlük anlayışı sergiler. Ve erkeğin özne kadının ise öteki olarak görülmesini eleştirir” (Şahin, 2009, s. 72) Simone de Beauvoir'e göre kadının ataerkil toplum düzeninden ancak düşünerek, kendi kararlarını ve sorumluluklarını alarak kurtulabilir. Kadının varoluşunu gerçekleştirebilmesi için özgür olması temel şarttır. Kadın toplumun ona biçtiği rolü oynamak zorunda değildir.

Simone de Beauvoir'e göre bu bakış açısı kadının zekasından ya da onun doğumuyla birlikte getirdiği bir özelliğinden kaynaklı değildir. Bu tamamen erkek egemen bir dünyanın kadına sonradan dayatmasının bir sonucudur. Simone de Beauvoir küçük yaşlardan itibaren kız çocuğunun da erkek çocukları gibi aynı hassasiyetle, hür bir biçimde yetiştirilmesine, eşit bir gelecek hayal etmesine fırsat verilmesi halinde ileride kadın ile erkeğin ortak malı olan bir dünya kurulabilecekti. Ancak kız çocuklarının erkek çocukları gibi özgür bir biçimde yetiştirilmemesi, yüreklendirilmemesi, erkek çocuklarla aynı oyunları oynamalarına bile izin verilmemesi, ailenin hem maddi hem de manevi sorumluluğunun sadece erkeğe yüklenmesi kadının saygınlık elde etmesine engel olmaktadır. (Beauvoir, 1993, s. 165).

Simone de Beauvoir'e göre kız çocuğu ile erkek çocuğunun eşit şartlarda ve eşit şekilde yetiştirilmemesi kadının bugünkü durumuna yol açmıştır. Kadının bu durumdan kurtulup özgürlüğüne kavuşması ve varoluşunu gerçekleştirebilmesi için bu duruma itiraz etmesi, eylemlerini kendisinin seçmesi ve seçimlerinin sorumluluklarını yüklenmesi gerekmektedir. Babaya ailede ve toplumda anneye göre daha fazla saygınlık duyulmasının nedeni kendisine biçilen maddi ve manevi yükümlülükleridir. Bu yükümlülükler kadına verildiği takdirde kadın da aynı saygınlığı kazanacaktır.

Ölüm varoluşçu yapıtlarda bu saçma hayatta ciddiye alınması, üstüne düşünülmesi gereken en önemli meseledir. Bu akımın geniş bir alanda yayılıp tanınmasında ölüm her şeyden daha ağır basmaktadır. Özellikle varoluşçuluğun ateist kanadını temsil eden yazarlara göre bu dünyanın dışında bir yaşam yoktur. Dolayısıyla insan ömrü ölümle sona erecektir. Durum böyleyken kişi ne yapacaksa kendisine biçilen bu süre zarfında yapmalıdır. Varoluşçu yazarlardan Kafka'nın *Dava* eserinde K. ile Albert Camus'ün *Yabancı* romanında Meursault'ün ikisi de ölüm cezasına çaptırılmıştır. İkisinin de hayata ve ölüme bakış açılarının benzer olduğu görülmektedir. İkisi de olacak olana karşı, bu kendi ölümleri bile olsa, bir kabulleniş vardır.

3. ALBERT CAMUS VE YUSUF ATILGAN

3.1. Albert Camus'nun Hayatı ve Eserleri

Albert Camus 7 Kasım 1913 yılında Cezayir'de dünyaya geldi. Çiftçilik yapan babası Lucien Camus'nun kökeni Fransa'nın Alsace bölgesine dayanmaktadır. Camus'nun annesi ise Catherine Sintes ise İspanyol kökenlidir. Albert Camus'nun babası Marne Savaşı'nda ağır yaralanarak daha Albert Camus bir yaşını bile doldurmadan hayata veda eder. Okuma yazması olmayan annesi ailenin geçimini sağlamak için temizlikçi olarak çalışmaya başlar. Annesi, ağabeyi, büyükannesi ve felçli olan amcası ile aynı evde yaşayan Albert Camus yokluk içinde bir çocukluk geçirmektedir. Yoksul bir ailenin çocuğu olan Camus başarısıyla ilkokul öğretmeni olan Louis Germain'in dikkatini çekmeyi başarır. Yoksul olduğu için okuma imkânı olmayan Camus'yu öğretmeni Cezayir Lisesi'nin yaptığı sınava hazırlar. Bu sınavdan burs kazanan Albert Camus Cezayir Lisesi'ne kaydını yapar. Camus lise hayatına devam ederken yaz tatillerinde çalışarak ailesine maddi anlamda destek olmaya çalışır. Camus'nun çocukluktan beri yaşadığı olumsuzluklar, devrin siyasi ve ekonomik olayları onu derinden etkileyerek onun hayata bakışını şekillendirmiştir.

Futbol ve yüzmeye ilgisi olan Albert Camus henüz on üç yaşındayken Gide, Montherlant ve Malraux'un eserlerini okur. "Yüksek Okula Hazırlık" sınıflarında okuduğu 1930 yılında hocası olan Jean Grenier'den etkilenecek ondan felsefe dersleri almaya başlar. Ancak aynı yıl tüberküloza yakalanan Albert Camus hem bu dersleri hem de çok sevdiği futbolu da bırakmak zorunda kalır. 1934 yılında evlenen Camus bir yıl geçmeden ilk evliliğini sonlandırır. 1934 yılının sonlarına doğru Komünist Parti'ye katılır ancak görüş ayrılıkları nedeniyle bir yıl sonra partiden ayrılır. Ancak partiden kesin kopuşu Conor Cruise O'Brien'e göre daha sonradır: "çünkü ertesini yıl Cezayir'deki *Maison de la Culture*'nin başına geçtiğini, buranın da Komünist Parti'nin denetiminde olduğunu görüyoruz. Parti'den kesin kopuşunun 1937'ye rastladığını söylemek daha doğru olur" (1984, s. 8). Cezayir Üniversitesi'nde felsefe eğitimini sürdürdüğü 1932-1936 yılları arasında aynı zamanda çeşitli işlerde çalışır ve bazı yerlerde memurluk da yapar. 1935 yılında *Tersi ve Yüzü* kitabını yazmaya başlayan Camus İşçi Tiyatrosu'nu kurar. 1936 yılında İşçi Tiyatrosu'nda oynanmak üzere *Asturiers'te İsyân* adlı oyunu yazar. 1938 yılında ise ikinci oyunu olan *Caligula* adlı oyunu yazar. 1939 yılında *Düğünler* adıyla yayımladığı denemelerden oluşan kitabından sonra 1942 yılında *Sisifos Söyleni* ve *Yabancı* eserlerini bitirip yayımlar. Albert Camus 1941 yılında daha 28

yaşındayken *Caligula*, *Sisifos Söyleni* ve *Yabancı* adlı eserlerini tamamlamıştı. 1943 yılında *Yanlışlık* adlı oyununu, 1945'te *Düğün ve Bir Alman Dosta Mektuplar* adlı deneme kitabını, 1947 yılında ise önemli romanlarından biri olan *Veba*'yı yayımladı. 1948'te *Sıkıyönetim*, bir yıl sonra da *Adiller* adlı tiyatro oyunlarını yazar. 1951 yılında *Başkaldıran İnsan* adlı deneme kitabını yazar. 1956 yılında *Düşüş* romanını, 1957 yılında ise tek öykü kitabı olan *Sürgün ve Krallık*'ı yazar. 1957 yılında Nobel edebiyat ödülünü kazanan Camus 1960 yılında bir trafik kazasında yaşama veda eder. Ölümünden sonra 1970 yılında *Mutlu Ölüm*, 1995 yılında ise *İlk Adam* adlı romanları yayımlanır.

3.1.1. Albert Camus'nun Edebi Şahsiyeti

Albert Camus tiyatro, roman, deneme türünde verdiği eserlerle bir filozoftan çok bir yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar kendisi varoluşçu bir yazar olmadığını iddia etse de eserlerinde varoluşçuluğun izlerini görmek mümkündür. “Absürdizm” akımının öncüsü olmasının yanında “intihar” ve “başkaldırı” kavramları da Camus'nun üzerinde özellikle durduğu kavramlardır. *Sisifos Söyleni* adını verdiği eserinde “saçma”nın ne olduğuna, ortaya çıkışına ve saçmayla başa çıkma yollarına değinen Camus bu görüşlerini *Yabancı* adlı romanında Meursault'un şahsında somutlaştırmaktadır. Albert Camus, *Yabancı* romanında topluma, çevresine yabancılaşarak yalnızlaşan insanın durumunu ortaya koyarken öte yandan politik bir kurum olarak yargının da eleştirisini yapmaktadır.

Hayatın bir anlamdan yoksun olduğunu savunan Camus'ya göre “yaşam anlamdan ne kadar yoksun olursa o kadar iyi yaşanacaktır” (2022, s. 67). Camus “dünyanın derin anlamını duyar gibi olduğum her seferde, onun basitliği şaşırttı hep beni” (2013a, s. 25) diyerek bir anlam arayışına girişmenin boşa bir çaba olduğunu ifade eder. Albert Camus yaşama bir anlam aramak yerine hayatın her anını bilinçli bir şekilde geçirmek gerektiğini savunur. Çünkü yaşam sonsuz değildir ve ölüm gelinceye kadar yaşamın her anı itina gösterilerek değerlendirilmelidir.

Albert Camus'nun roman karakterleri onun felsefi görüşleriyle uyumlu bir şekilde okurun karşısına sunulmaktadır. *Başkaldıran İnsan* adlı eserindeki felsefi görüşlerinin yansıması olan *Veba* romanının başkışisi Dr. Rieux her ne kadar mücadele etse de sonunda acizliğinin farkına varır. Oran şehrinde başlayan veba salgınına yakalanan insanları kurtarmak isteyen Dr. Rieux başarısız olmuş ve hatta kendisini de bu hastalıktan koruyamamıştır. *Yabancı* eserinde herhangi bir eylemde bulunmayan,

kötülüğe savaş açmayan Meursault'un aksine Dr. Rieux kötülüğe karşı mücadele etmeyi seçen bir kişidir. "Veba, sadece bir hastalığın basit bir simgesi değil, evrendeki bütün kötülüklerin simgesidir" (Gündoğan, 2022, s. 34). Bu kötülüklerin sembolü olan vebayla mücadele eden Dr. Rieux başarısız olduğunu anladığında, insanın yazgısı karşısında çaresizliğini şöyle ifade eder: "O zaman anladım ki, en azından ben, vebayla mücadele ettiğimi sandığım o uzun yıllar boyunca bir vebalı olmaktan öteye gidememişim" (Camus, 2013b, s. 183). Camus insanın kanunlar, çeşitli saplantı ve dogmalarla çevrili olduğunu ve bu durumdan kurtulmanın imkânsız olduğunu, insanın hayatını değiştirebilmenin imkânsız olduğunu ortaya koyar. Buna rağmen Camus her insanın ölünceye kadar kötülüğe, suça başkaldırması gerektiğini savunur. Bu yüzden ancak suça, kötülüğe 'hayır' diyebilen kişi başkaldıran insandır. Camus'ya göre "her başkaldırı bir suçsuzluk özlemidir, varlığa yönelen bir özlemdir" (2013c, s. 131). Camus insanın ancak başkaldırdığı takdirde var olabileceğini düşünmektedir.

3.2. Yusuf Atılgan'ın Hayatı ve Eserleri

Yusuf Atılgan -kimlikte yer alan adıyla Yusuf Ziya Atılgan- 27 Haziran 1921 yılında Manisa'da doğmuştur. Babası Duyun-ı Umumiye'de memurluk yapan Hamdi Bey, annesi ise Avniye Hanım'dır. Yusuf Atılgan'ın çocukluk yılları Milli Mücadele yıllarına denk gelmektedir. Yunan ordusunun Manisa'yı işgal etmesi üzerine Atılgan ailesi 1922 yılında Hacırhmanlar adlı köye yerleşirler. Muhafazakâr bir aile yapısına sahip olan Yusuf Atılgan'ın annesi Avniye Hanım sürekli duygusal romanlar okuyan, bunun yanında Türkçeyi de çok iyi kullanan biridir. Bu özellikleri bakımından Yusuf Atılgan'ı da etkilemiştir.

Yusuf Atılgan'ın eğitim hayatı Manisa'da bulunan Necatibey İlköğretim Okulu'na kaydını yapmasıyla başlar. İlkokul ve ortaokulu Manisa'da tamamlayan Atılgan liseyi Balıkesir Lisesi'nde paralı yatılı olarak okur ve buradan 1939 yılında mezun olur. Ailesi tıbbiyeye girmesini istediği halde o öğretmen olmak istediği için İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydını yaptırır. Ünlü ile yapılan söyleşide Yusuf Atılgan burada Reşid Rahmeti Arat, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Nihat Tarlan ve Halide Edip Adıvar gibi isimlerden dersler aldığını ifade eder. Bu isimlerden çeşitli alanlarda yararlanmakla birlikte Yusuf Atılgan Ahmet Hamdi Tanpınar'dan üç sene boyunca ders almasını kendisi adına büyük bir şans olarak görmektedir. Atılgan; Ahmet Hamdi Tanpınar sayesinde birçok usta yazarı tanıdığını, Tanpınar sayesinde müzikte

seviye atladığını ve özellikle hocasıyla olan şahsi muhabbetlerinin yazarlığına büyük katkı sunduğunu ortaya koymaktadır (Ünlü, 1992, s. 78-80).

Yusuf Atılğan 1945'te fakülte'deki sol öğrenci hareketlerine katıldığı için TKP'li olarak yargılanarak cezaevine gönderilir. Muhafazakâr bir yapıya sahip olan babası bu duruma dayanamayarak hayatını kaybeder. Kısa bir süre cezaevinde kalan Yusuf Atılğan serbest kaldıktan sonra okuluna devam eder ve hocası Ali Nihat Tarlan'ın danışmanlığında *Tokatlı Kâni: Sanat – Şahsiyet - Psikoloji* adlı teziyle mezun olur. Mezuniyetten sonra Hacırâhmanlar köyüne dönüp uzun bir süre çiftçilik yapar ve annesinin ısrarları neticesinde Sabahat Hanım adlı köylü bir kızla 1949 yılında evlenir. Ancak çiftçilikten sıkılan yazar kendini tekrar edebiyata verir. Yusuf Atılğan bu süreçte Manisa ve İzmir'deki sinemalara gidip gelir. 1954 yılında *Tercüman* gazetesinin düzenlediği öykü yarışmasına *Evdeki* ve *Kümesin Ötesi* adlı iki hikâyeye göndererek yazarlığa başlar. Kayınbiraderi olan Nevzat Çorum'un adıyla yarışmaya gönderdiği *Evdeki* öyküsü birincilik ödülüne layık görülür ancak Yusuf Atılğan ödülü almak için ortaya çıkmaz. 1959 yılında en önemli eserlerinden biri olan *Aylak Adam* romanını yazar. Bu eseri, yazıldığı yıl Yunus Nadi Roman Ödülleri'nde ikinci seçilir. "Köy edebiyatı" anlayışının egemen olduğu bu dönemde varoluşsal problemlerin işlendiği bir eserin ödül alması beklenen bir durum değildir. Bu sefer ödülünü almak için İstanbul'a gelir ve bu sayede artık edebiyat çevresinde tanınmaya başlar.

İstanbul'dan dönerek tekrar Hacırâhmanlı'da yaşamaya devam eden Yusuf Atılğan *Varlık* ve *a* dergilerine deneme, hikâyeye ve çeviriler yollamaya başlar. Hikâyeleri 1960 yılında *Bodur Minare'den Öte* adıyla *a* dergisi yayınları'ndan yayımlanır. 1965 senesinde *Eşek Sırtındaki Saksâğan* adını taşıyan bir köy romanı yazmaya başlayan yazar daha sonra bu romanının Faulkner'in *Döşegimde Ölürken* adlı romanından teknik açıdan pek bir farkı olmadığını görür ve daha romanı bitirmeden yazdıklarını da yakar. Bunu yıllar sonra bir röportajında Faulkner'in *Döşegimde Ölürken*'ini okuduğunda tekniğini kullandığını farkettiğini ancak içerik olarak birbirlerinden çok farklı olmalarına rağmen kendisinde büyük bir benzerlik yarattığı hissine kapıldığı için *Eşek Sırtındaki Saksâğan* adlı eserini yırttığını ifade etmektedir. Daha sonraları ise bunu yaptığı için pişman olduğunu söylemektedir. (Durbaş, 1988, s. 2).

1973 yılında ikinci önemli romanı *Anayurt Oteli*'ni yazar. 1974 yılında ise *Aylak Adam* romanında yer alan B. karakterini kendisine benzeten tiyatro oyuncusu Serpil Gence ile ikinci evliliğini yaparak İstanbul'a yerleşir. 1979 yılında Mehmet adında bir oğlu olur. 1986 yılında annesini kaybeden yazarın 1987 yılında *Anayurt Oteli* adlı

romanı Ömer Kavur tarafından sinemaya uyarlanır. Bu sayede ünü iyice artar. Öyküleri *Bütün Öyküleri* adıyla yapı kredi yayınlardan yayımlanan Yusuf Atılgan Kierkegaard'ın *Korku ve Titreme, Günce ve Ölümçül Hastalık Umutsuzluk* eserlerinin de çevirisini yapar. 1989 yılında çeşitli hastalıklarla boğuştuktan sonra *Canistan* adlı romanını bitiremeden geçirdiği kalp krizi nedeniyle vefat eder.

3.2.1. Yusuf Atılgan'ın Edebi Şahsiyeti

Yusuf Atılgan modernist edebiyatın en önemli temsilcilerinden biridir. Yusuf Atılgan eserlerinde özellikle kent insanının yabancılaşmasını, yalnızlaşmasını ve yaşadığı sorunları konu edinir. Yusuf Atılgan “20. yüzyıl insanının evrensel sorunları olan yabancılaşma/yalnızlık ve iletişim kopukluğunu odağa alır” (Ecevit, 2021, s. 90). Yalnızlık ve yabancılaşmanın yanında aşk, intihar, cinsellik ve insanın iç dünyası işlediği konular olur. Eserlerinde işlediği kişiler çoğunlukla kendi mizacına benzer içe dönük tiplerdir. İçe dönük olan bu kişilerin dünyasını yazar eserde yer verdiği iç çözümler ve iç konuşmalarla ortaya koymaktadır. Berna Moran'a göre Atılgan'ın roman karakterleri genellikle üç aşamadan geçer: “yalnızlık, kurtuluş umudu, hayal kırıklığı” (2021, s. 292). Bu kişiler hayattan keyif almak isteyen, yalnızlıktan kurtulmak isteyen bunun için de bir arayış içerisinde olan kişilerdir. Bu kişilerin aradıkları şey bazen bir kadın bazen de gerçek sevgidir. Her seferinde aradıklarını bulduklarını düşünmekte olan bu kişiler çok geçmeden yanıldıklarını anlayarak hayal kırıklığına kapılmaktadır.

Özellikle yazdığı *Aylak Adam* ve *Anayurt Oteli* romanlarının kurgusunu gerçekçilik üzerine oturtan yazar bir soru üzerine gerçekçilikle ilgili şu cevabı vermektedir:

Gerçekçi bir yazarım sanıyorum ama bu naturalist bir gerçeklik değil. Bir öykü, roman “sanatsal kurgu”yla gerçekçidir, inandırıcıdır bence. Bu sanatsal kurguda kimi gerçeküstü öğeler bile yadırganmaz. Örneğin Kafka'nın öyküsünde Gregor Samsa hamamböceği olabilir ya da Marquez'in romanında güzel Remedios gökyüzüne uçabilir (Ünlü, 1992, s. 78-80).

Yusuf Atılgan eserlerinde yalın ve düzgün bir dil kullanmaktadır. Yazar kişileri buldukları çevrenin diliyle konuşturmakta, yörenin şive ve ağız özelliklerine de yer vermektedir. Yusuf Atılgan yazma biçimi ve dili doğru kullanma hassasiyeti ile ilgili

Refik Durbaş ile yaptığı söyleşide masada değil sedirde eline bir kağıt ve kalem alarak yazdığını söyler. Yusuf Atılgan çalاکalem yazan bir yazar değildir. Yazdıklarında yer alan düzeltmeleri hemen yapmakta yazdıklarına son halini vermek için titiz davranmaktadır. Sadece birkaç sözcükte yanlışlık olması durumunda onları düzeltmeye çalıştığını ifade etmektedir. Mesela yazarken bir yerde “genç oğlan” diye bir ifade kullanmış daha sonra oğlanın ihtiyarı olmaz diyerek onu düzeltmiştir. Bilge Karasu ile bir muhabbetlerinde Atılgan Türkçeyi ikisinin kusursuz kullandıklarını söylemektedir. Bunun üzerine Bilge Karasu Atılgan’ın Anayurt Oteli’nde “yansı” yerine “yankı” dediğini söyleyerek Atılgan’ın kusursuz bir Türkçe kullanmadığını ifade etmektedir. Bunun üzerine Atılgan; “yansı” diye yazdığını ancak kitap dizilirken “yankı” diye çıkmış olduğunu, bu kelimenin diğer baskılarında da öyle kaldığını ifade etmektedir. (Durbaş, 1988, s. 69-74).

Yusuf Atılgan Andre Gide, Jean Paul Sartre, Franz Kafka, James Joyce, Dostoyevski ve Sait Faik Abasıyanık gibi yazarları okuyarak onlardan etkilenmiştir.

Sonuç olarak Yusuf Atılgan çok okuduğu halde az yazan bir yazardır. Yazdđđı eserlerde yabancılaşma, yalnızlık, hayatın anlamsızlığı, saçma, ölüm ve intihar gibi varoluşçuluğun değindiği konuları işlemiştir. Eserlerinde yer alan kişileri genellikle sosyal çevresinden, kentlerde yaşayan, aylak, düzenli bir yaşamı olmayan, kendini bir mesleğe veya işe adayamayan varoluşsal sorunlarla boğuşan ancak hiç başarılı olmayan insanlardan seçmektedir.

4. AYLAK ADAM İLE YABANCI ESERLERİNİN VAROLUŞÇULUK TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Yalnızlık ve Yabancılaşma

İnsanoğlunun kendini bilme, anlama ve anlamlandırma çabası insanın tarihi kadar eskidir. İnsanın insanı tanıma, onun hayatına bir amaç atfetme arzusu insanın yaşadığı çağda ve coğrafyada meydana gelen siyasi, toplumsal meselelerden ayrı düşünülemez. Hayatının büyük bir bölümünü savaşlara, katliamlara, tanık olarak geçiren insanın, insana ait düşüncelerinin bundan etkilenmemesi mümkün değildir. 20. yy. bu anlamda çok sancılı bir asır olmuştur. Bu çağda yaşanan iki dünya savaşı birçok insanın ölmesine, yaralanmasına, evsiz kalmasına sebep olmuştur. Bütün bunlar çağ aydınının insan ve insan eylemlerine dair düşüncelerini derinden etkilemiştir. Bu çağda yaşanan savaşlar, bilim ve sanayideki gelişmeler toplumsal olaylar üzerinde etkili olmuş, bireyin kendini tek başına, çaresiz hissetmesine neden olmuştur. Bu çağın insanı geleceğine dair daha çok endişeye kapılmış, var oluşu üzerine sorgulamaya başlamış ve umutsuzluğa kapılmıştır. 20. yüzyılda meydana gelen bu gelişmeler bu çağda birçok şeyin ters yüz olmasına yol açmıştır. Bu çağda maneviyatın yerini alan madde, hakimiyetini zaman geçtikçe daha da arttırmaya devam etmiştir. Bu çağın insanları daha rahat bir yaşam amacıyla daha çok çalışmak zorunda bırakılmıştır. Dolayısıyla bu çağda insanın asıl ve tek hedefi daha fazla kazanarak saygınlık elde etmek olmuştur. Artık dünya değişmekte yeni bir dünya ve değerler silsilesi ortaya çıkmaktadır.

Bu yeni dünyada, insanın, doğanın, kendiliğinden ve doğal olanın yerini maddenin yönlendirdiği yeni bir değerler sistemi almaya başladı. Ana ereğin kazanmak/para/prestij/çıkar olduğu bu yeni değerler dizgesinde insancıl ölçütler, giderek daha da saldırganlaşan bir maddeler evreninde etkisiz kalmakta, arkaik/naif bir görünüm almaktaydı. Madde egemenliğinin yaşamın odağına bir karabasan gibi çöktüğü bu ortamda emperyalist yönelimler, dünyanın dört bir yanına paranın/gücün bayrağını dikmekteydi (Ecevit, 2021, s. 37).

Makinenin önemini arttırarak insan hayatının her alanında kullanılması sonucunda insanoğlu kendi geliştirmiş olduğu makinenin hâkimiyeti altına girmiştir. İnsan artık öz benliğini yitirmiş, nesneleşmiş, makinenin bir dişlisi haline gelmiştir. Makineleşmenin

etkisini arttırması, yeni bir değerler sisteminin ortaya çıkması, insanın maneviyat yönünün ihmal edilmesi yabancılaşmayı da beraberinde getirmiştir. “Kapitalizm ile birlikte emek değer algısının değişmesi, emeğin üründen ayrılması ve maddenin insan yaşamındaki öneminin hızlı tırmanışına paralel olarak ortaya çıkan yalnızlık, yabancılaşmayı doğurmuştur” (Bağcı, 2016, s. 136). Hegel yabancılaşmayı kişinin dış dünya ile olan uyumsuzluğu, çatışması olarak ortaya koyarken Marx ise daha çok sanayileşen, kapitalist toplumlarda üretimi sağladığı halde eylemlerini anlamlandıramayan işçileri anlatabilmek için yabancılaşma kavramına başvurmuştur. “Yabancılaşma, Marx’a göre insanın hastalığıdır. Zorunlu olarak iş bölümünün başlangıcı ile başladığından bu hastalık yeni bir hastalık olmayıp ilkel toplumu aşmış uygarlıkların hastalığıdır” (Fromm, 1989, s. 60). Varoluşçu yazar Sartre’ye göre ise insan bu çağda “nedensiz, zorunsuz, anlamsız bir varlık”tır (2021, s. 10).

Varoluşçulara göre insan bu dünyaya Tanrı tarafından fırlatılmıştır. Bu dünyaya fırlatılan kişi benliğiyle uyumsuz bir toplumda kalabalıklarla uyum sağlayamaz. İnsanların çoğu toplumun kafa yormadan benimsediği genel kurallara, alışılmış kalıplara ayak uydurur ve hatta bunun gerekli olduğuna inanır. Ancak sorgulayarak yaşayan, bu tür kalıpları kabul etmeyen, toplumun dayatmalarına, çevrenin sınırlamalarına uymayan kişiler gittikçe çevrelerine ve topluma yabancılaşırlar. Hakiki manada var olmak isteyen insan; kendisini diğer bireylerden ayırt eden vasıflarının farkına varmak mecburiyetindedir bunun için de tembellikten, toplumun baskısından kurtulmak zorundadır.

Gerçekten var olmamız, görülüp kullanılan nesnelere evreninde kalmamamız için, varlığın belirsiz dünyasından ayrılmamız gerekir. Çoğu kez tembelliğimiz ve toplumsal baskı yüzünden, bizimle gerçekten ilgisi bulunmayan bir ortamda, günlük yaşam ortamında, Heidegger'in deyişiyle "önemsiz kişi", "sıradan biri" olarak kalırız. Bu dünyada herkes birbirinin yerine geçebilir; kendi varoluşumuzun bilincine varabilmemiz, derinine inebilmemiz, varlığın hiçlikten ayrıldığı arka-düzlemle bizi yüz yüze getiren kaygıya benzer deneyimlerden geçmemize bağlıdır (Wahl, 1999, s. 18).

Çevresine yabancılaşmayan kişi hazır olan çarkın bir dişlisidir adeta. İnsanların konforlu alanlarını terketmemek için sorgusuz sualsiz benimsedikleri değerler,

yabancılaşan ve bu sayede varoluşunu gerçekleştirmekte olan bireyler için pek bir değer ifade etmez. Yabancılaşan bu kişiler gittikçe yalnızlaşırlar. Topluma yabancılaşp yalnızlaşan kişi çevresiyle ve toplumla sürekli bir çatışma halindedir. “Savaşmak? İyi ama kimin uğruna savaşacağım? Evet amacım varlığa ulaşmaktır” (Beauvoir, 1989, s. 124). Bireyin bu savaşı kişinin toplumdaki diğer fertlerle aynileşmesini engellemektedir. Varoluşçuluğa göre birey bu savaşı sayesinde var oluşunu gerçekleştirebilir.

İnsanın doğuşuyla beraber kendisini içinde bulunduğu toplumun beklentileri, yönlendirmeleri kişinin benliği üzerinde önemli bir etki oluşturmaktadır. Kişi varoluşunu gerçekleştirip “ben” ve “diğerleri” şeklinde kendi öz varlığını kavramaya başladığında yabancılaşma da o zaman başlamış ve kişi artık yalnızlaşmıştır. Bu durum varoluşunu gerçekleştirebilmesi için bir zorunluluktur.

Kierkegaard toplumu küçümseyerek asıl hakikatin birey olduğunu ortaya koymaktadır. Kierkegaard insanın kalabalıktan farklı bir görüşe sahip olmaktan çekindiği için büyük bir grup olan toplumun bir üyesi olarak kalabalılarla aynı görüşü paylaşmaktadır. “Bir grubun parçası olmayı ve bir taraf oluşturmayı tercih ediyoruz, çünkü bir grubun parçası olmak vicdanı uykuya yatırmak anlamına geliyor” (2021, s. 23). Kierkegaard “açıktan açığa sürekli olarak hor gördüğü toplumun, tepkileri ile yargılarına karşı takındığı tutumu küçümser” (Kaufmann, 1964, s. 13). Kierkegaard insanların çoğunun yanlış bir görüşe sahip olmaktan çok “tek başına” bir görüşe sahip olmaktan korktuklarını ifade etmektedir. Kierkegaard başkalarına benzemek dışında bir şey yapmayanların suçlu olduğunu ve bunun Tanrı’ya hakaret olduğunu vurgulamaktadır. Ancak cesur olup kurulu düzene itiraz edenler topluma ayak uydurmayanlar varoluşunu gerçekleştirebilir. Varoluşçulukta kişinin varoluşunu gerçekleştirebilmesi çevresine yabancılaşması ve yalnızlaşması ile mümkündür.

Varoluşçulukta önemli bir yer tutan yabancılaşma/yalnızlık teması *Aylak Adam* ve *Yabancı* romanlarında romanların ana karakterleri üzerinden verilmektedir. Yusuf Atılgan C. karakteri üzerinden yabancılaşmayı vermekteyken, Albert Camus Mersault üzerinden yabancılaşmayı işlemektedir. *Aylak Adam* romanında karakterin bir adı bile yoktur. *Aylak Adam* eserinde topluma yabancılaşan karakterin adı sadece C.’dir. *Aylak Adam* adlı “romanın başkişisinin bir adı yoktur. Romanda yalnızca C. ile karşımıza çıkmaktadır. Bu kahramanın toplumdaki kopukluğuna, topluma dahil, ait bir birey olmadığına dikkat çekmek açısından önemli bir tercihtir” (Bağcı, 2016, s.140).

Yusuf Atılğan “hemen hemen bütün anlatılarında diğer kahramanlardan farklı bir kişi merkeze oturur. Bu uyumsuz, yadırgatıcı, yalnız ve çaresiz başkişi sayesinde yazar, fert üzerindeki toplum baskısını ele almaktadır ”(Korkmaz, 2005, s. 343). *Aylak Adam* romanında C. bu baskıdan kurtulma arzusundadır. Bu baskıdan kurtulmak için açtığı savaşın neticesinde topluma, çevresine yabancılaşmıştır. Kendisi vardır yalnız olarak ve diğerleri. Toplumdaki bireyler aynılaştırılmıştır, C. ise fikirleriyle yaşamıyla, bir aylaktır, bir ayırıktır. C.ye göre insanların çoğu alışkanlıkları ve “dökme kalıplar”ıyla hareket etmektedir. “Terbiyesiz, pis sarhoş, dedi. Kafamı hınçla geriye attım gülerken. Gittiler. Ne yamansınız dökme kalıplarınızla; bir şeyi onlara uydurmadan rahat edemezsiniz. Oysa ben sarhoş falan değildim” (Atılğan, 2012, s. 10). Yusuf Atılğan’ın çevresine yabancılaşan karakteri insanların bireyi dinlemedikleri, tanımadıkları halde kafalarında daha önce belirlemiş oldukları kalıplara göre yargıladıklarını söyleyerek toplumun bu dökme kalıplarına karşı çıkmaktadır. Bu karşı çıkışları yukarıda görüldüğü şekilde genellikle iç konuşmalarla yapmaktadır.

Aylak Adam eserinde C. kalabalıktan, toplumdan kaçmakta/kaçınmaktadır. C. toplumdan adeta kopmuş bir yaşam sürmektedir. Atılğan’ın ana karakteri çok az sayıdan oluşan bir arkadaş çevresine sahiptir. Bu kişiler üniversite öğrencilerinin ve sanatla meşgul olan kişilerin oluşturduğu birkaç kişiden fazla değildir. Yusuf Atılğan’ın ana karakteri varoluşçu filozof yazar Sartre’nin “Cehennem başkalarıdır” (2021, s. 110) sözüyle örtüşen bir iletişimsizlik, bir yabancılık sergilemektedir. Kierkegaard “çok sayıda olanlardan, insan kitlesinden insanın içindeki ateşi söndüreceği için kaçınmak gerektiğini” (2021, s. 25) ortaya koymaktadır. Meyhanede C.nin yarenlikten kaçınması da hem Sartre’nin hem de Kierkegaard’ın yukarıdaki sözleriyle aynı paraleldedir.

"Beyefendi"li "Bendeniz"li bir meyhane yarenliğine başlayacaklardı. "Bendeniz ekmek kadayıfını kaymaksız severim. Zevk meselesi. Dostlar şaşarlar..." İnsanlar böyleydiler. İçeni, içmeyen tren yolculuğundaki süreksiz tanışıklıkla yetinirdi; ya da meyhane masasındaki. Konuşmadan zıkkımlanamazlardı. Kağızman dönüşü, trende karşısına oturan adamı hatırladı. Boyuna konuşuyordu (Atılğan, 2012, s. 131).

Albert Camus’nun yabancıısı Mersault da çevresindeki insanlarla iletişim kurmaktan kaçınmaktadır. Dış dünya ve diğerleri Meursault’nun umurunda değildir. Birileriyle arkadaş olmak için bir girişimde bulunmadığı gibi bu tür girişimleri de yanıtızsız

bırakmaktadır. Meursault'nun arkadaşlık yapmaktan kaçınması Sartre ve Kierkegaard'ın yığınlardan kaçınmak gerektiği görüşleriyle uyumaktadır.

Ancak, "İşte şimdi gerçek bir arkadaş oldun yahu!" dediği zaman farkına vardım bunun ve şaşım. Cümleyi tekrarladı, ben de "Evet," dedim. Onun arkadaşı olmak umurunda değildi ama o, buna pek hevesli görünüyordu. Zarfı kapadı, şarabı bitirdik. Sonra hiç konuşmadan bir süre sigara içtik (Camus, 2015, s. 35).

C. toplumda kabul gören değerlerin farkındadır, kalabalıkların alışkanlıklarını çok iyi bilmektedir ancak kendisi bu alışkanlıklara uymamakta onları reddetmektedir. Etraftaki insanların tutumları artık aylak adamın çok da umurunda değildir. O artık başkalarının koymuş olduğu kurallara uymayacak, eylemlerini yönlendirmesine izin vermeyecek bir "özgür"dür. Varoluşçulukta kalabalık yığınlara ihtiyaç duymadan, tek başına her türlü durumda kendi kendine yetebilen birey diğer insanlardan farkını ortaya koyabilmiş ve varoluşunu gerçekleştirebilmiştir. "Tek başına olmaya göğüs gerebilen kişi, herkesle geçinmeyi başaran ve hiçbir sivri yanı bulunmayan, başkalarını hoşnut etmek üzere yaşayan kişinin çok uzağındadır" (Kierkegaard, 2021, s. 24). Meursault'nun ve C.nin topluma karışmamaları, toplumdan ayırık bir hayat sürmeleri de varoluşçuluğun "bireyi" merkeze alan ve toplumu hor gören anlayışıyla uyumaktadır. *Aylak Adam*'in karakteri insanların çoğunun toplumun koyduğu kurallara uyduğunu kendisini ise bu kurallara uymak zorunda hissetmediğini ifade etmektedir. Bunu da insanların sokakta yürürken yolun ortasında simit yemeleri üzerinden sembolleştirmektedir. Kılık kıyafeti düzgün bir kişinin sokakta simit yemesi yadırganmakta ve toplum tarafından ayıp karşılanmaktadır. Kişi bu ayıplanmadan kurtulabilmek için cebine koyduğu simitten birer lokma alarak karnını doyurabilir ancak C. bunu tercih etmeyerek ve insanların tepkilerini önemsemeyerek "ben dişlerim sağlamken ısıracağım" (Atılğan, 2012, s. 13) demektedir. Toplumun büyük bir bölümü yazılı olmayan ancak yıllardır yerleşik hale gelen yasalara uymaktadır. Atılğan'ın aylağı ise bunları benimsemediği ve uymadığı için yalnız kalmaktadır.

Yabancı romanında Meursault da bulunduğu çevreye, topluma yabancılaşmış bir kimsedir. Meursault annesinin yaşını bilmediği gibi, annesi öldüğünde de hiçbir tepki vermemektedir. Hatta annesinin ne zaman öldüğünü bile bilmemektedir. "Bugün annem öldü. Belki de dün, bilmiyorum" (Camus, 2015, s. 11). Meursault annesinin cenazesine gitmek istemediği halde gider ancak annesini görmek bile istemez.

O sırada, kapı görevlisi de peşim sıra içeriye girdi. Koşmuş olmalıydı. Biraz kekeleyerek, “Tabutu kapadık, ama vidaları çıkarayım da annenizi görün,” dedi. Tabuta yaklaşıyordu ki, onu durdurdum. “Görmek istemiyor musunuz?” diye sordu. “Hayır,” dedim. Durdu, ben de huzursuz oldum çünkü böyle bir şey söylemenin hiç doğru olmadığını anlıyordum (Camus, 2015, s. 14).

Meursault; annesini görmek istemediğini söylemenin toplum için yanlış olduğunu bilmektedir. Meursault da tıpkı C. gibi toplumun kurallarının, değerlerinin ve değer yargılarının farkındadır. Ama yine de topluma ayak uydurma çabasına girişmemektedir. Çünkü Meursault için genelgeçer bir doğru yoktur. Meursault toplumun benimsediği ahlak kurallarına uymayı veya diğer bireylere yarar getirecek şekilde davranmayı önemseneyecek bir davranış olarak görmemektedir. Meursault davranışları etik kurallar açısından doğru veya yanlış diye ayırt etmez. *Yabancı*'nin ana karakteri insanın yaşamı boyunca göstereceği her türlü gayretin boşa olduğunu düşünmektedir. Meursault bu anlamda bir nihilist olarak da düşünülebilmektedir. “Kendi kendime, neyse, bu pazar da geçti, annem gömüldü, işe yeniden başlayacağım, sonuçta değişmiş hiçbir şey yok, diye düşündüm” (Camus, 2015, s. 28) cümlesinden de anlaşılacağı üzere o her ne olursa olsun hayatında bir değişiklik olmadığını düşünmektedir. Annesinin cenazesinden bir gün sonra neşesi yerinde bir şekilde hayatına devam etmektedir. Meursault cenazeden bir gün sonra Marie ile gezmiş, denize gitmiş komik film izlemiş ve geceyi birlikte geçirmiştir. Oysa Meursault'nun bu eylemleri yığınlar için hiç de hoş karşılanabilecek şeyler değildir.

Mavi ve parlak gökyüzü gözlerimin içine dolmuştu sanki. Ensemin altında Marie'nin karnının ağır ağır inip kalktığını hissediyordum. Yan uyku halinde uzun zaman şamandıranın üstünde kaldık. Güneş iyice kızışınca, o suya daldı, ben de arkasından atladım. Onu yakaladım, elimi beline doladım, birlikte yüzdük (Camus, 2015, s. 25).

Meursault'nun annesinin ölümünden bir gün sonra bu yaptıkları toplum için affedilemez şeylerdir. Topluma göre Meursault annesinin bile yasını tutmayan, kalpsiz biridir. *Aylak Adam* romanında ise C. de babasının ölümünden bir gün sonra güldüğü için arkadaşları tarafından eleştirilmektedir. “Okula döndüğüm gün bahçede bir şeye gülmüş olacağım ki yanımda duran Feyyaz, “— Yuf ulan! Dün babası öldü, bugün gülüyor,” dedi (Atılğan, 2012, s. 124). C. ve Meursault'nun bu davranış biçimlerini

toplum kendi ahlak kurallarına, değer yargılarına bir saygısızlık ve bir saldırı olarak nitelendirmektedir. Nitekim savcı mahkemede Meursault'yu suçlarken annesinin cesedinin başında ona yapılan kavhe teklifini reddetmesi gerektiğini söyler. “Bir yabancı kahve ikram edebilir ama bir evlat, kendisini doğuran kadının ölüsü başındayken bu kahveyi reddetmekle yükümlüdür!” (Camus, 2015, s. 84). Savcı Meursault'nun idamını istemektedir çünkü savcıya göre adalet zaafa uğramamalıdır. Savcı cinayetten daha çok Meursault'nun duygusuzluğu karşısında hayrete kapılmaktadır ve Meursault'nun bu duygusuzluğunun toplumdaki diğer bireyleri etkilemesinden, bu durumun meşrulaşmasından endişe etmektedir. Savcıya göre Meursault annesini de manen öldürmüş duygusuz ve dolayısıyla da toplum için de son derece zararlı bir kişiliktir.

Varoluşçulukta insanın yabancılığı sadece topluma yahut anlam veremediği dünyaya karşı değildir. İnsan bazen çevresine bazen ailesine bazen de kendisine yabancılaşmaktadır. Meursault da cezaevindeyken kendisine yabancılaşmıştır. Meursault uzun bir süre sonra ilk kez kendi sesinin çınlamasını açık açık işitmiş ve bu sesin aslında aylardan beri kulağında çınlayan ses olduğunu anlamıştır. Meursault çok uzun zamandan beri aslında kendi kendisiyle konuşmuştur. (Camus, 2015, s. 76).

İncelemeye konu *Yabancı* ve *Aylak Adam* romanlarının iki karakteri C. ve Meursault'nun çevresindeki bireylerden farklı olduğu görülmektedir. C. nin dar çevresini oluşturan ve resim yapan arkadaşlarına atölyede ifade ettiği aşağıdaki ifadeler kendisini onlardan ve başkalarından farklı olarak kabul ettiğini kanıtlar niteliktedir. C. arkadaşları üzerinden insanları içinde bulunduğu konforlu alanın dışına çıkmamakla ve rahatlıklarına düşkün olmakla eleştirmektedir. Atılğan'ın aylağı insanların yapmak istediklerini toplumdan çekindikleri için yapmadıklarını ortaya koymaktadır. İnsanların büyük bölümü bahanelere sığınmakta, konumlarını veya saygınlıklarını kaybetme gibi endişelerden dolayı bir arayışa girişmediklerini vurgulamakta ve onları bu tutumlarından ötürü eleştirmektedir. Bu durum Yusuf Atılğan'ın çevresine yabancılaşan karakterine göre hem ikiyüzlülük hem de korkaklıktır. C. insanların çoğu bu ikiyüzlülük ve korkaklıktan ilk adımı attıkları takdirde kurtulacaklardır ancak bunu bir türlü başaramamaktadır.

Ya soğuktan, ya sıcaktan, ya da sokağın önüne sehpayı kurduğunuz zaman insanların alayından korkarsınız. (...)

-Ama omuzu düşük adamdan sen de çekinmedin mi? dedi Necmi gülererek.

-Ben başkayım.

-Ben de başkayım. (Fatma'ydı bu.)

-Doğru, hep başkayız. Ayak bastığımız yer dünyanın merkezi oluyor. Her şey bizim çevremizde dönüyor (Atılğan, 2012, s. 15).

Bu konuşmada Fatma ve Necmi'nin kendilerini herkesten başka görmeleri varoluşçu felsefenin bireyle, tümel değil tikel olan ile ilgilenen anlayışıyla da örtüşmektedir.

Toplumdaki ve çevresindeki insanlar ilk başta C.yi aralarına almak istemektedirler. Ancak bu davet, bu girişim onu tanıdıkları anda son bulmaktadır. Çünkü C. onların beklentilerine karşılık verebilecek, onlar gibi yaşamını sürdürebilecek bir kişiliğe sahip değildir. İnsanlar onu tanıdıktan sonra ondan kurtulmak istemeye başlamaktadır çünkü C. onlara göre çok farklıdır.

Yürüdü. İşte onu çağırıyorlardı. Aralarında olsun, taşıtlara binsin, ilaç içsin, işesin, yemek yesin istiyorlardı. Elindeki gazeteyi yanından geçtiği direğe bağlı bir çöp kutusuna attı. Ama bu çağrı süresizdi. Onu bir bildiler mi gitsindi, yaşamasındı. Birden kafasına bugün saat ikide bir şeyler yapacağı düşüncesi gelip takıldı. Saatine görmeden baktı (Atılğan, 2012, s. 65).

Varoluşçulukta insan dünyaya fırlatılmış, bu yabancı dünyada yalnız, desteksiz ve kimsesiz bırakılmıştır. Ayrıca varoluşçuluk insana mutlak bir özgürlük ve seçme hakkı vermekte hatta kişiyi seçmek zorunda bırakmaktadır. Kişiden adeta bir 'tanrı' yaratmaktadır. C.nin yabancılığı ve yalnızlığı, yine onun ifadesiyle "pis dünya"yla kavgası varoluşçuluğun özgürlük ve seçim ilkeleriyle ilişkilidir. C. etrafında olup bitenleri kabul edememekte, olan biten yanlışlara kızmakta ve çevresiyle kavga etmektedir. Atılğan'ın aylak adamı bu dünyaya ona yaptırdığı şeyler için savaş açmıştır. O bu dünyaya fırlatıldığı andan itibaren yalnızdır.

Neden susmuyordu bu? Kulağı tozuna vurdu. Adam yatanın yanına düştü. Şimdi ikisi de sessizdiler. Uzaklarda bir vapur düdüğü öttü. Gergin sinirler gevşedi. Eli acıyordu. Yorgundu, güçsüzdü. Bu pis dünyada yaşadığı, ona bu yaptıklarını yaptırdığı için kızgındı. Bir ağlasaydı! Ama ağlayamazdı. Kulağı yırtıldığı zaman bile ağlayamamıştı (Atılğan, 2012, s. 88).

C. insanların toplum içinde geniş kalabalıklar içinde yaşıyor olmalarını veya bir aileye sahip olmalarının onları bu yalnızlıktan kurtaramadığını düşünmektedir. Hatta C. insanların doğumlarıyla birlikte sahip oldukları bu yalnızlık duygusundan kurtulabilmek için mücadele ettiklerini, ne yaparlarsa yapsınlar, aslında herkesin yalnız olduğunu iddia etmektedir. C.ye göre yalnız olmak tek başına olmak değildir. İnsan kalabalıklar içinde de yalnız olabilmektedir.

Tek başınlık, yalnızlık değildir. Tek başına olanın yalnız hissetmesi zorunlu değildir. Winnicott tek başına olanının, öteki ile oluşu içselleştirmiş olması durumunda tek başınlığa tahammül edebileceğini ifade eder. (...) İnsanlık tarihinin önemli bir kavşağı olan modernite, insanoğlunun gezegen üzerindeki varoluşunu tepeden tırnağa sarsan etkilere sahip oldu. Toplumsal, siyasi, ekonomik, çevresel etkilerin yanında, anlamsal bir sarsıntıyı da beraberinde getirdi. Bu anlamsal etki bir kopuş olarak tanımlanabilir. (akt. Kurt, 2007, s. 126).

Modernizmin insanı sarsan gelişmeleriyle birlikte insan kendine yeni bir anlam arayışına girişmiştir. Bunun için çeşitli sorular sormuş, türlü yanıtlar almış olmasına rağmen içindeki o yalnızlık duygusundan kurtulamamıştır. Modern insan topluma karışmış ancak aradığını bu kendine şeklen benzeyen yığınlarda da bulamamıştır. “Birey içinde bulunduğu toplumun organik bir parçası olsa dahi ruhen ayrık olabilir” (Ankay, 2021, s. 246). C.nin aslında kalabalıklar içinde olsa da her insanın yalnız olduğunu düşündüğünü Ayşe ile olan “Annem diyor ki.../Bırak anneni babanı şimdi, dedi elimi tutup, sen kimi kimsesi yok bir kızsın” (Atılğan, 2012, s. 28) konuşmasında da görmekteyiz.

Aylak Adam eserinde yabancılaşma sadece C. üzerinden verilmemektedir. Yine B. de ailesinin onu sınırlayan kurallarına karşı çıkmaktadır. Ailesinden bile kaçmakta, yalnız kalmak istemektedir. Ancak ailesi bunu ona çok görmektedir. Ne zaman eve gelmesi gerektiğine ne zaman yemek yemesi gerektiğine hep babası, abisi, ailesi karar vermektedir. B. sırf bu yüzden daha çok yalnız kalabilmek için kimilerinin evlendiğini düşünmektedir.

Geç oldu ama. Saat... Altıya on var. Evdekiler şimdi meraklanıyorlardı. Koşmam ya. İçeri girdim mi üzüntüler unutulur. Annemin yüzü güler. Babam odadan '— Kim gelen?' diye sorar.'— B.'— İyi, iyi.' (...) Sonra odam: Masa, karyola, kitaplar. Benim

inim. Bu gece bir kapansam oraya. Üzgünüm. Ama çok kalamam. Sami kapıyı yumruklar: 'Yemeğe, yemeğe.' Canım istemiyor desem başıma toplanırlar. Kadınların neden evlendiklerini anlıyorum: Yalnız kalabilmek için (Atılğan, 2012, s. 35).

B. nin yukarıdaki cümleleri varoluşçu yazarlardan Simone de Beauvoir'ın görüşleri ile örtüşmektedir. Varoluşçu feminist Simone de Beauvoir'e göre kadın tarih boyunca ataerkil bir anlayışın sonucunda hep arka plana atılmıştır. Kadın tarihin hiçbir döneminde kendisi olamamıştır. Beauvoir tüm zamanlarda kadına erkeğin yanında yardımcı bir rol biçildiğine ve kadının bu role uygun davrandığı takdirde görevini layıkıyla yaptığını inanılmakta olduğunu ifade etmektedir. Beauvoir bu durumu ve kadının erkek karşısındaki konumunu eleştirmektedir. Beauvoir kadının varoluşunu gerçekleştirebilmesinin ancak özgür olmasıyla mümkün olacağını vurgulamaktadır. "Öteki" olarak nitelenen kadının mutlaka seçimlerinde özgür olması gerektiğini vurgulayan Beauvoir ancak bu şekilde eylemlerinin sorumluluğunu da kadına yükleyebileceğimizi ifade etmektedir. "Özgür bir birey, başarısızlıklarının sorumluluğunu yalnız kendinde bulur yüklenir onları: kadına ise her şey başkasından gelir, başkası sorumludur onun dertlerinden" (Beauvoir, 1993, s. 8). Kadın tek başına veya özgür bırakılmamıştır. Kadın kimi zaman babasının, kimi zaman abisinin kimi zaman da kocasının gölgesinde, himayesinde yaşamaktadır. Oysa B. de tıpkı C. gibi eylemlerini kimsenin yönlendirmesine izin vermek istememektedir. B. nin ailesine yabancılaşması, yalnız kalarak hayatına kendisinin yön vermek istemesi varoluşçuluğun özgür seçim ilkesiyle örtüşmektedir.

C. insanların her çağda iki gruba ayrıldığını ortaya koymaktadır. Ona göre rahatına düşkün olan grup kalabalık olan gruptur. Bu grubu Ku-ya-ra olarak adlandırmaktadır. Bu gruptakiler yıllardır süregelen anlayışın dışına çıkmamakta var olan düzeni devam ettirmektedir. *Kâtip Bartleby*'in avukat olan anlatıcısının kendisi için gençliğinden beri edindiği düstur olan ve insanların çoğu için de geçerli sayılabilen "en iyi hayat en kolay hayattır" (Melville, 2022, s. 2) sözü Atılğan'ın kuyaracıları için de söylenebilir. Bu grupta yer alan bireyler rahatına düşkündür daha fazlasını istememektedir. Onlar için hayati öneme sahip tek şey vardır: konforlu alanı korumak. Daha az kişilerin oluşturduğu grup ise sürekli bir arayış, sorgulayış halindedir. Toplumun dikte ettiği değerlerle, doğrularla yetinememektedir. Bu grubu ise adaka kavramıyla ifade

etmektedir. C. bu grupta yer almaktadır. C. bu grupta olanların kendi özgür seçimleriyle bir hayat yaşamak istediklerini ortaya koymaktadır. Bu grupta yer alanlar C. gibi sürekli bir arayışın peşindedir. Atılğan'ın karakteri kendisi gibi olanı aramaktadır. O kuyaracılardan biriyle anlaşamamaktadır. Çünkü kuyaracılar onları sürekli kendilerine benzetmek bir nevi “ehlileştirmek, toplumsallaştırmak” istemektedir. Bunda başarılı olsa da kuyaracılar bir kısım adakocuyu asla yola getirememektedir. Çünkü bu adakocular asla iflah olmazdır, kuyaracıların hiçbir çabası kâr etmemektedir. C. adakoculuğun gençlikte ortaya çıkan bir hastalığa benzetmekte ve bu hastalığa dişilerin de yakalanmasına rağmen daha çok erkeklerin yakalandığını söylemektedir. Kuyaracıların ise ekseriyetle dişi olduğunu ifade etmektedir.

Bütün çağların trajedisi bu, Ku-ya-ra; ‘Kumda yatma rahatlığı.’ A-dako: ‘Ağaç dalı kompleksi.’ Şimdi kumda yattığım için kuyara diyorum. Daha da genişletilebilir. Kuyara, alışılmış tatların sürüp gitmesindeki rahatlaktır. Düşünmeden uyuyuvermek. Biteviye geçen günlerin kolaylığı. Ya adako? Ağaç dalındaki, gövdeden ayrılma eğilimini fark ettin mi bilmem? Hep öteye uzar. Gövdenin toprağa kök salmış rahatlığından bir kaçıştır bu. Özgürlüğe susamışlıktır. Buna ben ‘ağaç dalı kompleksi’ diyorum. Genç hastalığıdır. Çoğunlukla kuyara dişidir. Adako erkek. Pek seyrek cins değiştirdikleri de olur. Ağaç dalı kompleksine tutulmuş kişi tedirgindir. İnsanların ağaç dallarını budayıp gövdeye yaklaştırdıkları gibi, yakınları onun içindeki bu Adako’yu da budarlar. Onu gövdeden ayırmamak için ellerinden geleni yaparlar. Kimi insana ne yapılırsa yararı olmaz. Asi daldır o. Ayrılır. Balta işlemez ona (Atılğan, 2012, s. 127).

C. ve Meursault iflah olmaz iki adakocudur. Onlar varoluşçuluğun insana dair görüşleriyle uyumlu bir hayat yaşamaktadır. Hem C. hem de Meursault toplumun önlerine bir ambalaj içinde hazır sunduğu hiçbir değeri kabul etmemektedir. Bu durum onların hem kendi değerlerini oluşturmasına hem de toplumdan kopmasına yol açmıştır. Bu tutumları itibarıyla da iki karakter Sartre'nin hayatı anlamlı kılacak, yeni ve doğru bir değerler topluluğu oluşturacak kişi olarak bireyi işaret eden görüşleriyle uyumaktadır. Sartre değer olarak görülen ve kıymet verilen kuralların ferdin seçtiği ve bireyin bu değerlere yüklediği anlamdan başka bir şey olmadığı kanısındadır. Anamlı

olan da toplumun koyduğu değerler sistemi değil bireyin hür iradesiyle benimsediği değerler silsilesidir. (Sartre, 2021, s. 69-70).

Yabancı “kopmanın, ayrılmanın, yabancılaşmanın romanıdır” (Sartre, 1984, s. 92). Gerek C. gerekse Meursault etrafına yabancılaşan ve yalnızlaşan bireylerdir. İkisi de çevreleriyle uyumsuzdur. Onlar bu toplumla, bu toplumun sahte, ikiyüzlü, yapmacık davranışlarıyla asla barışamayacaktır. Bu yüzden bu iğrenç dünyanın dışında tutarlar kendilerini. Hem C. hem de Meursault bağımsız, özgür ve bilinçli birer kişiliktir. İkisi de Kierkegaard’ın ifadesiyle “kendi ben”ini oluşturma çabası vermektedir. Bu çabanın neticesinde de saçma seviyesine erişmişlerdir.

4.2. Saçma/Absürt

Türkçe sözlükte “akla uygun olmayan, yersiz bulunan, pestenkerani, absurd” (TDK Sözlük, 2005, s. 1674) şeklinde tanımlanan saçma kelimesi felsefi terimler sözlüğünde:

akla açıkça karşı olan, gizli ya da örtük değil de apaçık bir çelişki sergileyen, mantık yasalarına aykırı olan, sağduyunun apaçık doğrularına ters düşen fikirler, tezler; kendi içinde bir çelişki içeren düşünceler için kullanılan terim (...) İnsanın dünyada anlam bulma çabasının beyhude bir çaba ya da gayret olduğunu, dünyada onun en azından insanla ilişkisi özelinde bir anlamın bulunmadığını öne süren görüş (Cevizci, 2021, s. 379).

şeklinde ifade edilmektedir. Saçma kavramı denince akla ilk gelen isim Albert Camus’dur. Albert Camus üzerine çalışmalar yapan Ali Osman Gündoğan absürd duygusunun ortaya çıkma sebeplerini dört alt başlıkta toplamaktadır. Bunlar; hayatın monotonluğunun hem insana kendinin hem de diğer varlıkların anlamını sordurması, zamanın geçiciliği ve öldürücü bir unsur olarak görülmesi, insanların bu dünyada tek başına olması, başkalarına yabancı olması ve ölümün kaçınılmaz bir son olarak görülmesidir (2022, s. 71-72). Absürd duygusunu oluşturan sebeplerin başında hayatın tekdüzeliği gelmektedir. Birbirlerinin tekrarı olan günlerin ardından birey bir anda mekanikleşen hayatının farkına varır. Birey artık bir makinenin dişlisi gibi basitçe birbirini takip eden günlerin ardından bir bıkkınlık duymaya başlamaktadır ve yaşadığı bu anlamsız, saçma kısır döngü onun canını yakmaktadır. Bu bıkkınlık sayesinde bilincin uyanışı başlamaktadır. Bu bilinçle insan bir arayış içine girerek bir çare aramaktadır. İsteddiği kadar arasa da insan en sonunda bireyin bu monoton yaşamını

değiştirebilmenin, anlamsız bu dünya dışında bambaşka bir dünya ortaya koymanın ve bu saçma duygudan kurtulmanın mümkün olmadığını kavramaktadır. Gelecek günler de dünden, bugünden farklı olmayacaktır. “Ve bu çaresiz buluş ezer onu” (Camus, 2013, s. 18). Çünkü Camus’ya göre saçma duygusu yaşamın bir realitesi olarak vardır ve insan hayatı boyunca da var olmaya devam edecektir.

“Mutluluk ve uyumsuz aynı yeryüzünün iki oğlu. Birbirlerinden ayrılamazlar” (Camus, 2022, s. 140). İnsan yaşamı hüzünlü, öfkeli, mutlu, neşeli “an”ların toplamıdır. Önemli olan şu an yaşıyor olmaktır. Yaşamın anlamı bizatihi yaşamaktır. Dolayısıyla varoluşunu anlamlı kılmak ancak şimdiki zamanı seçimleriyle yaşanabilir bulmak ile mümkündür. Birey için içinde yaşadığı an vardır sadece. Meursault’nun hem annesinin ömrünün sonuna doğru nişanlanması, hem de onca olumsuzluğa karşı kendisini her şeyi yeni baştan yaşamaya hazır hissetmesi Camus’nun değerli olan şimdiki zamandır görüşüyle uyuşmaktadır.

Bir ömrün sonunda niçin yeni baştan “nişanlandığını”, niçin yeniden başlama oyununu oynadığını anlar gibi oldum. Ölümüne o kadar yakinken annem, orada kendini her şeyden azade ve her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissetmiş olmalıydı. Hiç kimsenin onun arkasından ağlamaya hakkı yoktu. Ve ben de, kendimi her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissettim (Camus, 2015, s. 2015).

İncelemeye konu eserler olan *Aylak Adam* ve *Yabancı* romanlarının kahramanları C. ve Meursault için, içinde yaşanan zamanın bir kıymeti vardır. Uyumsuz insan için değerli olan şey dünyanın saçmalığına rağmen, hayatın elle tutulur bir anlamının olmadığını bilmesine rağmen yaşamaya devam etmektir. Gerek Atılğan’ın ana karakteri gerekse Camus’nun yabancısı Meursault seçimleriyle şimdiki anı yaşayan uyumsuz karakterlerdir. İki karakter de eyleme geçmek için ona karşı bir arzu duymalıdır. Meursault ancak müthiş bir istek duyduğu zaman annesini görmeye gitmektedir.

Yalnızca şimdiki anın, somut’un önemi vardır. Canı istediği zaman gider anasını görmeye, o kadar. Arzu belirmişse, onu otobüse bindirtecek kadar güçlü olacaktır, çünkü başka bir somut arzu bu gevşek adamı var hızıyla koşturtacak, yürüyen bir kamyonu atlatacak kadar güçlü olacaktır (Sartre, 1984, s. 90).

Camus’ya göre hayatın bir sonunun olması onu yaşanamaz kılmamaktadır. Saçma seviyesine ulaşan insan kendi bilinciyle varmış olduğu doğruları yaşamakta,

umutsuzluğuna, dünya ile kavgasına, yabancılığına ve yalnızlığına rağmen hayatı yaşanmaya değer bulmaktadır. Albert Camus saçma duygusunu yaşayan insanın mutlu veya mutsuz olmadığı görüşündedir. Yunan mitolojisi Sisifos üzerinden bu kavramı anlatan Camus bilinci sayesinde saçma seviyesine ulaşan kişinin kendine ait iyi kötü bir yazgısının olduğunu fark etmektedir. Bu farkındalığın neticesinde bu yazgıyı da küçümsemektedir. Uyumsuz insan da tıpkı Sisifos gibi bilinci sayesinde yaşamın anlamsız, çabasının beyhude olduğunun farkındadır ancak her türlü olumsuzluğa rağmen yazgısı kendisindedir. Uyumsuz insanı yığınlardan ayıran temel farkı bilincidir. Camus *Sisifos Söyleni* eserinde absürt insanın kendi sıkıntısı üzerinde düşünmeye başladığında tüm putları susturduğunu ifade eder. Camus'ya göre nasıl ki gölgesiz güneş yoksa bireyin yaşamında da aydınlıklarla birlikte karanlık, gündüzün yanında da gece vardır ve bu durum yaşam boyunca sürecektir. Kişi bu alinyazısını fark edecek, kabullenecektir çünkü bu onun alinyazısıdır ve birey daha üstün bir alinyazısına sahip olamayacaktır çünkü öyle bir alinyazısı yoktur. Bu durum uyumsuz insanın kendi alinyazısını küçümsemesine de neden olmaktadır. (Camus, 2022, s. 140).

Bu çalışmada ele alınan *Yabancı* ve *Aylak Adam* romanlarında Mersault ve C. bu anlamda absürd duyguyu yaşayan karakterlerdir. Bu iki ana karakter de “insanlığın durumunun saçmalığı duygusunu son derece anlaşılır ve akılcı yapılanmış uslama biçiminde göstermektedirler” (Esslin, 1999, s. 25). İki karakter de “varoluş ve hiçlik sarmalında çırpınan” (Şahin, 2018a, s. 3) bireylerdir. Gerek C. gerek Meursault sorgulayan ve düşünen bireylerdir. İkisi için de mutlak doğru bir yasa veya ahlaki değerler sistemi yoktur. Hem Meursault'nun hem de Atılgan'nın karakterinin hayata bakışlarının Camus'nun görüşleriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Camus'nun yazmış olduğu eserin kahramanını mitolojiden özellikle olarak Sisifos'u seçmesi bilinçli bir tercih olarak göze çarpmaktadır. Çünkü insanın hayatı boyunca gösterdiği mücadele tıpkı Sisifos'un göstermiş olduğu çaba kadar boşunadır. Bu çabanın boşa bir çaba olduğunu Meursault, eserin başından beri farkındadır. C. ise bir arayış içerisinde başlayarak eserin sonunda çabasının boşa olduğunu fark etmektedir. Elmas Şahin de yazdığı makalede absürd edebiyatın doğuşunu, nedenlerini ve karakterlerin başarısızlıkla sonuçlanan çırpınışlarını şöyle ifade etmektedir:

Sayırsız engellere maruz kalmış olan birey için hayat da, dünya da, kendisi de artık anlamsızdır. Bir bakıma hayatın ve dünyanın anlamsızlığının farkına varması da, kendi hayatını anlamlandırmasıyla mümkün olacaktır. Kendini bulduğunda, hayat da

anamlanacak ve dünya ile uyum içinde yaşayacaktır, aksi halde, "Yapacak bir şey yok," diyen Beckett'ın Godot'yu Beklerken'in Viladimir ve Estragon'u gibi ya hiç gelmeyecek olan Godot'yu bekleyecekler ya da zihinlerini ölüm yahut da intihar düşüncesiyle doldurarak anlamsız dünyadan kurtulmak isteyeceklerdir, ancak her halükârda başarısız olacaklardır. (2018b, s. 2)

Elmas Şahin'in de dediği gibi Atılğan'ın aylağı C. eserin başından beri toplumla, kurulu düzenle, saçma kurallarla girdiği savaşı eserin sonunda kaybetmiştir. Atılğan'ın aylak adamı eserin sonunda Albert Camus'nun yabancıları Meursault gibi edilgen bir kişiliğe dönüşmektedir. Kalabalıklara karşı artık direnmekten vazgeçmiştir. Hiç kimse onun ızdıraplarını, hezeyanlarını, acılarını işitmeyecektir; hiç kimse onu anlamayacaktır, artık pes etmiştir.

Kuşatılmıştı. Artık otobüse yetişmesi olanaksızdı. Birden sol şakağındaki ağrı yeniden başladı. Yıllardır aradığını bulur bulmaz yitirmesine sebep olan bu saçma, alaycı düzene boyun eğmiş gibi kendini koyverdi. Şimdi ona istediklerini yapabilirlerdi. (...) Sustu. Konuşmak gereksizdi. Bundan sonra kimseye ondan söz etmeyecekti. Biliyordu; anlamazlardı (Atılğan, 2012, s. 155).

Albert Camus'nun *Yabancı* romanında ise Meursault toplumla, toplumun değerleriyle bir çatışmaya girmemektedir. Meursault saçmayla eserin başından beri başbaşa bırakılmış, eserin sonunda başarısız olmuş, idama mâhkum edilmiştir. "Her şeyin tamam olması ve kendimi daha az yalnız hissedebilmem için, idam günümde çok seyirci bulunmasından ve bunların beni hınç dolu haykırımlarla karşılaşmalarından başka isteyecek bir şeyim kalmamıştı" (Camus, 2015, s. 110).

Varoluşçuluk bireyin hayatı boyunca bir işte sürekli çalışmasını olumlu karşılamamaktadır. Çünkü insanın bir işle ilgilenmesinin, onu hayatının asıl manasından uzaklaşmasına, bu durumun kişiyi vasat kılacağına inanmaktadır. Bir çeşit işte çalışması, zamanının büyük bir kısmını harcaması onun varoluşunu gerçekleştirebilmesinin önündeki engellerden biridir. Bu çeşit bir yaşam azla yetinmektir, herkes gibi kolayca kaçmaktır. Zamanını kendi seçimleriyle şekillendirmek isteyen varoluşçu karakterler yaşamlarının dümenini kendisi dışında birine, bir patrona vermeyi reddederler. Varoluşçulukta zamanının büyük bölümünü işte patronun veya

sistemin isteği doğrultusunda harcayan insan kendini tanımaktan mahrum kalarak kendi varoluşunu gerçekleştiremez. Kalabalıklar içinde yaşar ancak ömrünü boşuna harcamış olur. Kierkegaard sürekli bir koşuşturma içerisinde olan bireyin hayatın özünü iskalayacağını dolayısıyla da yaşamın tadına varamayacağını düşünmektedir.

Keza, ruhun dünyasında da meşgale içinde olmak, başkalarına ayak uydurmak, oraya buraya koşuşturmak bireyin kendine bir kalp oluşturmasını, sorumluluk sahibi, canlı bir ben haline gelmesini adeta olanaksız kılar. Başkaları gibi olmakla meşgul her yaşam boca harcanmış bir hayattır, kayıp bir hayat (Kierkegaard, 2021, s. 23).

Kierkegaard insan yaşamının dikey üç aşamasının sırasıyla estetik, etik ve iman olduğunu ifade etmektedir. Estetik aşamadaki birey hayatın keyif veren yanıyla ilgilidir. Etik aşamaya yükselebilen insan ise davranışlarına bir sınır çizer ve ahlak yasalarına uyar. Piramidin en üst aşaması olan iman seviyesine erişen birey Tanrıya kayıtsız şartsız iman eder. Kişi bu saçmadan ancak inancı sayesinde Tanrıya ulaşarak kurtulabilecektir (Oruç, 2022, s. 7-17). Çünkü “inanç estetik düzeyde bir eğilim değildir, çok daha yüksek düzeydedir” (Kierkegaard, 2020, s. 48).

Aylak Adam romanında C. hiç çalışmamakta hatta insanların sabahdan akşama kadar çalışmalarını, kendilerini tekrarlamalarını küçümsemektedir. O hayatını daha anlamlı kılma çabasındadır, onun yaşamı kalabalığı meydana getiren ötekiler gibi alışkanlıklardan ibaret değildir. O canı ne isterse onu yapmaktadır çünkü onu yönlendirecek bir patronu yahut her gün düzenli gitmesi gereken bir işi yoktur. *Yabancı* romanının kahramanı Meursault ise bir yerde memur olarak çalışmaktadır ancak çalışma hayatı onun için bir meşgale oluşturamayacak kadar geri plandadır. Ayrıca iki ana karakterin kimseye karşı bir sorumluluk duymamaları, kendilerini herhangi bir eylemi yapma zorunda da bırakmamaktadır. İki karakterin de özgür seçimleriyle kendi benliklerini oluşturma gayretinde olmaları varoluşçuluğun insanın hayatına dair görüşleriyle uyumludur.

İki eserde de ana karakterler dışında kalan kişilerin büyük bir bölümünün edindikleri alışkanlıklarını sürdürme eğiliminde olduğu görünmektedir. Bu alışkanlığın dışına çıkıldığında insanların ne yapacaklarını bilemedikleri ve yeni duruma alışmaya kadar çeşitli sıkıntılar çektiği ortaya konmaktadır. Ancak kalabalıklar için bu durum uzun sürmemekte yaşamın önlerine koyduğu bu yeni yaşama da kısa bir süre sonra alışılmaktadır. Atılğan'ın uyumsuz karakteri ‘öteki’ diye nitelendirdiği kalabalıkların

seçtiği yaşamı tercih etse iyi bir işe sahip olabilecek ve gününü gün edebilecektir. Ancak o güç olanı zorlamaktan yana tavır koymakta babasının ve toplumdaki diğer kişilerin bir işte çalışmanın insanı avuttuğu görüşü ile yaşamın alışkanlıktan ibaret olduğu fikrine karşı çıkmaktadır.

İş avutur derdi babası. O böyle avuntu istemiyordu. (...) Yaşamının amacı alışkanlıktı, rahatlıktı. Çoğunluk çabadan, yenilikten korkuyordu. Ne kolaydı onlara uymak! Gündüzleri bir okulda ders verir, geceleri sessiz, güzel kadınlarla yatardı istese. Çabasız. Ama biliyordu: Yetinemeyecekti. Başka şeyler gerekti. Güçlüğü umutsuzca zorlamak bile güzeldi (Atılğan, 2012, s. 41).

Yabancı romanında da Meursault'nun annesi yurda yerleştirildiği esnada oğlundan ayrıldığı için değil alışkanlıkları sekteye uğradığı için ağlamaktadır ancak daha sonra yeni duruma alışmaktadır. Sırf bu yüzden Meursault annesini yurda giderek ziyaret etmediği zamanlar olmuştur. Çünkü Meursault yurda gidip annesini ziyaret ettiğinde annesinin rutini bozulacağı için annesi kendini huzursuz hissedebilecektir. İki eserde de rahatına düşkün olan kalabalıklar alışkanlıklarına sıkıca sarılmakta, yeni olanın peşine düşmemekte, elindekileriyle yetinmektedir.

Yabancı romanında Meursault, *Aylak Adam* romanında ise C. insanların alışkanlıklarının sürmesi durumunda mutlu olduklarını ortaya koymaktadır. İncelemeye konu iki eserde de ana karakterler bu durumu saçma bulmakta ve kalabalıkların bu anlayışlarına karşı gelmektedir.

C. ve Meursault mümkün olduğu kadar kendi bireyselliklerini sağlama uğraşı veren iki karakterdir. Varoluşçulukta “bireyin seçim yaparken kendisi dışında bağlı kaldığı hiçbir ahlaki ve dini yargı söz konusu değildir” (Çelebi, 2013, s. 252). Meursault'nun annesinin cesedi başında kahve ve sigara içmesi, annesinin yüzünü görmek istememesi onun bağlı kaldığı bir değerler sisteminin olmadığını göstermektedir. Meursault için toplumun anladığı ve bireyden beklediği şekliyle ahlaklı olmak gerekli olmadığı gibi anlamlı da değildir.

Görmek istemiyor musunuz? diye sordu. “Hayır,” dedim. Durdu, ben de huzursuz oldum çünkü böyle bir şey söylemenin hiç doğru olmadığını anlıyordum. Az sonra yüzüme baktı, “Neden?” diye sordu bana, ama sesinde sitemli bir ifade yoktu, sırf sebebini öğrenmek istiyor gibiydi. Ben, “Bilmem,” dedim (Camus, 2015, s. 14).

Saçma bir hayatta çırpınarak kendi varoluşunu gerçekleştirme uğraşı veren C. evlenen insanları küçümser ve onlardan “eli paketleniler” diye söz eder. C. değerli veya kutsal olanın iki kişinin birbirlerine karşı duyduğu gerçek sevginin olduğunu düşünmektedir. Ancak toplumun evlilik kurumuna dayattığı namus, ahlak, eşlerin birbirlerine bağlılık gibi değerleri zamanla gerçek sevginin önüne geçmektedir. Aile kurumunu meydana getiren eşlerin çoğu birbirlerine masumane bir aşk ile değil tamamen dünyevi arzularla bağlıdır. C. sevdiği kız Güler’in evlilikle ilgili düşüncelerinin toplumdaki kişilerin görüşleriyle aynı olduğunu öğrendiğinde aradığı kişinin o olmadığını düşünmektedir. Çünkü C. Tanrının kutsadığı gerçek aşkı aramaktadır.

Öyle olmasaydı, evvelsi gün burada otururlarken, Güler, ‘Dünyada çok şey beklemiyorum. Üç oda, bir mutfak, sevdiğim adam, biri kız biri oğlan iki çocuk...’ deyince, yalnız, ‘Adam bıkmış kaçsın, çocuklar kuşpalazına tutulsunlar diye mi?’ der demez, ürperirdi. Bu sözü başka bir yerde işitseydi ‘Bu kız beni eli paketlenilerden biri yapmak istiyor (Atılğan, 2012, s. 69-70).

Yabancı romanında evlilik ise Meursault için üzerinde çok da düşünülmesi gereken bir mesele değildir. Meursault her şeyde olduğu gibi evlilik için de olsa da olur olmasa da görüşündedir. Meursault için bu dünyada evlilik dahil hiçbir mesele çok da ciddiye alınacak kadar mühim değildir. Kız arkadaşı Meursault’ya onunla evlenmek isteyip istemediğini sorduğunda Meursault kendisi için fark etmediğini eğer o istiyorsa evlenebileceklerini söylemektedir. Bunun üzerine Marie Meursault’nun onu sevip sevmediğini sorunca Meursault bu soruyu anlamsız bulmakta ve tabii ki de onu sevmediğini söylemektedir. (s. 38). Marie durum böyleyken Meursault’nun onunla evlenebilecek olmasını anlamlandıramamaktadır. Oysa Meursault için bu hiç de mesele edilemeyecek kadar önemsiz bir hadisedir. Çünkü bireyin alacağı karar ne olursa olsun Meursault’ya göre bu karar, içi boş bu dünyaya ve insanın trajik durumuna dair kayda değer bir değişimi başlatamayacaktır.

Camus uyumsuzluğun mukayeseler sonucu ortaya çıktığını ifade etmektedir. Karşılaştırmalar neticesinde insan toplum tarafından dışlanmakta, ayıplanmaktadır. İki kişinin hukuki veya dini bir yasaya dayandırmadan birlikte olmasının kötü sayılması ancak evlilik veya aile kurumunun kutsanması ve bu iki durumun kıyasıyla

mümkündür. Aksi halde iki insanın birbirini sevmesinde, birlikte olmalarında hiçbir beis yoktur.

Uyumsuz evlenmeler vardır, uyumsuz meydan okumalar, kinler, susuşlar, savaşlar, hatta barışlar vardır. Bunların hepsinde de uyumsuzluk bir karşılaştırmadan doğar: Öyleyse, uyumsuzluk duygusunun bir olay ya da bir izlenimin basit incelemesinden doğmadığını, bir durumla belirli bir gerçek arasındaki, bir eylemle onu aşan dünya arasındaki karşılaştırmadan fişkırdığını söyleyebilirim. (Camus, 2022, s. 46).

Aylak Adam romanında C. dışında Ayşe de aile kurumunu eleştirmektedir. Ayşe çevresinin, toplumun değerlerine karşı çıkmakta, insanların C. ile birlikte toplumsal normlara uymalarını istemelerine itiraz etmektedir. Oysa sevdiği adam ile Ayşe'ye "gerçek sevgi" yeterdi. Toplumun evlilik kurumunun iki tarafı olan kadın ile erkeğe bakışı da farklılık arz etmektedir. Toplum erkek için daha fazla özgürlük tanımakta, erkeğin kusurları kalabalıklar tarafından görülmemekte, hataları daha kolay affedilebilmektedir. Yığınlar kadına ise daha çok evde erkeğine çocuk doğurup onları büyütme misyonu yüklemekte, yaptığı kusurları asla bağışlamamaktadır. Hele nikah kıyılmadan olası bir birliktelikte sadece kadın değil kadının ailesi de ayıplanmaktadır. Ayşe de C. ile olan beraberliğinden dolayı hamile kalma endişesi taşımaktadır. Aslında Ayşe'nin endişesinin sebebi ailesinin ve toplumun ona göstereceği tepkidir. Oysa topluma göre müşterek olan bu suçu da yine toplum tümüyle kadına yığmakta, erkeğe herhangi bir ceza verilmesi konuşulmamakta, erkek ayıplanmamaktadır. Atılğan'ın ana karakteri ile birlikte Ayşe'nin de günlüğüne yazdıkları Camus'nun düşünceleriyle uyuşmaktadır.

Onlara bir kötülük mü ettik? Neden istediğimiz gibi yaşamımıza karışıyorlar? Babama kim bilir neler yazacak! Çocuğun olabilir, dedi. Bu ay üç gün gecikti. Gebelik tedirginliklerin öncüsü olabilir. Evlenmek! Can sıkıcı dairelerin birinde, tanımadığımız bir adamın bizi birleştirmek görevine boyun eğmek. Bu onun sözü. Yemekte olanları ona anlatmadım (Atılğan, 2012, s. 116).

Yusuf Atılğan'ın ana karakterinin yanı sıra Ayşe de yukarıda alıntılanan ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, insanların kendilerince ortaya koyduğu anlamsız, saçma kurallarını eleştirmektedir. Kalabalığı meydana getiren bireyler sorgulayarak

ulaştıkları bir yaşamdan daha çok toplumun asırlardır getirmiş olduğu ön kabullerle yaşamlarını sürdürmektedir. Sorgulama yeteneğinden mahrum bu yığınlar birbirini seven iki bireyin sokak ortasında birbirlerini öpmelerine de asla rıza göstermeyecektir. Çünkü bu davranış biçimi bile ayıp karşılanmaktadır. Görünürde son derece ahlaklı olan yığınlar fırsatını buldukları ve kimseye yakalanmayacaklarından emin oldukları takdirde hiçbir değere sadakat göstermemektedir. C. ve Ayşe toplumsal ön kabullerinin yanlış olduklarını bilmelerine rağmen açıkça onlara karşı gelememektedir çünkü insanların onlara zarar vermelerinden endişe duymaktadırlar. Atılğan bunu aşağıdaki konuşmada eleştirmektedir.

Şu kadının dokuz çocuk doğurduğuna, dördünün erkek beşinin kız olduğuna, erkeklerden ikisinin öğretmen, ikisinin mühendis olduğuna bahse girer misin?

— Neyine?

— Sokak ortasında bir öpücüğüne. Bildiysem ben seni öperim; bilemediysem sen beni.

— Olmaz. ...Giremem.

— Neden?

— Döverler bizi.

— Doğru. Evlerinden fırlarlar, üstümüze çullanırlar, döverler bizi. Ne yapsak onlardan korkacağız (Atılğan, 2012, s. 111).

Ayşe ile C. arasında geçen bu konuşma varoluşçu felsefenin genel ahlak yasalarına karşı çıkan anlayışıyla örtüşmektedir. Varoluşçuluk kalabalık yığınların yüz yıllardır getirip bireye dikte ettiği ve toplum tarafından mutlak doğru olarak kabul gören bütün değerleri reddetmektedir. Sartre gerçek ve tek yasa koyucu olarak bireyi adres göstermektedir. Önemli olan dışarıdan gelen müdahaleler sonucu alınan karar değil bizatihi bireyin kendi alacağı karardır. Birey en doğru kararı vererek esas doğruyu bulacak ve kendi varoluşunu keşfedecektir. Uyumsuz insanın alacağı karar için asla dışarıdan bir müdahale ve yönlendirmeye ihtiyacı olmadığı gibi gelen bu tip yönlendirmeleri de reddetmelidir. Bunun yanında insan tek başına aldığı bu kararları eylemleri ile de hayata geçirmelidir (Sartre, 2021, s. 71-72).

Yusuf Atılğan'ın uyumsuz adamına göre insanların kendisi gibi olanlara hoşgörüsü aşklarının, davranışlarının “töre”ye uymadığını fark ettikleri ana kadar sürmektedir. Bunu fark ettiklerinde insanlar, onları toplum ve özellikle çocukları için zararlı bir kişilik olarak nitelendirmektedirler. Oysa C.ye göre kalabalığı oluşturan kişiler çocukları için en kötü örnektir. Çünkü onlar bir şey üretmemişlerdir. Sorgusuz sualsiz tarih boyunca süregelen töre sayesinde birliktelikleri devam etmektedir. Onları bir arada tutan şey gerçek sevgi değil birbirlerine duyduğu veya gelecekte duyacakları ihtiyaçlarıdır. Aralarındaki bağ aşkla değil çıkarla bağlıdır. *Aylak Adam* eserinin başkışisi insanların benimsemedikleri, mutlu olmadıkları halde birlikte yaşamının mecburiyetine inandıkları için bir arada yaşamaya devam ettiklerini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu durum C. için ikiyüzlülüktür, riyadır; o bunlardan bu yüzden kaçmaktadır. Oysa kendisi böyle bir yaşamı benimsemektense yalnız kalmayı yeğler. Atılğan'ın ana karakteri kalabalıklar, yığınlar içinde hissettiği, yaşamak istediği yahut içinden geldiği gibi yaşayamayacağı bilincindedir. Bunun için kalabalıklardan kaçınmakta, kalabalıklar arasında yaşamak yerine gerçekten sevdiği/sevildiği bir yerde, sevdiği kişiyle olmayı daha değerli bulmaktadır. Çünkü kalabalığın yaptıkları, kendilerine ait olmayan bir kopya hayattır, dolayısıyla C. ye göre yaşanmaya değerli değildir ve saçmadır. O sadece birbirini gerçekten seven iki kişiden oluşan bir toplum meydana getirme hayali kurmaktadır.

Karı kocalar bile böyle değil mi? Ortak neleri var? Haftanın belli günleri et ete sürtünmekten başka? Gene de dayanıyorlar. Çünkü birlikte yaşama zorunluluğuna inanmışlar. İşte benim onlardan ayrıldığım buna inanmamam. Sıkıntımın da, sevincimin de kaynağı bu. Gücün dayanmaktansa yalnızlığımı kaçırım. Bana tek insan yeter. Sevişen iki kişinin kurduğu toplum (Atılğan, 2012, s. 107-108).

Atılğan'ın karakteri dış dünyayla giriştiği bu mücadelede çok yıpranmış olmasına rağmen hiç ağlamamıştır. C. babası kulağını yırttığı anda bile ağlamamıştır. Meursault da annesinin ölümünde, cinayeti işlediğinde veya idam cezasına çarptırıldığında bile ağlamamıştır. Albert Camus'nun yabancıları insanların ondan nefret ettiklerini hissettiğinde ilk kez bir ağlama isteği uyanmış olmasına rağmen bu isteği aptalca bulmakta ve ağlamamaktadır. (2015, s. 83). İki eserde C. ve Meursault'nun ağlamamaları sürekli mücadele içinde oldukları kalabalıklara kaybetmemeleriyle, kendilerini gerçekleştirebilen güçlü bir kişiliğe sahip olmalarıyla ilişkilendirebilir.

Çünkü ağlamak bir zaafiyet belirtisi olarak görülebilmektedir. Bunun yanında Meursault eser boyunca Amerikan edebiyatının ünlü karakteri *Kâtip Bartleby* gibi “insana özgü alelade herhangi bir duygu” (Melville, 2022, s. 13) belirtisi göstermemektedir. Meursault’nun eser boyunca hiçbir duygu belirtisi göstermemesi, “saçma” seviyesine ulaşmasıyla ilişkilidir. O herkes ve her şey için olsa da olur olmasa da görüşündedir. Dünya anlamsız bir yerdir. Meursault için her şey birdir. Hayattan bir beklenti içerisine girmemektedir. Beklentisi olmayan kişi üzülmemekte, sevinmemektedir. Sadece yaşamaktadır. Meursault’nun eylemlerinin hiçbir amacı yoktur, eylemleri vardır sadece o kadar. Amaçsız eylemleri bir anlamı olmayan hayatın izdüşümleridir.

Yabancı ve Aylak Adam eserlerinde yazarlar adaleti, ahlak kurallarını, hukuku ve töreyi tartışmaya açmak ve bu kavramların arkasına sığınıp yapılan yanlışları okuyucunun dikkatine çekmek için eserde bir suç unsuruna yer vermektedirler. *Yabancı* adlı eserde bu suç unsuru Meursault’nun işlediği cinayet iken *Aylak Adam*’da C. nin okulda arkadaşıyla ettiği kavgadır. Atılğan’ın karakterinin bu kavga sonucunda disiplin kuralları gereği okuldan kovulması gerekmektedirken babasının yakın bir tarihte ölmüş olması onu kovulmaktan kurtarmaktadır.

Okula döndüğüm gün bahçede bir şeye gülmüş olacağım ki yanımda duran Feyyaz, “— Yuf ulan! Dün babası öldü, bugün gülüyor,” dedi. Saldırdım. Elimden güç aldılar. Yüzü kanlıydı. Okuldan kovacaklardı beni. İngilizce öğretmeni onlara babamın yeni öldüğünü hatırlattı. İnsanlardaki saçmalığı görüyor musun? Kovulmaktan, beni babamın ölümü kurtarıyordu! (Atılğan, 2012, s. 124).

Meursault ise mahkemede cinayetten ziyade annesinin ölümünden sonraki tutum ve davranışlarından dolayı yargılanmaktadır. Mahkeme başkanı Meursault’nun annesinin ölümü esnasında ağlayıp ağlamadığını sormakta, ölen annesinin başında sigara ve kahve içmesi ise Meursault’nun aleyhine delil olarak sunulmaktadır. Oysa bunların cinayetle hiçbir ilişkisi yoktur. Meursault’nun avukatı bu duruma “Şu davanın haline bakın,” dedi. “Her şey doğru, hiçbir şey doğru değil!” (Camus, 2015, s. 84-85) şeklinde itiraz etmektedir. Ancak Meursault’nun idam cezasına çarptırılmasında annesinin ölümü karşısındaki tutumu etkili olmaktadır. Çalışmaya konu iki eserde de işlenen suça verilen cezalar toplumun ahlaki öğelerinden bağımsız olarak verilememektedir. Meursault ve C. bunu saçma bulmakta ve eleştirmektedir.

C. eserin başından sonuna kadar toplumla çatışma halindedir ve sürekli bir arayış içerisinde. Eserin sonunda saçma seviyesine ulaşmaktadır. Eserin son cümlesinde artık vazgeçtiğini, insanların ona istedikleri her şeyi yaptırabileceklerini dile getirmektedir. *Yabancı* romanında ise Meursault eserin başından beri saçma seviyesine ulaşmıştır.

Aylak Adam adlı eserde Yusuf Atılgan bireyin saçma seviyesine ulaşmaya kadar olan kavgalarını, çevresine yabancılaşmasını, aşklarını, arayışlarını C. üzerinden konu edinmektedir. *Yabancı* adlı eserde ise Camus saçma seviyesine ulaşmış bireyin hayat karşısındaki duruşunu ortaya koymaktadır.

4.3. Can Sıkıntısı ve Bunalıtı

Varoluşçuluk, varlığının bütün sorumluluğunu insana yüklemektedir. Sartre'a göre insan sadece kendine karşı değil yaptıkları ve yapmadıklarıyla tüm insanlara karşı sorumludur. İnsan kendi varoluşunu gerçekleştirme sürecinde kendisini seçimleriyle var eder. Bu seçimlerle olmak istediği kişiyi ortaya koyarken diğer yandan diğer insanlardan beklentisini, onlara ait insan tasavvurunu da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Sartre'a göre seçimlerimiz tüm insanları etkilemektedir. Bunun bilincinde olan insan bu sorumluluğun altında ezilmekte, bu durum kişide "bunalıtı"ya sebep olmaktadır. Varoluşçuluğa göre bu bunalıtı veya iç daralmasını yaşamayan kişi yoktur ancak bazıları bunu maskeleyerek ondan kaçma çabasına girmektedir. (Sartre, 2021, s. 42). Sartre tarafından bunalıtı olarak tarif edilen bu duyguyu Kierkegaard "kaygı" olarak tanımlamaktadır. Kierkegaard'da kaygı Tanrıdan uzaklaşma ve özgürlüğün sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan eğer bu çilenin içinde rahata erişmeyi arzuluyor ve bu bunalıtdan kurtulmayı istiyorsa Kierkegaard'a için formül çok basittir: "Her şeyde Tanrı'nın hükmetmesine izin ver" (2021, s. 154). Kierkegaard'a göre mutlak özgürlüğün, Sartre'da tümel sorumluluğun yol açtığı bu duygunun nedenini Martin Heidegger ise "bizatihi dünyanın içinde var olma" (2021, s. 285) olarak ifade etmektedir. "İçimizi daraltan şu veya bu değildir hatta bütün mevcut olanların toplamı da değildir. Bilakis bizi esasen daraltan el altında olanların olanağıdır yani dünyanın kendisidir" (Heidegger, 2021, s. 286). Tanrı tarafından yeryüzüne fırlatılan ve bütün sorumluluğu omuzlarına yüklenen insan, gücünün ve sınırının farkına vardığında bir iç daralması yaşamaktadır. "Bu bunalıtının kaynağı veya insanın sürekli bir bunalım içinde bulunmasının sebebi, insanın sınırlılığı ve yoklukla yüz yüze bulunması; kendi kendini yaratmak, bu yaratma esnasındaki seçme mecburiyeti ve seçmedeki hürriyetindedir"

(Çetişli, 2020, s. 157). Kendi iradesi dışında kendisine yabancı olan bir yere fırlatılan insan kimsesiz, tek başına bırakılmıştır. Yalnız kalan insanın bütün eylemlerinden sorumlu tutulması ve yaşamının her anında sürekli bir kararla başbaşa kalması, seçim yapmak özgürlüğünün olması insanı bunalıtmaktadır. Üstelik meydana gelen hiçbir olumsuzluktan insanın şikayete hakkı yoktur çünkü buna sebep olan kendisinin kararları, seçimleridir.

Nietzsche can sıkıntısının insanın kendisini tanıması açısından çok değerli olduğunu düşünmektedir. Nietzsche insanın yaşadığı can sıkıntısının kişiye bir armağan sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu armağan kişinin kendini tanıması ve keşfetmesidir. “Kendini can sıkıntısına tamamen kapatan biri, kendini kendisine karşı da kapatır: Kendi içindeki kuyunun canlandırıcı suyunu hiçbir zaman içemez” (Nietzsche, 2010, s. 101-102). Can sıkıntısını aşılması gereken bir merhale veya ondan kaçınılması gereken bir ‘şey’ olarak gören kişi kendini tanımaktan, kendi varoluşunu tamamlamaktan mahrum kalacaktır. Camus’ya göre ise insanoğlu modern zamanlarda adeta birbirinin tekrarı olan günler yaşamaktadır. Bu durumu fark eden ve bu durumundan bir çıkış bulamayan insanın durumu acımasıdır.

Bugünün işçisi yaşamının tüm günlerinde aynı işlerde çalışır, bu yazgı da uyumsuzlukta bundan aşağı kalmaz. Ama ancak bilinçli olduğu ender anlarda trajiktir. Sisifos, tanrıların paryası, güçsüz ve ayaklanmış Sisifos, düşkün durumunun tüm enginliğini bilir: inişi sırasında bunu düşünür. Bunalımını oluşturan açık görüşlülük aynı zamanda yengisini de tüketir. Hor görünün aşamadığı yazgı yoktur (Camus, 2022, s. 139).

Camus’ya göre insanın durumunun trajik olması kişinin bilinçli olmasına bağlıdır. Bilinçsiz kişi için bu durum hiç de yadırganacak bir şey değildir. Bilinç düzeyi düşük büyük kalabalıklar için bir işlerinin olması onları can sıkıntısından kurtarmaktadır. Özellikle metropol şehirlerde yaşamını sürdüren kent insanı şehrin keşmekeş yapısı içerisinde sürekli bir koşuşturma ile geçen zamanını tüketmekte, kendisiyle başbaşa kalma imkanı bulamamaktadır. Bu durum bireyi can sıkıntısından kurtarmakla birlikte insanın kendi özüne doğru bir yolculuk yapmasına da mani olmaktadır. Ancak kendi içine bakabilen birey bunalıyı yaşamakta ve kendini keşfedip gerçekleştirme ödülüne erişebilmektedir. Dolayısıyla çoğu kimseler için hemen yok edilesi bir duygu olan sıkıntı varoluşçulukta insanın kendini tanıması açısından son derece kıymetlidir.

İncelemeye konu eserlerden *Aylak Adam* romanında insanın bir işinin olması C.nin babasına göre bir avuntu sebebidir. Atılğan'ın ana karakteri kalabalıkların çoğunun babası gibi düşündüğünü söylemektedir. C. insanların can sıkıntısından, kendi içlerindeki bunaltıdan kaçmak için her gün rutin bir şekilde işe gittiklerini, bir işte çalıştıklarını düşünmektedir. Atılğan'ın aylak kişisi bu durumu eleştirmektedir çünkü ona göre bu kolaya kaçmaktır. Bu insanlar yeni olanın peşine düşmemiş, toplumun getirip önlerine sunduğu bu rahatlığı terk etmemiştir. Çok rahat bir şekilde bu iş sayesinde kendilerini kolaylıkla avutabilmişlerdir. Oysa C. nin avunabileceği çok başka şeylere ihtiyacı vardır. O hayatı boyunca hiç işe gitmemiş, daha değerli olanın peşine düşmüştür. Dolayısıyla Atılğan'ın ana karakteri eserde yer alan ve toplumu temsil eden diğer bireylere göre bunaltıyı daha fazla yaşayan, bu bunaltıdan bilindik yöntemlerle kurtulmaya çalışmayan bir şekilde okurun karşısına çıkmaktadır. C. bu bunaltıdan kurtulmak için hep bir arayış içerisinde olmuş ancak herkesin yaptığı gibi kolayı seçmemiştir. Atılğan'ın karakteri hiçbir sorumluluğu olmayan, herhangi bir işte çalışmayan biridir. Bu durum onun daha çok düşünme olanağı bulmasını ve toplumu oluşturan insanlara dair bir fikir edinmesini de sağlamıştır. Ancak iyiden iyiye yaşadığı bu bunaltının Atılğan'ın karakterine asıl faydası kendini tanımasına vesile olmasıdır.

C. herkesin kendisi gibi olamayacağını farkındadır. Çünkü onun yaptığı iş ona göre dünyanın en zor işidir. Aylaklık ona göredir sadece, diğerleri bu işin üstesinden gelemezlerdi. "Aylak olmak dünyanın en güç işiydi" (Atılğan, 2012, s. 98-99). Aylak olmak kişinin yalnız kalması anlamına da gelmektedir. Toplumda yer alan insanların çoğu yalnız kalmamaya özen göstermektedir çünkü bu durum kendileriyle yüzleşmek tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Bundan kaçınmak için mutlaka herkes kendisini bir meşgale bulmak zorunda hissederken C. bu yola asla tevessül etmemektedir. Yusuf Atılğan'ın ana karakterinin hiçbir işte çalışmadığını bilen arkadaşları onun hiçbir zaman bir işte çalışmayacağını da bilmektedir. Birkaç gün boyunca onların yanına gitmeyen C.nin nerede olduğunu aralarında konuşurken "Ne dersin, sonunda en olmayacak ihtimal üstünde anlaştık. Tutmuş bir işe girmiştir dedik" (Atılğan, 2012, s.13) şeklinde ifadede bulunmaktadır. C.nin aylaklığı arkadaşlarının malumudur.

Yabancı romanında Meursault C. gibi işsiz değildir. O bir kurumda çalışmaktadır ancak bu durum Meursault'nun hoşuna gitmemektedir. Meursault'nun çalışmasının sebebi isteğinden değil bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Çünkü Meursault C. gibi paralı değildir. Ancak Camus'nun yabancıyı ihtiyaçlarını karşılayabilmek için

bulunduğu işe gidip gelmekte daha iyisini aramamaktadır. Hatta patronun Paris'te açacağı büroya onu görevlendirme isteğini bile umursamamaktadır. Oysa bu yeni iş hem onun Paris'te yaşamasını sağlayacak hem de çeşitli yerleri gezme imkanına kavuşmasını sağlayacaktır. İnsanların çoğu için çok değerli ve hemen kabul edilmesi gereken bu teklif Meursault'nun bir nebze olsun bile ilgisini çekmemektedir. Meursault de C. gibi bir yerde çalışmaya ehemmiyet vermemektedir.

O da, hayatımda bir değişiklik yapmanın ilgimi çekip çekmediğini sordu. Ben de, insanın hiçbir zaman hayatını değiştirmedeğini, her hayatın birbirine benzediğini, buradaki hayatımdan şikâyetçi olmadığımı söyledim. Pek memnun olmuş görünmedi, hep yarım ağız konuştuğumu, hiç hırslı olmadığımı ve iş hayatında bunun fena bir şey olduğunu söyledi (Camus, 2015, s. 42-43).

“Kendini bilen insan özünde hiçbir şeye kadir olmadığını bilir” (Kierkegaard, 2021, s. 34). Meursault da hayata, insan yaşamına dair sorgulamaları ve ‘ben bilgisi’ sayesinde insanın hayatını değiştirebilme imkânının olmadığını bilincindedir. Meursault için Cezayir’de veya Paris’te yaşaması çok da fark etmemektedir. Meursault’un daha iyi bir iş teklifini umursamaması Meursault’nun bu bilincinin yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Ona göre bu hayatın son bulacak olması, insanın ölümlü olması yeterince trajiktir ve bunun üzerine kafa yorulmalıdır. Her ne kadar annesinin ölümüne kayıtsız kalsa da kendi ölümü söz konusu olduğunda tedirgin olmuş ve üzerine düşünülmesi gereken tek mesele olarak ölümü görmüştür. Meursault’nun kendisine konforlu, daha fazla imkânın sunulduğu bu iş teklifini kayda değer bulmaması bu işin kafasındaki soru işaretlerine veya yaşamın anlamına dair doyurucu bir cevap verememesidir. Kafası bu tür sorular ve sorunlarla meşgulken biraz daha fazla para ve çeşitli yerlere gitmesi onun için basit meseleler olarak değer görmemektedir.

Meursault eylemlerinden bir pişmanlık duymamakta sadece bazı eylemleri biraz can sıkıntısına sebep olmaktadır. Sorgu yargıcının işlediği cinayetten dolayı pişman olup olmadığıyla ilgili sorusuna Meursault “Düşündüm, gerçek bir pişmanlıktan çok, biraz sıkıntı duyduğumu söyledim” (Camus, 2015, s. 67) şeklinde cevap vermektedir. Meursault’nun eyleminden dolayı canının sıkılması varoluşçu yazar Sartre’ın görüşleriyle uyumludur.

Aylak Adam’da C.ye göre kalabalıklar birlikte yaşama zorunluluğuna inanmaktadır ve bu zorunluluğun onların bunaltılarını maskeleydiğini düşünmektedir. C. ise onlardan

farklı düşünmekte hatta ortak bir yönleri olmadığı halde menfaate dayalı bir yaşam sürmelerini eleştirmektedir. C. saçma bulduğu ve küçümsediği bir yaşamı tercih etmek yerine yalnız kalarak can sıkıntısını yaşamayı tercih etmektedir. C.nin can sıkıntısını değerli görmesi Nietzsche'nin "Kendini can sıkıntısına tamamen kapatan biri, kendi içindeki kuyunun canlandırıcı suyunu hiçbir zaman içemez" (2010, s. 102) sözüyle de uyumaktadır. *Aylak Adam* romanının başkişisi için özgür olmak sevincinin de sıkıntısının da asıl kaynağıdır. (2012, s. 108). C.nin sıkıntısının kaynağını özgür olmasına bağlaması bir başka varoluşçu yazar Kierkegaard'ın bunaltıya dair görüşleriyle uyumaktadır.

C. eser boyunca can sıkıntısıyla başa çıkabilmek için mücadele etmektedir. Sırf bu yüzden üniversiteye gitmiş ancak orada da bulantısına çare bulamamıştır. Üniversiteden de kısa bir süre sonra ayrılarak askerliğe giden C. nin can sıkıntısı burada da devam etmektedir. "Koleji bitirdiğim yıl can sıkıntısından Edebiyat Fakültesine yazıldım. Dört ay dayanabildim. Sonra askere gittim. Beni tercüman yaptılar. Patlıyordum" (Atılğan, 2012, s. 124). Meursault'nun da canı sıkılmaktadır ancak yine de hayatında bir değişiklik yapma çabasında bulunmamaktadır, evinde birkaç eşya arasında ömrünü geçirmektedir.

Yemekten sonra bir parça canım sıkıldı, dairede dolaştım. Annem buradayken ev rahatı. Şimdi bana pek büyük geliyor, yemek odasındaki masayı bu yüzden kendi odama taşımak zorunda kaldım. Şimdi yalnız bu odada biraz çökük hasır iskemleler, aynası sararmış dolap, tuvalet masası ve pirinç karyola arasında ömür sürüyorum (Camus, 2015, s. 26).

Meursault C. gibi can sıkıntısını gidermek veya onunla başa çıkmak için çok da bir uğraş vermemektedir. *Aylak Adam* eserinin karakteri dışarıda ve özgürlüğüne sahip olduğu halde bunaltısına çare bulamazken Meursault hapisteye olmasına rağmen can sıkıntısına kendince bir çözüm bulabilmiştir. Meursault insanın hapisteye sıkılmaması için dışarıda bir gün geçirmiş olmasının yeterli olacağını belleğini işletmeyi öğrendiğinde farketmektedir. O hapisteyken bununla başa çıkabilmek için hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği odasını, eşyalarını ve bu eşyalara dair detayları aklına getirmektedir. İlk başta kısa bir sürede yaptığı bu hatırlamalar zamanla bütün detayları anımsamasıyla daha fazla zamanını almakta ve oyalanmasını sağlamakta bu durum da Meursault'nun can sıkıntısından kurtulmasını sağlamaktadır.

Belleğimi işletmesini öğrendiğim andan itibaren artık hiç canım sıkılmaz oldu. Bazen odamı düşünmeye başlıyor ve hayalimde bir köşeden kalkıp yine o köşeye dönüyor, yolumun üstündeki her şeyi bir bir zihnimden geçiriyordum. Başlangıçta bunu çabucak yapmaktaydım. Ama yeniden başladığım her sefer, bu biraz daha çok vakit alıyordu. (Camus, 2015, s. 73-74).

C. eser boyunca can sıkıntısını, bunaltıyı yaşamaktadır. Bu duyguyla başa çıkabilmek için sürekli sorgular ve arayışa girer. C. can sıkıntısından kurtuluşunun reçetesinin hemen eserin başında söylediği “Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi. İçimdeki sıkıntı eridi” (Atılğan, 2012, s. 9). cümlelerinden sevgili olduğu anlaşılmaktadır. C. eserin ilkyaz ve yaz bölümlerinde bu sevgiliyi bir başka ifadeyle gerçek aşkı bulmaktadır. Ancak belli bir süre sonra hayalindeki, aradığı gerçek sevgiyi temsil eden kadının bulduğu kişiler olmadığını fark etmektedir. Yabancı romanının ana karakteri ise C. kadar can sıkıntısı yaşamamaktadır. Meursault hapisteyken yaşadığı bu can sıkıntısından bulduğu yöntemle başa çıkabilmektedir.

4.4. Umut ve Umutsuzluk

“Birey içinde birtakım çözülmeyen çelişkiler saptadığı ve tanıyamadığı zaman kaygıya ve umutsuzluğa düşer”(Lefebvre, 1981, s.330). Varoluşçulukta ise umut/umutsuzluk kavramı bazen bir hastalık, bazen ölümden kurtuluş için bir çıkar yol bazen de bu saçma hayattan sıyrılabilmek için bir “tutamak” görevi görmektedir. Umut kavramını teist varoluşçular ile ateist varoluşçular farklı şekilde ele almaktadır. Teist varoluşçu Kierkegaard’a göre “İnsan, sonsuzluk ile sonlunun, geçici ile kalıcının, özgürlük ile zorunluluğun bir sentezidir, kısaca bir sentezdir. Sentez iki terimin ilişkisidir” (2010, s. 21). Umutsuzluk da tam olarak bu sentezin ilişkisinden ortaya çıkmaktadır. Umutsuzluğa kapılan kişi umutsuzluğunun farkında olduğunu düşündüğü andan itibaren umutsuzluğu yok etmek isteyecektir. Ancak umutsuzlukla giriştiği mücadelenin sonunda umutsuzluğu yok edemediği gibi daha büyük daha derin bir umutsuzluğa kapıldığını farketmeye başlamaktadır. Çünkü uyumsuz olan bu kişinin umutsuzluğu kolay kolay sona ermeyecektir. Kierkegaard umutsuzluğun verdiği acıyı bizi hayvandan ayıran yönümüzle ilişkilendirmektedir. Kierkegaard bu yönüyle umutsuzluğun kusurdan ziyade insan için bir avantaj sağladığını düşünmektedir.

Belirgin bir durum düşünülmeden, umutsuzluk yalnızca soyut bir fikir olarak ele alınır, onu büyük bir avantaj olarak düşünmeliyiz. Bu acıyı çekmek zorunda olmak bizi hayvanın üstüne yerleştirir ki bu, tinselliğimizin yüceliğinin veya sonsuz dikeyliğimizin işareti olan dikey yürüyüşten çok farklı bir biçimde bizi ayırt eden bir gelişmedir. O halde insanı hayvandan üstün kılan, onun acı çekmesinin gerekliliğidir (Kierkegaard, 2010, s. 23).

Kierkegaard umutsuzluğa kapılmasının kişinin “ben” olarak varoluşunu gerçekleştirebilmesi ve hayatını arzuladığı bir biçimde yaşama isteğinin bir sonucu olarak görmektedir. Birey; olan “ben”inden kurtulmak, olmak istediği kişiye dönüşmek istemektedir. Olmak istediği kişiye ulaşamayan kişi kendi “ben”i olmaktan kurtulamamakta hatta kendi beninden uzaklaşmamaktadır. Bu yüzden “umutsuzluk “ölümcül hastalık”tır, çelişkili işkencedir, ben’in hastalığıdır” (Kierkegaard, 2010, s. 26). İşte bu durumda kendinden kopamamanın, kurtulamamanın ortaya çıkardığı eziyettir umutsuzluk. Dolayısıyla umutsuzluk ayrıcalıklı olan, bilincin farkına varan ve varoluşunu tamamlamaya çalışan insanın çarpınmasından kaynaklanan bir “ben” olma isteğinin hastalığıdır. Kierkegaard’a göre ruhun hastalığı olan umutsuzluktan kurtulmak için kişi tövbe etmeli ve Tanrı’ya koşulsuz, amasız fakatsız itaat etmelidir. Aksi halde bu dünya birey için katlanılmaz, içinden çıkılmaz bir hal alır.

Umudun varoluşsal anlamda çok önemli bir yere sahip olduğunu söyleyen bir başka teist varoluşçu Gabriel Marcel’e göre insan “hep umut eden bir varlıktır. Çünkü insan, ona göre, başkalarından, gelecekte, bir bütün olarak yaşamdan beklentileri olan” (Çüçen, 2021, s. 209) bir varlıktır. Yaşanılan bu dünyanın ve hayatın saçmalığının farkına varan bilinç yeni bir yaşamın peşine düşmektedir. Bilincin absürd olan bu hayattan kurtulmak için peşine düşmekte olduğu şey umuttur. Bu umut sayesinde hayata bir anlam yüklenecektir. Bu umut absürdü yok edecek ve anlamlı yeni bir yaşam ortaya koyacaktır. Varoluşçulukta genellikle bu umut geleceğe yöneliktir ve insanın saçma olan bu hayattan kaçması salık verilmektedir.

Yusuf Atılgan’ın eserlerinde karakterler tıpkı Kafka’nın karakterleri gibi bütün olumsuz şartlara, içinde bulunduğu bu yabancı dünyaya rağmen bir umut ışığı taşımaktadır. Kafka’nın eserlerinde her tarafı saran müthiş umutsuzluğa rağmen “umudun o cılız alevi” (Brod, 2000, s. 5) etrafı aydınlatmaktadır. Bu umut ışığı cılız da olsa vardır ve bu sayede, Kafka’nın karakterleri bilinenin aksine pes etmeyerek

kurtuluşa dair bir iyimserlik beslemektedir. Karamsarlıkla, çıkış yolunun bulunmadığı durumlarla karşılaşsa da okuyucu; Kafka'nın eserlerinde “seyrek karşılaşılan umut ışınları” (Brod, 2000, s. 20) görmezden gelinmemelidir. *Aylak Adam* romanında da C. hayata karşı umutludur. Onun arayacağını bulacağına dair umudu eser boyunca canlıdır. Umutsuzluğa kapıldığında bile bundan kurtulmak için çeşitli yollara başvurmakta ancak bu durumdan kurtulamamaktadır. C.nin umutsuzluğa kapıldığında bununla mücadele etmesi ve her seferinde daha derin bir umutsuzluğa kapılması Kierkegaard ve Marcel'in görüşleriyle örtüşmektedir. Kierkegaard kişinin kendi beninden sıyrılarak olmak istediği “ben”e ulaşabildiği takdirde umutsuzluktan kurtulabileceğini ancak kişinin kendi beninden hiçbir zaman kurtulamayacağını ortaya koymaktadır. “Çünkü umutsuzluk, uyumsuzluğun değil, kendine yönelen bir ilişkinin sonucudur. Ve insan, bu ilişkiden ancak kendi benliğinden sıyrılırsa kurtulabilir ki, sonuçta ben ve ilişki aynı şeydir; çünkü ben, ilişkinin kendi üzerine geri dönmesidir” (Kierkegaard, 2015, s. 25). Bu durum Kierkegaard'a göre insan olmaktan gelen ve süregelen bir durumdur.

Aylak Adam romanında C. bazen umutsuzluğa kapılmakta bundan kurtulmak için içki içmekte ancak bu durumdan utanç duymaktadır. Atılğan'ın ana karakteri toplumda yer alan diğer bireylerin aksine toplum baskısından kurtulmak ya da kalabalıkların kendisine yüklediği yükten kurtulabilmek için içki içmemektedir. O hayatın acımasızlığı karşısında içinde bulunduğu yalnızlıktan ve geleceğe dair umutsuzluktan kurtulma amacıyla içki içmektedir. Atılğan'ın aylağı içinde bulunduğu bu buhranlı durumdan kurtulamamakla birlikte acizine de katlanamamakta en son çare olarak içkiye başvurmaktadır. C. bu durumdan hiç de memnun değildir.

Bir çeşit umutsuzluktan kurtulmak için içiyorum. Belki kendi kendimden. İki çeşit içen vardır. Biri, benim gibi, kurtuluşu içkiden beklemenin utancıyla içer. Bir de şu çevrendekilere bak. Bunlar neden içiyorlar? Toplum içinde yaşamanın baskısını, yükünü hafifletmek için. (...)İçiyorum da kurtulabiliyor muyum? Belki yalnız baş ağrısından...(Atılğan, 2012, s. 148).

C. sürekli gerçek sevginin peşindedir, sürekli onu aramaktadır. Eserde bu gerçek sevgiyi bulduğunu düşündüğü anlar da olmaktadır. Ancak her seferinde çok geçmeden yanıldığını anlamaktadır. Bu durum onun umudunun azalmasına sebep olmaktadır. Eser boyunca Atılğan'ın ana karakterinin umudunun bazen azalıp bazen arttığı görülmektedir. C. derinliği olmayan sadece muhabbet için havadan sudan, gelişigüzel

laflar etmek yerine insanın trajik yaşamına dair konularda konuşma arzusundadır ancak bu arzusu gerçekleşemediği her seferinde umutsuzluğa kapılmaktadır. C. nin bu gelgitleri yine Kierkegaard'ın umut/umutsuzluk kavramlarıyla aynı paraleldedir.

Yan yana ilk yürüyüşleriydi. Galata kulesini geçtiler. Bir şeyler söylemeliydi.

Öksürdü. Kafasında, ‘Sabahki yağmurdan sonra bu hava ne hoş, değil mi?’ cümlesi kuruluydu. İlle havadan mı bahsedecekti? Bu cümleyi söylemeyecekti; ama kafası tutuk, tıkanık gibiydi. Sanki bunu söylemeden önce başka bir şey diyemeyecekti.

İçini bir umutsuzluk sardı (Atılğan, 2012, s. 60).

Eserin başından sonuna kadar C. bazen umut eder bazen umutsuzluğa kapılır. Ancak eserin sonunda tamamen umutsuzluğa kapılmaya başlayarak pes etmektedir. C. artık bu hayattan, bu insanlardan ve aradığı gerçek sevgiden umudunu keserek boyun eğmiştir. Ve bu boyun eğmesine sebep olan şey umududur. Aşağıda yer alan satırlar Camus'un “umut sanıldığığın tersine boyun eğmektir” (1983, s. 43) sözüyle de uyuşmaktadır. Atılğan'ın aylak karakterinin umuda dair düşüncelerinin eserin akışıyla beraber bir dönüşüme uğradığı görülmektedir. Her ne olursa olsun umut etmekten ve bu umudun peşinde bir arayıştan vazgeçmeyen C. eserin sonunda bu inancını kaybetmektedir. İnancını kaybetmesine sebep olan şey ise insanların bir şeyleri inadına anlamıyor olmasıdır. Madem toplumu oluşturan insanlar anlamayacak o zaman “konuşmak gereksizdi” (Atılğan, 2012, s. 155).

Ateist bir varoluşçu olan Sartre umutsuzluğu “irademize bağlı olan şeylere ya da eylemimize yol açan olasılıklara (ihtimallere) güvenmekle yetinmek” (2021, s. 52) şeklinde tanımlamaktadır. Sartre Descartes'ın “Dünyadan çok kendinizi yenin.” sözünü “umuda kapılmadan işe girişmek” (Sartre, 2021, s. 52) şeklinde yorumlamaktadır. Sartre bir beklentiye girmeden eylemlerimize yön vermemiz gerektiği kanısındadır. Sartre'a göre bireyin umut etmesi bir yanılgıdan ibarettir. Çünkü umut bireyin eyleme geçmesinin önündeki en büyük engelden başka bir şey değildir. İnsan her şeyden ve herkesten önce kendine güvenmeli ve kendisinin oluşturacağı bir yazgıdan başka bir alinyasınının olmadığını ayırdına varmalıdır. Birey “yardımsız, yardımcısız, bırakıldığını, yapayalnız olduğunu anlarsa bir şeyler umabilir, isteyebilir. Umutsuzluk da istemle iç içedir; gerçek iyimserlik umutsuzlukla başlar” (Sartre, 1981, s. 323). Söz konusu iyimserlik kendisi dışında kimseden bir beklenti içine girmeyen, içinde

bulunduğu koşulları idrak etmiş, tek başına içinde bulunduğu durumdan bir kurtuluş çaresi arayan bireyin iyimserliğidir.

Varoluşçuluğun önemli temsilcilerinden olan bir başka yazar Albert Camus uyumsuz kişinin sadece bildiğiyle yaşayacağını, kendi var ettiği ve elindekiyle yetineceğini geleceğe bel bağlamayacağını ortaya koyar. Uyumsuz şimdiki anındır ve şu anki yaşamına sınıksız bağlıdır. “Uyumsuzun bilincine varmış kişi, ayrılmamasıya bağlanmıştır ona. Umutsuz ve umutsuzluğunun bilincine varmış kişi geleceğin değildir artık” (Camus, 2022, s. 48). Camus’ya göre “bu zorlama umudun özü hepsinde dinsel”dir (Camus, 2022, s. 48). Camus absürd seviyesine ulaşan kişinin kaynağını dinsel gördüğü ve geleceğe yaslanan umuda itimat etmeyeceğini belirtmektedir. *Yabancı* romanında Tanrıya inanmayan Meursault’nun eser boyunca umuda bel bağlamaması da Camus’nun görüşleriyle örtüşmektedir. Camus’ya göre “yaşama umutsuzluğu yoksa yaşama aşkı da yoktur” (2013, s. 38) Çünkü uyumsuz birey “kendi insanî sınırları içinde, kendini aşana güvenmeden ve başvurmadan yaşayan insandır. O, şimdi ve şimdilerin art arda gelişi içinde yaşar ve geleceğe ya da zamanı aşana, insani dünyanın dışında olana bel bağlamaz” (Gündoğan, 2022, s. 91).

Meursault’ya göre yaşam insanın umut etmesini gerektirecek bir iyimserlikten yoksundur. Çünkü yaşamı boyunca Meursault’nun umut etmesini sağlayacak herhangi bir eylem gerçekleşmemiştir. Camus’nun yabancıları absürd seviyesine ulaşan ve yaşadığı bu saçmadan kurtulmak umudu taşımayan, öyle bir girişimde bulunmayan bir kişidir. Meursault’nun eylemlerinin hep şimdiye yönelik olduğu, geleceğe bel bağlamadığı, bir umuda veya umutsuzluğa kapılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Meursault’nun umutsuzluğu Camus’nun umut/umutsuzluk kavramı hakkındaki görüşleriyle uyusmaktadır.

Asıl önemli olan bir kaçma imkânı, değişmez ve şaşmaz bir gidişatın dışına atlayış, umudun bütün şanslarını taşıyan delice bir koşuşt. Tabii umut, koşup giderken bir sokağın köşesinde, daha kurşun havadayken vurulup ölmektir. Fakat iyi düşünülürse, hiçbir şey bana bu kadar talihli olabileceğimi umdurmuyor, aksine her şey bunu engelliyor, mekanizma beni sınıksız kavırıyordu (Camus, 2015, s. 99).

Meursault’nun sorgu yargıcıyla geçen konuşmasında Meursault’nun Tanrıya inanmadığı görülmektedir. Yargıç ise Tanrıya inanmakla hayatın anlam kazanacağını söylemektedir. Meursault’ya göre kişilerin hayata bir anlam yükleme çabası onların

Tanrıya inanmasına sebep olmaktadır. Meursault ise öyle bir çaba içerisine girmemektedir. Camus'nun uyumsuz karakterinin Tanrıya inanmıyor olması, geleceğe dair bir umudunun olmaması Camus'nun görüşleriyle uyumludur. Albert Camus'nun umudun dinsel olduğunu düşünmesi ile Meursault'nun Tanrıya inanmıyor olması bir bütünlük göstermektedir.

Fakat sözümü kesti, karşımda dimdik durarak ve beni yüreklendirerek, Tanrı' ya inanıp inanmadığımı sordu. Hayır, dedim. Hoşnutsuzluk içinde yerine oturdu. Bunun mümkün olmadığını her insanın, hatta ondan yüz çevirenlerin bile Tanrı'ya inandığını söyledi bana. O böyle inanıyordu, bundan bir an bile şüphe etse hayatının anlamı kalmayacaktı (Camus, 2015, s. 66).

Camus'ya göre insanın umut etmesi kişinin yaşamında kendisine engel çıkarması demektir. Kişinin kendisinin önüne koyduğu bu engellere hapsolması aynı zamanda insanın özgürlüğünü de kısıtlaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Camus'ya göre umut etmek hem insanın yaşadığı hayattan keyif almasını engellemekte hem de varoluşçuluğun özellikle önemseydiği özgürlüğünü sakatlamaktadır.

İncelemeye konu iki eserde umut/umutsuzluk kavramının farklı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. C. nin hayata, insanlara ve gerçek sevgiyi bulacağına dair ciddi bir umudunun olduğu görülmektedir. Yusuf Atılgan'ın ana karakterinin bu umudu birçok kez onu yanıltmasına rağmen, umutsuzluğa kapılmasına sebep olmasına rağmen eserin sonuna kadar tükenmemiştir. Bu anlamda C.nin umudu varoluşçuluğun teist kanadını temsil eden yazarlardan özellikle Kierkegaard'ın umut hakkındaki görüşleriyle uyumlu bir bütünlük sağlamaktadır. Ancak eserin son satırlarında C. artık umut edemeyecek seviyeye gelmiştir. Eserin sonunda umudunu tamamen yitirdiği için C.nin umut hakkındaki duruşunun Camus ve Sartre'ın görüşleriyle uyumlu bir yöne doğru evrilmektedir. Meursault ise eserin başından sonuna kadar bir beklentiye girişmemiş ona göre “umut, koşup giderken bir sokağın köşesinde, daha kurşun havadayken vurulup ölmektir” (Camus, 2015, 99). Meursault'nun Tanrıya inanmaması ve umuda yer vermeyen tutumu varoluşçuluğun ateist kanadını oluşturan Sartre ve Camus'nun görüşleriyle örtüşmektedir.

4.5. Özgürlük ve Başkaldırı

Varoluşçuluk insanın kendini gerçekleştirebilmesi için sonsuz özgürlüğe ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir. Hem teist varoluşçuların hem de ateist varoluşçuların üzerinde önemle durduğu ilkelere biri özgürlüktür. İnsanın özgürlüğü hiç kimse veya hiçbir otorite tarafından asla kısıtlanmamalıdır. Karl Jaspers'e göre "Objektif bir sınav yoktur ve yanıt bende yatmaktadır. Eğer hiçbir şeyin bu sınavdan geçemeyeceğinden korkuyorsam, bunun nedeni belki de tam anlamıyla özgür bir şekilde kendimi bulmamış olmam ve hâlâ bir muhakeme dünyasında yaşıyor olmamdır" (Blackham, 2005, s. 58). İnsanın varoluşunu gerçekleştirebilmesi ancak özgür olmasına bağlıdır.

Varoluşçulukta kişi özgür olmayı istediği kadar başkalarının da özgür olmasını istemektedir. Çünkü kişi özgürlüğünün diğer insanların özgürlüğüne bağlı olduğunu bilmektedir. Varoluşçu yazarlara göre özgürlük kişinin her istediğini yapması anlamına gelmemektedir. Varoluşunu gerçekleştirmek isteyen insan özgür olmalı, toplumun dayattığı ahlaki değerlere, yaşamın anlamsızlığına, yoksulluğa, yozlaşmış dinsel kurumlara ve kültürel öğelere isyan etmelidir. Üstelik yenileceğinden emin olsa bile bireyselliğini sağlamak ve şahsiyetini korumak adına bu savaşı başlatmak, yığınların sorgusuzca, uysalca uyum gösterdiği bütün unsurlara başkaldırmalıdır.

"Varoluşçuluktaki temel ortaklıklardan biri mutlak özgürlüktür. Başkalarını ve çevremizdeki insanları taklit etmeden kendi varoluşumuzu gerçekleştiririz" (Topçu, 2010, s. 20). İnsanın varoluşunu gerçekleştirebilmesi ancak hür olmasına bağlıdır. Bu durum yalnızca insana has bir ayrıcalıktır. Varoluşçu yazarlara göre insan hariç diğer varlıkların kendilerini biçimlendirme, seçme, hayatına yön verme gibi bir şansı yoktur. Bu koşulları sağlayabilen insan, yani kendisine toplum, inanç veya tarih tarafından dayatılan normlara karşı çıkarak özgür bir şekilde varoluşunu gerçekleştirebilen kişi gerçek insandır. Geriye kalanlar ise bir kuştan, bir sandalyeden farklı değildir.

Aylak Adam eserinde C. bütün eylemlerinde özgür olmak istemektedir. O ne yapmak istediğine kendisi karar vermek isteyen biridir. Toplum içinde yaşayan bireyden akrabaları, çevresi sürekli bireyin rolüne, toplumsal normlara, herkes tarafından benimsenmiş ön kabullere uygun davranmasını beklemektedir. Bunun farkında olarak itiraz eden bireyler var oluşunu gerçekleştirebilir. C. de insanların beklentilerine uygun davranmak zorunda kalmamak için aynı yere sürekli gitmekten bile kaçınarak genelgeçer kabullere başkaldırmaktadır. "Alışmaktan korkuyordu. Böyle giderse bu masa sevgilerinin kutsal yeri olacaktı. Bir yerleri olması kötüydü. Sonra insan kendinin değil, o yerin isteğine uygun yaşamaya başladılar" (Atılğan, 2012, s. 69). Bu durum

varoluşçuluğun özgürlük anlayışıyla uyuşmaktadır. Atılğan'ın aylak adamı bilinçli bir şekilde eylemlerinin şekillenmesinde dış dünyanın etkisini en aza indirmek istemektedir. Bunun için de mümkün olduğunca çevresiyle az iletişim kurmaktadır. Güler'le buluştukları kafede kendini rahat ve özgür hissetmektedir çünkü kafede çalışan garson gereksiz yere onlarla muhabbet etme çabasına girmemekte “Konuşmaya yeltenmiyordu. Ayrırlarken arkalarından ‘güle güle’ bile demiyordu” (Atılğan, 2012, s. 69).

Yabancı romanının baş karakteri Meursault hapisteyken başgardiyana aralarında geçen konuşmada özgürlüğün insanın elinden alınmasının insana verilebilecek büyük bir ceza olduğunu söylemektedir. “Özgürlüğünüzü elinizden alıyorlar.” Ben bunu hiç düşünmemiştim. Ona hak vererek, “Doğru,” dedim, “yoksa bu işin ceza tarafı nerede kalır?” (Camus, 2015, s. 73). Meursault için bireyin hapiste olması ile dışarıda olmasının arasındaki temel fark bireyin özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Aksi halde Meursault de uyumsuz karakterler gibi nerede olursa olsun kendini huzurlu hissetmemektedir.

Sartre özgürlüğün gerçek manada tasarımının ortaya çıkabilmesi için insanın hiçbir otoriteye maruz kalmaması gerektiğini ifade etmektedir. Kişinin doğar doğmaz karşılaştığı ilk yasa koyucu, ilk otorite tasavvuru babadır. Sartre *Sözcükler* eserinde babasının o doğmadan ölmüş olmasını bu anlamda bir talihsizlik olarak değil tam aksine kendi özgürlüğü ve varoluşunu gerçekleştirebilmesi için bir şans olarak yorumlamaktadır. “Ama eğer beni dünyaya getirtmiş olsaydı, sanırım köleleştirmekten de alamayacaktı kendini; onun huyuydu bu. Ben bir ölüye ait olduğum için talihliydim” (Sartre, 2013, s. 21). Sartre'in ifadesinden anlaşılmaktadır ki Sartre'in insana, özgürlüğe dair düşüncelerini şekillendiren unsurlar sadece felsefe tarihi veya çağ sorunlarına dair yorumlamalarıyla anlaşılabilir “onun kendi tikel yaşam tarihinden doğan motiflerin de varlığının dikkate alınması gerekir” (Türkan, 2020, s. 231). İncelemeye konu iki eserde de C. ve Meursault'nun özgürlüğe ilişkin tutumlarında somut yaşantılarının etkili olduğu söylenebilir. *Aylak Adam* romanında babası C.nin kişiliğini oluşturmasında önemli bir figürdür. Bu eserde baba otoritenin, toplumsal değer yargılarının yozlaşmış halinin temsilcisidir. C.nin babasına olan nefreti aslında her türlü otoriteye, topluma ve toplumun yozlaşmış değerlerine, toplumun meydana getirmiş olduğu genel ahlak kurallarına bir isyan, bir başkaldırıdır. Atılğan'ın karakterinin bu başkaldırısını okulda arkadaşlarıyla olan kavgalarının yanı sıra eser boyunca ara sıra yaptığı iç konuşmalarla da görmekteyiz.

Okuldan suratımda çürükler, tırnak yaralarıyla döndüğüm günler babam, "— Görürsünüz, adam olmayacak bu çocuk," derdi. Konuşmazdım. Sevinirdim. Babam adamsa ben olmayacaktım. "Büyüyünce bıyık bırakmayacam" derdim kendi kendime. Ertesi gün daha çok dövüşürdüm. Ötekiler benden yıldılar. Öğretmenler babama yazarlardı. İyi ki okumamı istemiyordu. Yoksa ona inat okumazdım (Atılğan, 2012, s. 121-122).

Yusuf Atılğan'ın ana karakterinin babasına itirazı, onun gibi olmama çabası, bıyık bırakmayacağına karar vermesi içinde bulunduğu topluma isyanın sembolüdür. Onun yukarıda alıntılanan bölümde söyledikleri kavgasının ve diğerleriyle çatışma halinin dışavurumudur.

Camus'nun yabancıları Meursault'nun hayatında ise baba figürü yani otorite yoktur. Camus'nun yabancıları daha çok küçük yaşta babası ölmüştür. Dolayısıyla o babasını hiç tanımamış, ilk otorite olan babadan mahrum bir yaşam sürmek durumunda kalmıştır. "Onun için iyi yahut kötü manada bir baba figürü yoktur" (Bağcı, 2016, s. 143). Otoritenin temsilcisi olan babadan mahrum kalan Camus'nun uyumsuz karakteri aynı zamanda baba sevgisini de tatmamıştır. Babasını çok erken yaşta kaybetmesi Meursault'nun C.ye göre otoriteyi temsil eden "babasıyla" ve toplumla daha az kavgaya etmesine de yol açmıştır.

Yabancı eserinin ana karakteri Meursault'ya göre vuku bulan her şey zamanı geldiği için olması gereken hayatın doğal akışındaki bir aşamadır. Ancak Meursault her şartta yaşamını nasıl şekillendireceğine özgür iradesiyle karar vermek arzusundadır. Annesi öldüğünde bile üzülme, acı çekme Meursault için işlemleriyle bile ilgilenmek istememektedir. Çünkü bu durum Meursault'ya göre özgürlüğünü kısıtlamaktır. "Güzel bir gün olacaktı. Çoktan beridir kırlara gitmemiştim, annem olmasa gezip dolaşmaktan ne kadar hoşlanacağımı hissediyordum" (Camus, 2012, s. 19). Bu durum Meursault'nun ileride savcı tarafından duygusuz, ahlaksız, toplum için zararlı bir kişiliğe sahip olduğuna delil olarak sunulacak ve cezalandırılması için kullanılacaktır. Camus Meursault'nun işlediği cinayet eylemi üzerinden toplumun ahlak kurallarını, genelgeçer yasaları tartışmaya açmakta ve bu şekilde yargının eleştirisini yapmaktadır. Nitekim Meursault'nun davasını takip eden birey Meursault'nun işlediği cinayetten ziyade annesinin ölümünden sonra takındığı durum ve tercihlerinden dolayı yargılandığını

düşünecektir. Camus ana karakterinin davası üzerinden yargıyı eleştirmekte, bu duruma itiraz etmektedir.

Soren Kierkegaard, seçimlerini yaparken kararlarını ahlaktan/etikten bağımsız bir şekilde veremez. Kararlarında özgür olan bireyin mutluluğu etikle yakından ilişkilidir. Ancak Kierkegaard'ın da üstünde durduğu ahlak bireysel ahlaktır. Kierkegaard ahlakın merkezi olarak toplumu değil bireyi görmektedir. Kierkegaard bu yönüyle “başkaldıran bir adamdı” (Kaufmann, 1964, s. 17). Varoluşçular genel ahlak kurallarına başkaldırıp bu kuralları yadsırken yerine bireysel etiği ikame etmektedir. Eylemlerinde bireysel ahlak kurallarını referans alan birey böylelikle doğrudan kendi hayatını dolaylı olarak da diğer insanların hayatını belli bir istikamete doğru yönlendirmektedir.

Ahlakın merkezi ferttir ve ahlak bakımından tam bir insan olmak her ferdin temel görevidir; her ferdin gerçek bir insan olma şartıyla doğduğu, ahlakın önceden farz ettiği bir şeydir. Sisteme has olan objektif düşünme insanı bir müşahit durumuna getirir. Fakat varoluş hareketine katılan fertler, müşahit oldukları kadar birer aktördürler (Magill, 1992, s. 39).

Atılğan'ın özgür karakteri berberde tıraş olurken orada bulunan insanların kocasını aldatan bir kadını yerden yere vurmakta olduklarına tanıklık etmektedir. Berberde yer alan insanlar kocasını başka bir erkekle aldatan bir kadını suçlamakta ve kadının bu davranışını gayri ahlaki bulmaktadırlar. Bu yüzden de kadını ayıplamaktadırlar. Oysa C. için asıl sorun söz konusu kadının toplumun genel ahlak kurallarına göre davranmaması değil kocasını artık sevmediği halde onunla aynı çatı altında yaşıyor olmasıdır. C. toplumsal kodların bireyi esir almasına karşı çıkmaktadır. Bu anlamda C.nin bu davranışı varoluşçuluğun etik anlayışıyla uyumaktadır. Çünkü varoluşçuluk evrensel ahlak yasalarını reddetmektedir. Varoluşçulukta insana rehberlik edecek herhangi bir kılavuz bulunmamaktadır. “Bir yanda bireysel sevgi, duygudaşlık ve bağlılık ahlakı var; öbür yandaysa daha geniş ama etkisi ve yararı daha kuşkulu bir ahlak var” (Sartre, 2021, s. 48). Varoluşçuluk genel ahlak kurallarına karşı çıkmakta bunun yerine bireysel ahlakı savunmaktadır. Hatta Nietzsche'ye göre genel ahlak kurallarını benimseyen kişi asla ahlaklı sayılamaz çünkü o aklıyla varmış olduğu bir doğruyu savunmamaktadır. “Evet, o ahlaka göre bir tiptir, ama kendi tipi değildir; bir kopyadır, en iyi halde bir iyi kopyasıdır” (Nietzsche, 2002, s. 199). Nietzsche insanların samimi olmayan davranışlarını, bireyin kendine ait olmayan hazır alınmış düşünceleri yerden yere

vurmaktadır. “Nietzsche tutkunun bir savunucusu, iki yüzlülüğün bir yergicisi”dir (Kaufmann, 1964, s. 20). C.nin berberdeyken insanların kocasını aldatan kadını kınamalarını, suçlu ilan etmelerini doğru bulmamaktadır. Çünkü C. kadının kocasını aldatmasına sebep olarak bireyi kısıyacına alan, toplumun kutsadığı ve hatta kadını yargıladıkları ahlaki değerleri görmektedir. Toplumdaki birçok ailede taraflardan birinin eşine olan aşkı bittiği halde millet ne der endişesi veya kutsanan ailenin dağılması kaygısı nedeniyle taraflar birlikteliğine devam etmektedir. C. için asıl sorun kadının içinden geldiği gibi hareket etmeyip mutsuz olduğu halde buna sebep olarak gösterdiği değerlere başkaldırmamasıdır. Atılğan’ın ana karakteri için ayıplanması gereken asıl eylem kadının kocasına artık onu sevmediğini söylememesi, hala onunla aynı evde yaşıyor olmasıdır. Bu anlamda C.nin takındığı durum özellikle varoluşçuluğun ateist kanadını temsil eden yazarların etikle ilgili düşünceleriyle uyumlu bir bütün sergilemektedir.

Bu kadını onun da suçlandırması için sebepler vardı. Ama yapamıyordu. “En önemlisi kocasına söylememesi. ‘Artık sevmiyorum seni. Bir başkası var, ayrılalım demesi. Gene de suçlu bulamıyordu onu. Bu işi bir tek erkekle yaptığı için mi? Kocasını bıyıklı diye mi? Yoksa bu sokak namusundan, ahlak düşüşünden söz edenlerle aynı kanıda olmamak için mi? (Atılğan, 2012, s. 144).

Atılğan’ın aylak karakteri insanın içinden geldiği gibi yaşamamasını eleştirmektedir. Absürd seviyesine ulaşan C. ve Meursault için en önemli değer toplumun bütün dayatmalarına karşı çıkarak başkaldırmaktır. Ancak insanlar konforlu olan alanı terketmeyerek istemedikleri bir yaşamı seçmektedir. Oysa absürdün bilincine varan insan için tek yol başkaldırmaktır. Camus’e göre umut ve intihar absürdü çözmekte başarısız olmuştur çünkü umut ve intihar absürdü de öldürmektedir. Geriye tek çıkar yol olarak başkaldırı kalmıştır. Umut ve intiharın aşılması gerektiğini düşünen Camus bunun ancak başkaldırı ile mümkün olduğunu söylemektedir. Başkaldırı absürde yaşama fırsatı sunmaktadır. Absürt ile başkaldırı birlikte yaşayacaktır. Ancak bu sanıldığı kadar hiç de kolay olmayacaktır. Çünkü “başkaldırma hayata hem gerçek değerini verir hem de hayata meydan okur. Bu ise ancak ve ancak bir cesaret işidir” (Gündoğan, 2022, s. 133). Başkaldırma her insanın yapabileceği bir eylem değildir, bir bilinç işidir Camus’a göre. Hayır diyebilen insan başkaldırabilir, başkaldırmak haksızlığa, savaşa, insanın öldürmesine/öldürülmesine hayır demeyi gerektirir.

Başkaldırmayan insanın varoluşunu gerçekleştiremeyeceğini ortaya koyan Camus başkaldırmayı da metafizik başkaldırma ve tarihi başkaldırma olarak ikiye ayırmaktadır. Camus metafiziksel başkaldırıda Tanrı'nın ortadan kaldırılmasıyla her şeyin mübahtır fikrini irdelerken tarihi başkaldırıda ise insanların devrim diye nitelendirdikleri eylemleri irdelemektedir. Her iki başkaldırı örneklerinde de Camus insan ölümlerinin kabul edilebilir gösterilmesini ve onaylanmasını eleştirmektedir. Çünkü Camus'ya göre insan ölümüyle sonuçlanan hiçbir dava haklı değildir. Bu yüzden Meursault'nun işlediği cinayeti de Camus hiçbir şekilde olumlamaz. Camus bu cinayeti hem Meursault'nun eylemlerinin amaçsızlığını ortaya koymak hem de üst kurum olarak yargının eleştirisini yapmak için kullanmaktadır.

Aylak Adam romanında C. ise toplum tarafından dayatılan, insanın eylemleriyle seçmediği her şeye hatta adının başkaları tarafından verilmesine bile karşı çıkmaktadır. “Bence insanın adı onunla en az ilgili olan yanıdır. Doğar doğmaz, o bilmeden başkaları veriyor” (Atılğan, 2012, s.61). Ayrıca Atılğan'ın aylağı “gerçek sevgi” olmadığı halde bir arada yaşayan kişilerin oluşturduğu aile kurumuna başkaldırmaktadır. Ona göre insanlar bir ‘tutamak’ olarak aile kurumuna sarılmaktadır. C.ye göre ‘ötekiler’ olan bu insanlar birbirlerini sevmedikleri halde bir arada yaşamının gerekliliğine inandıkları için bir arada kalmaya devam etmektedir. C.nin Güler’e söylediği sözler dünyada dayanılacak asıl ‘tutamağın’ gerçek sevgi olduğunu ortaya koymaktadır: “Bir gün sana dünyada dayanılacak tek şeyin gerçek sevgi olduğunu öğretecem” (Atılğan, 2012, s. 76).

İncelemeye konu *Aylak Adam* ve *Yabancı* romanlarında yer alan ana karakterler insanın özgür olması gerektiğini savunur. *Aylak Adam* eserinde C. *Yabancı* romanının karakteri Meursault'ya göre toplumun saçma değerleriyle daha fazla mücadele ederek bu duruma isyan eder. Meursault'nun ise yer yer isyan etse de eylemlerinin genelinde bir nihilist gibi davrandığını söylemek mümkündür. Meursault C.ye nispeten daha pasif bir direniş sergilemektedir.

4.6. Sorgulama ve Arayış

Karl Jaspers insanın hayatı boyunca seçimleriyle varoluşunu gerçekleştirme gayreti içerisine girdiğini ve bu durumun ölünceye kadar sürmekte olduğunu ifade etmektedir. “Burada varoluş olmak bir kereliğine mahsus gerçekleştirilebilecek ve böylece son bulacak bir durum olmanın aksine, sürekli devam edecek olan bir süreçtir” (Jaspers, 2010, s. 346). İnsan somut yaşamı boyunca karşılaştığı durumlar karşısında sürekli bir

karar vererek bir seçim yapmak zorundadır. Kierkegaard, insanın seçimleri konusunda kendisinin karar vermesi gerektiğini ifade etmektedir. Kierkegaard seçimi değerli bir inciye benzetmektedir. Birey tembellikten, birbirinin kopyası olan günlerde aynı şekilde davranmaktan ancak varoluşuna doğru bir karar alarak kurtulabilmektedir.

Karar bizi ebedi olana bağlar. Ebedi olanı zamanın içine yerleştirir. Karar, tekdüzeliğin pineklemesinden bir sarsılmayla uyandırır bizi. Karar, geleneğin büyüsunü bozar. Karar, bezgin düşüncelerin upuzun sırasını bozar. En zayıf başlangıcı bile kutsar karar, gerçek bir başlangıç olduğu sürece. Karar, ebedi olana uyanıştır (Kierkegaard, 2021, s. 9).

Varoluşçuluk insanın kendini, inancını ve edimlerini sorgulamaktadır. Kişi sürekli sorular sormaktadır. Varoluşçu yazarlar insanın somut yaşamına dair sorular sorar, yaşamın kendisini ve eylemlerini sorgulayarak çağın doğurduğu sorunlara insanın karşı nasıl bir tutum alması gerektiği konusunda bir arayışa girişmektedir.

Felsefe Kierkegaard ve Nietzsche'den sonra aynı kalamaz, çünkü onlar bizi insanlık durumumuza dair aydınlattılar;(…)Onları birer insan olarak kendimize dair varsayımlarımıza bir meydan okumadır. Onlar sorular yöneltmişlerdir: İnsan olmak nedir? Hıristiyan olmak nedir? Hıristiyan olmamak nedir? Ne var ki yaklaşımları felsefenin kendisini de sorgulamıştır (Blackham, 2005, s. 49-50).

İncelemeye konu olan eserlerden *Aylak Adam*'da C.nin bir arayış halinde olduğu eserin ilk cümlesi olan “Birden kaldırımlardan taşan kalabalıkta onun da olabileceği aklıma geldi” (Atılğan, 2012, s. 9) cümlesinden anlaşılmaktadır. C. toplumun ahlak kurallarını benimsemeyen, onları reddeden bir yalnızdır. İçinde bulunduğu sıkıntılı durumdan bir çıkış arayan Yusuf Atılğan'ın ana karakteri sürekli sorgulamakta, bir arayış içerisine girmektedir. C.nin bu arayışı annesine benzeyen bir kadın üzerinden kurgulanmaktadır. “C. hayatı boyunca “anne imgesi”yle örtüşen bir kadını aramaktadır” (Güngör, 2018, s. 100). Sürekli sorgulayan, bulunduğu durumdan rahatsızlık duyan C. diğerlerinin çok basit bir şekilde huzura kavuşmalarına karşın kendisinin bunu neden yapamadığını sorgulamaktadır. Diğerleri hayata, insana dair bütün sorulara kendilerinden emin bir yanıt verebilmişçesine yaşamlarını sürdürmekteyken Atılğan'ın

aylak adamı hiçbir yanıtta emin olamamakta, içindeki boşluğa bir çözüm bulamadığı için rahatlayamamaktadır.

Biliyorum sizi. Küçük sürtünmelerle yetinirsiniz. Büyüklerinden korkarsınız. Akşamları elinizde paketlerle dönersiniz. Sizi bekleyenler vardır. Rahatsınız. Hem ne kolay rahatlıyorsunuz. İçinizde boşluklar yok. Neden ben de sizin gibi olamıyorum? Bir ben miyim düşünen? Bir ben miyim yalnız? (Atılğan, 2012, s. 15).

C. “ötekiler” diye tarif ettiği kalabalıkların aksine aradığını bulamamakta, hayal kırıklığına uğramaktadır. Ayşe ve Güner’le kurduğu ilişkide aradığını bulduğunu düşünse de çok geçmeden yanıldığının farkına varmaktadır. Ancak C. bütün yanımlarına ve hayal kırıklıklarına rağmen eserin sonuna kadar aramaktan vazgeçmemektedir. Atılğan’ın karakteri toplumu meydana getiren büyük kalabalıkların alışkanlıklarını sürdürme eğiliminde olduğunu, bilinmez peşine düşmediklerini düşünmektedir ve onları bu yönlerinden dolayı eleştirmektedir. Atılğan’ın ana karakteri sevdiği kadın üzerinden de kadınların da bu kalabalığa uyarak hayatlarında bir değişim yapmamalarını, bir arayışa girişmemelerini “Neden kadınlar da değişiklik aramıyorlar?” (Atılğan, 2012, s.71) diyerek eleştirmektedir. C. için tecrübe edilenin yerine bireyin yeni olanın peşine düşerek kendini gerçekleştirme gerekmektedir.

Yabancı romanında Meursault da içinde bir boşluk hissetmektedir. “Kendimi bomboş hissediyordum, biraz da başım ağrıyordu. Sigaramın acı bir lezzeti vardı. Marie, “cenazeye gider” gibi bir halimin olduğunu söyleyerek bana takıldı (Camus, 2015, s. 48). Meursault C.nin aksine bir arayışın içinde değildir. Çünkü Camus’ün uyumsuz karakteri için yaşam içinde olduğu ve yaşamını sürdürdüğü şartlardan daha fazlası değildir. Hal böyleyken bir şeylerin peşine düşmesi son derece beyhude bir çaba olacaktır. O peşi sıra gelen günlerde anı yaşamaktadır. Mutlu olma uğraşı vermeyen Meursault herhangi bir şeyden dolayı mutlu ya da mutsuz olmamaktadır. “İyi düşünülürse, mutsuz değildim. Henüz öğrenciyken bu tür hırslarım vardı.” (Camus, 2015, s. 43). Meursault okul yıllarındayken bazı şeylerin peşine düşmüş bazı hırslara kapılmış ancak daha sonra bunların hiçbir önemi olmadığını farketmiştir. Hatta planlamadığı bir cinayet işleyen Meursault hapisteyken bile hayatından şikayetçi olmadığı gibi mahkemede kendisini savunma ihtiyacı bile hissetmemektedir. “Mahkeme, onun teamüllere göre hareket etmesini, kendisini savunmasını ister. Ancak

o, buna yanaşmaz” (Biricik, 2016, s. 90). Meursault için konforlu bir yaşam, hapiste geçen bir yaşamdan çok daha anlamlı değildir. Meursault sorgulama yargıcıyla arasında geçen konuşmada kendisinin sorgulama yeteneğini kaybettiğini ifade etmektedir.

Sonra o gün keder duyup duymadığımı sordu. Bu soru beni çok şaşırttı, bunu soran ben olsaydım çok rahatsız olurum sanırım. Bununla beraber, kendimi sorgulamak alışkanlığımı biraz kaybetmiş olduğumu, onu aydınlatmanın benim için güç olacağını söyledim. Annemi elbette çok severdim; ama bu bir şey ifade etmezdi ki (Camus, 2015, 62).

Meursault eylemleri üzerine düşünmek istemez çünkü hangi eylemde bulunursa bulunsun ne yaparsa yapsın ona göre “insan daima biraz kabahatlidir (Camus, 2015, s. 25). Meursault insanın arayışlarının, herhangi bir seçimde bulunmasının kişinin yaşamında bir değişiklik yapabileceğine inanmayan bir edildir. Dolayısıyla Meursault eylemleri ve tercihleri üzerine kafa yormamakta, yaptıklarından dolayı bir pişmanlık duymamaktadır.

Yaptığım herhangi bir şeyden dolayı hiçbir zaman gerçek pişmanlık duyamamış olduğumu ona samimi olarak, hatta dostça açıklamaya çalışmak isterdim. Ben her zaman olacak şeyin, bugünün veya yarının, etkisi altında olan bir insandım. Fakat şimdi içinde bulunduğum bu durumda, hiç kimseye bu tarz bir şey söyleyemezdim (Camus, 2015, s. 92).

C. toplumda yer alan insanların yaşamda tutunmak için bir ‘tutamağa’ ihtiyaç duyduklarını ancak yanlış tercihlerde bulduklarını ortaya koymaktadır. Atılğan’ın karakteri insanların samimiyetten uzak, doğru olmayan bu tutamaklarını yanlış ve gülünç bulmaktadır. C. ise gerçek sevginin peşine düşmüş bu gerçek sevgiyi de varoluşunu gerçekleştirebilmiş, onunla benzer düşüncelere sahip bir kadında bulabileceğini düşünmektedir. “Gerçek sevgiyi! Bir kadın. Birbirimize yeteceğimizi, benimle birlik düşünen, duyan, seven bir kadın! (Atılğan, 2012, s. 148-149). Ancak böylesi bir kadın onu hayata sımsıkı bağlayabilecektir. Yabancı romanında Meursault’un komşusu Salamano için köpeği onun için bir tutamak görevi görmektedir. Kabuk tutan yaraları yüzünden herkes iğrense de köpeğinden Salamano için köpeği değerlidir hatta onu kaybetme endişesi taşımaktadır. “Onu benden almazlar, değil mi

Mösyö Meursault? Ama alacaklar galiba. O zaman ben ne yaparım?” diye sordu” (Camus, 2015, s. 41). Meursault ise bir ‘tutamak’ peşinde değildir.

Nobel edebiyet ödüllü yazar Albert Camus *Yabancı* eserinde inancı da sorgulamaktadır. Papaz ateist olan Meursault’un Tanrıya inanması için ısrar eder. Oysa Meursault Tanrıdan af dilemesi için onu ikna etmeye çalışan papaza öfkelenerek papaza hakaretler savurur. Üstelik eser boyunca pek bir duygu emaresi göstermeyen Meursault’nun ilk kez sahici bir öfke nöbeti geçirdiği görülmektedir. Meursault insanların Tanrıya olan inançlarını yitirdiklerinde hayatlarının anlamını yitirecekleri endişesini taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Meursault’ya göre insanların çoğu için inanç sadece bir tutamaktır. Meursault ise güçlü bir kişiliğe sahiptir ve hiçbir şeye, Tanrıya bile ihtiyaç duymamaktadır. Meursault her şeye yabancılaştığı için kendisini ‘teselli edebilecek bir dayanaktan’ (Aksoy, 1981, s. 318) da yoksundur.

Yabancı romanında ana karakter eser boyunca nadiren bir duygu belirtisi göstermektedir. Meursault’nün arkadaşı Celeste’nin mahkemede tanık olarak dinlendiği sırada doğal davranışlarından ve kendisi hakkındaki samimi sözlerinden ötürü duygulanmaktadır. Camus’nun çevresine yabancılaşan karakteri yaşamı boyunca ilk kez bir arkadaşına sarılıp onu öpme arzusu hissetmiştir.

O zaman Celeste, sanki bütün bilgisini ve iyi niyetini harcamış gibi, bana doğru döndü. Gözleri parlıyordu, dudakları titriyormuş gibi geldi bana. Daha ne yapayım, diye sorar gibi bir hali vardı. Ben ne bir şey söyledim ne de bir hareket yaptım, ama ömrümde ilk defa bir erkeği sarılıp öpmek istedim (Camus, 2015, s. 85-86).

İncelemeye konu eserlerden *Aylak Adam* romanında C. *Yabancı* romanının ana karakteri Meursault’a göre daha çok arayış içerisinde olan bir karakterdir. C. eser boyunca sürekli gerçek sevgiyi arar ancak eserin sonunda anlar ki kimse kendisinin peşinde olduğu gerçek sevgiyi, saf aşkı anlamayacaktır. “Bundan sonra kimseye ondan söz etmeyecekti. Biliyordu; anlamazlardı” (Atılğan, 2012, s. 155). Meursault ise sorgulama yeteneğini kaybetmiştir artık onun için hiçbir şey fark etmemektedir ancak o da insanların anlayışsızlığından yakınmaktadır. İnsanlar anlamalıydı “Oysa kimse bir şey anlar görünmüyordu” (Camus, 2015, s. 87). İncelenen eserlerde Camus’ün ana karakterinin yaşama dair cevaplarında Atılğan’ın karakterinden daha emin olduğu görülmektedir.

4.7. Ölüm/Ölümsüzlük ve İntihar

İnsanoğlu; insanlık var olduğu günden bugüne kadar ölümün acımasızlığına tanık olmuş, insana acı veren bu durumu yüreğinde hissetmiştir. İlkçağ insanı ölümden korunmak için mağaralara sığınmış, çeşitli tehlikelerden kendini korumak adına tedbirler almıştır. Ölüm konusu hem inancın hem de felsefenin ilkçağlardan beri üzerinde düşündüğü önemli temalardan biri olagelmıştır. Ölüm kimilerince Tanrıya kavuşma anı olarak görülürken kimilerince ise meçhul bir yolculuk yahut bir son şeklinde değerlendirilmektedir. Ölüm “muğlak bir fikirdir. Kimi zaman mutlak sonsuza kavuşturan en kısa andır; kimi zaman ürkütücü ve bilinmezdir” (Parla, 2021, s. 283). Varoluşçu yazarlar da varoluş kadar ölüm konusuna da yoğun bir şekilde değinmiş, ölüm üzerine çeşitli fikirler ortaya koymuşlardır. Varoluşçu filozoflardan Heidegger insanı ölüme doğru olan bir varlık olarak ele almaktadır. “Hergünkü Dasein’in bile kendi bitişine doğru var olması yani kendi ölümünü sürekli olarak ve fakat ‘kaçarcasına’ mesele etmesi göstermektedir ki bütünlüğü tamamlayan ve belirleyen bu bitiş, Dasein’in kendi hayatını kaybetmesi neticesinde ulaştığı bir şey değildir” (2021, s. 387). Her ne kadar kaçınsa da insan herkes bilmektedir ki ölüm mutlaka gelecektir. Ölüm kesin olmakla birlikte ölümün ne zaman geleceği belirsizdir.

Varoluşçuluğa göre ölümün olması insanın varlığını, varoluşunu anlamlı hale getirmesini gerekli kılmaktadır. Çünkü insan zamanı belli olmamakla birlikte belli bir süre zarfında vardır ve bu süre içerisinde doğru yaşamalı, hayatı yaşanabilir kılmaya çabalamalıdır.

Ölüm üzerine görüşleriyle ön plana çıkan bir başka varoluşçu filozof yazar da Albert Camus’dur. Albert Camus I. Dünya Savaşı’nda ailesini kaybetmiş, II. Dünya Savaşı’na ise şahit olmuştur. Bu durum Camus’nun fikirlerinin şekillenmesinde etkili olmakla birlikte eserlerine de yansımıştır. Camus’nun ölüm üzerine fikirleri esasında saçma, başkaldırı ve intihar kavramlarıyla da ilişkilidir. Bu kavramlardan önce hatta bu kavramların temelini oluşturan unsur ise yabancılaşma kavramıdır. İnsanın toplumsal bir varlık olması nedeniyle toplumdan koparak bir tek başına yaşaması mümkün değildir. İnsan istese de istemese de içinde bulunduğu toplumla ilişki kurmak zorundadır. Bu zorunluluk hali sonucunda insan toplumu, çevresini, ailesini ve hatta kendisini tanımaya başlamaktadır. Bu tanıma sürecinde insan yaşadığı dış dünyanın defolarını görmekte ve giderek kendi iç dünyasına çekilmeye başlamaktadır. İnsanın kendine dönüşü onun etrafına yabancılaşmasına sebep olmakta ve yalnızlaşmasını sağlamaktadır. Yalnızlaşan ve sorgulayan insan hayat üzerine kafa yormaya, hayatını

anlamli kılmaya çabalamaktadır. Hayata bir anlam verme çabasındaki insan bu anlamı bir türlü bulamamaktadır. Camus bu durumu Yunan mitolojisindeki Sisifos üzerinden anlatmaktadır. Sisifos eylemlerinden dolayı Tanrılar tarafından cezaya çarptırılmaktadır. Tanrıların Sisifosa verdiği ceza bir kaya parçasını yuvarlayarak dağın tepesine çıkarmaktır. Sisifos bu kayayı dağın tepesine tam ulaştıracağı sırada kaya parçası tekrar aşağı yuvarlanmaktadır. Sisifos çokça denemeye devam eder ama her seferinde kaya parçası aşağı yuvarlanır. Sisifos en nihayetinde anlar ki onun varolma sebebi bu gayretidir. Ve en nihayetinde insan hayatın saçma olduğunu kavramaktadır. Absürdün bilincine varan birey için daha önce belirlemiş olduğu ve onları gerçekleştirmek için çaba harcadığı amaçları anlamsızlaşır ve ortadan kalkar. Absürd insan için artık önünde duran tek problem vardır: ölüm. Camus'a göre asıl sorun bundan sonra başlamaktadır çünkü yaşamın bir anlamı yoksa hayatın yaşanmaya değip değmediği tartışmaya açılmaktadır.

Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir. Gerisi, dünyanın üç boyutlu olup olmadığı, düşüncenin dokuz mu yoksa on iki ulamı mı bulunduğu, sonra gelir. Oyundur bunlar; önce yanıt vermek gerekir (Camus, 2022, s. 21).

Schopenhauer de ölümü "felsefenin ilham perisi veya esinleyici gücü" olarak ifade etmektedir. Schopenhauer'e göre ölüm olmasaydı eğer felsefe yapmak pek mümkün olmayacaktı. İnsan diğer varlıkların aksine ne kadar yaşarsa yaşasın kendisi için de mutlak sonun ölüm olacağını bilincindedir. Bütün dini ve felsefi öğretiler insana bu manada bir avuntu sağlayarak ölümün kesinliğine bir panzehir geliştirme amacındadır. Bu dini ve felsefi sistemlerin insanların ölümü soğukkanlılıkla karşılamalarını sağlama başarısı birbirlerinden farklılık göstermektedir. Örneğin bu sistemlerin sayesinde olsa gerek Hindistan'da ölüm Avrupa'ya göre daha sakin bir şekilde karşılanmaktadır. İnsana onun hiçlikten var olduğunu, sonsuzluğun içinde bir hiç oluşunu ve öldükten yani bir nevi yok olduktan sonra tekrar ölümsüzlüğe kavuşacağını söylemek ona bir başkasının eseri olduğu halde yaptığı ve yapmadığı bütün eylemlerinin sorumluluğunu ona yüklemekle aynı anlama gelmektedir. Dolayısıyla insanı ölümle ilgili sağlam ve gerçekçi fikirlerle donatmak gerekmektedir. Bunun için bireyin zihin yapısının önündeki engelleri zihin yapısını olgunlaştırarak ortadan kaldırmak mümkündür.

Ölümden önceki yok oluş ölümden sonraki yok oluştan çok daha fazla acıklı sayılamaz. Çünkü insan var olmadan nasıl ki yaşam kendi sonsuz mecrasında akmaktayken öldükten sonra da bu devam edecektir. İnsanın yaşamı bu sonsuzluk içerisinde kısacık bir varoluştur. Bundan dolayı denebilir ki insanın ölümden korkması bilinçten ziyade yaşama iradesi göstermesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bazıları için özellikle çeşitli sakatlığı olan veya içinden çıkılmaz durumlarda bulunan bireyler için ölüm tabiatın rahmine bir geri dönüşür, tek çıkar yoldur.(Schopenhauer, 2012, s. 47- 62).

Camus saçmanın artık can yakıcı, dayanılmaz acısından kurtulmak için insanın çeşitli çıkar yollar aramaya başladığını ifade etmektedir. Camus'ya göre bu durumdan intihar ederek kurtulmak doğru değildir. Çünkü Camus koşullar ne olursa olsun insanın yaşaması gerektiğini ve hatta başka insanların da yaşama haklarına saygı duyulması gerektiğini vurgulamaktadır. Camus insanın özgürlüğünü savunarak intiharın bu özgürlüğü dahi yok etmekte olduğunu ortaya koymaktadır. “Camus absürdü bir realite olarak benimsediği halde, intiharı çözüm olarak düşünmemektedir. Böylece, ‘her şey anlamdan yoksunsa hayat yaşanmaz’ sonucu ortadan kaldırılmak istenmekte ve ilk bakışta olumsuz bir anlamı varmış gibi görünen absürde olumlu bir anlam yüklenmeye çalışılmaktadır” (Gündoğan, 2022, s. 64). İntiharın insanın bu saçmadan kurtulması için bir yol olmadığını savunan “Camus açısından anlamsızlığı öldürmenin yolu, hiçbir zaman kişinin kendisini öldürmesinden geçmez” (Ertürk, 2020, s. 124). Camus'ya göre yaşam sırf yaşam olduğu için değerlidir. Hatta Camus “yaşam anlamdan ne kadar yoksun olursa o kadar iyi yaşanacağı” (2022, s. 67) kanısındadır. Camus için insan varolmanın ağırlığından ancak saçmayla kurtulabilir. Camus'nun absürt karakteri Meursault da yaşamın dayanılmaz ağırlığından bu saçmayla kurtulmakta ve yaşamını devam ettirmektedir. Camus absürdün farkına varan bilinç sayesinde kişi dünyanın halihazırdaki nimetlerinden yüz çevirmeden içinde bulunduğu anın zenginliğinden faydalanması gerektiğini söyler. Çünkü ölümün varlığı; bireyin hayatı daha zengin daha istediği gibi yaşamayı zorunlu kılmaktadır. Uyumsuz birey için yaşamdan başka bir yaşam yoktur. Dolayısıyla ölüm gelinceye kadar, son ana kadar birey yaşamdan kopmamalıdır. Gerek Meursault gerekse annesi ölüme yakın bir zamanda bile hala yaşamlarını arzuları doğrultusunda sürdürmektedir.

Çok uzun zamandan beri ilk kez annemi düşündüm. Bir ömrün sonunda niçin, yeni baştan ‘nişanlandığını’, niçin yeniden başlama oyununu oynadığını anlar gibi oluyorum. Orada, hayatlarının sönmekte olduğu o bakımevinin etrafında da akşam,

hüzünlü bir anı gibiydi. Ölümüne o kadar yakınken annem, orada kendini her şeyden azade ve her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissetmiş olmalıydı. Hiç kimsenin onun arkasından ağlamaya hakkı yoktu. Ve ben de kendimi her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissettim (Camus, 2015, s. 109).

İncelemeye konu eserlerden Camus'un *Yabancı* romanında Meursault'nun eylemlerine bakıldığında da onun açıkça bir anlam arayışı içerisinde olmadığı görülmektedir. Meursault yabancılaşmayı yaşayan, saçma seviyesine ulaşmış, dünyaya karşı ilgisiz bir kişiliktir. Hayatın bütün anlamsızlığına ve idam cezasına çarptırılmasına rağmen intiharı hiç aklına getirmemekte, eser boyunca intiharı olumlayan bir ifadeyle bulunmamaktadır. O sadece şimdiki anı yaşamaktadır.

Meursault ile C'nin eylemlerinin geleceğe yönelik olmadığı görülmektedir. İki karakter de şimdiki anı yaşayan, gelecekte bir beklentileri olmayan kişilerdir. İkisinin bu tutumları Camus'un ölüm hakkındaki düşünceleri ve Sartre'nin "Yolun sonundaki ölüm geleceğimizi yele vermiştir, ömrümüzün «geleceği yoktur», şimdiki zamanların birbiri ardına gelmesidir yaşamımız" (1984, s. 98) sözüyle örtüşmektedir.

İncelemeye konu *Aylak Adam*'de eserin karakteri daha bir yaşındayken annesini kaybederken *Yabancı* romanında Meursault ise aynı yaşta babasını kaybetmiştir. İki eserde de ölüm korkunç yüzüyle yer almamaktadır. Hatta C için babasının ölümü arzulan bir olgudur. C babasının dayatmalarından, iki yüzlülüğünden ancak babası öldüğünde kurtulmaktadır. Babası öldüğünde rahat bir nefes almaktadır. "Son sınıftayken babam öldü. Evde yüzünü açıp gösterdiler. İçimi saran kurtuluş rahatlığını hatırlıyorum" (Atılğan, 2012, s. 124). C babasının ölümüne üzülmez hatta babasının ölümü onda biraz rahatlamaya yol açar. Ancak C'nin kız arkadaşı Ayşe'nin günlüğüne yazdıkları aslında C'nin hiçbir zaman babasından kurtulamadığını göstermektedir. "Anamın, babamın varlığına dayanamıyor. Neden her şeyi benden bekliyor? Kendi ölü babasından bile kurtulamazken!.." (Atılğan, 2012, s. 129). Ancak C teyzesinin ölümü karşısında ise hüzünlenmektedir. Teyzesinin ölümüyle birlikte artık kendini iyiden iyiye yalnız hissetmeye başlamıştır. Arkadaşlarıyla anlaşamayan C için sığınılan liman olan teyzesi artık yoktur. "Bir ay sonra teyzem öldü. Artık yalnızdım. Arkadaşlarla anlaşamıyordum. İnsanların kaçınılmaz ikiyüzlülüğünü görüyordum." (Atılğan, 2012, s. 123). C'ye göre kurulan arkadaşlık ilişkileri sık konuşmaların döndüğü ve günlük rutinlerin birlikte yapılmasından öteye geçemeyen, samimiyet içermekten yoksun

muhabetlerin olduğu ilişkilerdir. Bu ilişkilerde bireyler birbirlerine karşı gerçek bir sevgi duymamaktadır. Onu gerçekten seven teyzesinin ölümü karşısında kendisini iyice yalnız hissetmektedir.

Meursault ise annesinin ölümünü er ya da geç olacak olan bir durum olarak görmektedir. Hatta Meursault sağlıklı bütün insanların sevdiklerinin ölümünü az çok arzu ettikleri (Camus, 2015, s. 62) kanısındadır. Meursault için kaç yaşında öleceğinin bir önemi yoktur. “Aslında otuz ya da yetmiş yaşında ölmenin önemli olmadığını bilmez değilim” (Camus, 2015, s. 103). Meursault öldüğünde dünyada birçok erkek ve kadının yaşamaya devam edeceğini bilmektedir. Dolayısıyla Meursault kendi ölümünün bu içi boş ve anlamsız dünyada çok da anlamlı bir hadise olmadığını bilincine varmıştır. Mahkemede kendini savunmaması da bu bilinçli halin ve nihilist bakış açısının tezahürüdür. Yine Meursault’un Arap olan tanımadığı bir insanı öldürmesi ve bundan hiç pişmanlık duymaması da Meursault’nun ölüm hakkındaki düşünceleriyle bir bütünlük göstermektedir.

Meursault ölüm cezasına çarptırılmanın ne kadar korkunç olduğunu geç fark etmektedir. Ölüm Meursault’nun ilgisini çekmemiştir ölüm cezasına çarptırılınca kadar. Eserin genelindeki kayıtsızlığı bu anda ciddi bir tedirginliğe dönüşmektedir. Meursault ölümün kendisi için yaklaştığını fark ettiğinde asıl üzerine düşünülmesi gereken yegane meselenin ölüm olduğunu idrak etmektedir. Meursault babasının bir katilin idam edilmesini izlemeye gitmesini ve dönüşte kusmasını kendisi için tiksindirici bulmaktadır. Ancak kendisi de idama mahkum edildiğinde ölümün çok önemli olduğunu hatta bireyin bu dünyada dikkatini çekecek tek şey olduğunu fark etmektedir. Bu farkındalığın nihayetinde babasının bir katilin idamını izlemesini son derece doğal olarak karşılamaktadır. “Ölüm cezasının çok önemli bir şey olduğunu, hatta bir bakıma onun, bir insanın ilgisini çekecek tek şey olduğunu nasıl olmuştu da anlamamıştım? (Camus, 2015, s. 98-99).”

İncelemeye konu eserler olan *Aylak Adam* ve *Yabancı* romanlarında ölüm daha çok iki ana karakter C. ve Meursault’nun yakınlarını kaybetmeleri üzerinden işlenmektedir. C. ve Meursault’nun yakınlarının ölümü karşısındaki tutumları, ölüm hakkındaki düşünceleri varoluşçu yazar Sartre ve Camus’nun görüşleriyle uyumaktadır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Hem Albert Camus hem de Yusuf Atılgan'ın incelenen eserlerinden de anlaşılmaktadır ki iki yazarın edebi anlayışları ile varoluşçuluk felsefesi arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Bu çalışmada incelenen eserlerde varoluşçuluk felsefesinin yabancılaşma/yalnızlık, saçma/absürt, can sıkıntısı/bunaltı, umut/umutsuzluk, özgürlük/başkaldırı, sorgulama/arayış ve ölüm/ölümsüzlük temalarının özellikle eserlerin ana karakterlerindeki yansımaları ortaya konmaya çalışılmıştır.

İncelenen eserlerde yabancılaşma/yalnızlık teması benzer bir şekilde işlenmiştir. Hem Albert Camus hem de Yusuf Atılgan incelenen eserlerinde bireyin çevresine, topluma hatta yer yer kendine olan yabancılaşması ve yalnızlaşmasını “ana karakter” ve “öteki” şeklinde işlemiştir. İki eserde de ana karakterlerin yaşamlarını geniş olmayan bir arkadaş çevresi içerisinde, toplumdan kopuk bir şekilde sürdürdükleri görülmektedir. İncelemeye konu *Yabancı* romanında Meursault için herhangi bir psikolojik rahatsızlıktan söz edilemezken *Aylak Adam* eserinde C. aynı zamanda psikolojik sorunları da olan bir yalnızdır. C. “oedipus kompleksi”ne sahip bir kişiliktir. “C.nin babası ile teyzesi arasında geçen münasebetleri –patolojik bir ruh halinin yansıması olarak- hatırlaması ve hala onlarla mücadele içerisinde bulunması” (Güngör, 2018, s. 79-80) C.yi Meursault'dan farklı kılan bir özelliğidir.

Yusuf Atılgan'ın ana karakteri içinde bulunduğu bu yalnızlıktan ve sıkıntılı durumdan kurtulmak için bir arayışın peşindedir. Onun gibi düşünen, toplumun dayattığı saçma kuralları reddeden birini bulduğu takdirde onunla evlenerek iki kişilik bir toplum oluşturma gayretindedir. Ancak Meursault evliliğe karşı çıkmamakla birlikte evlenme iradesini de göstermez. Meursault için evlilik olsa da olur olmasa da. Meursault için her şey boştur. Meursault bir boşvermişlik içerisinde hayatını devam ettirmekte, hapisteyken bile kendini mutlu yahut mutsuz görmemektedir. Camus'un uyumsuz karakteri eser boyunca pek bir duygu belirtisi göstermemektedir. Ancak Atılgan'ın karakteri eser boyunca Meursault'a göre daha fazla üzülme, daha gür bir sesle toplumun yanlış inanışlarına itiraz etmektedir.

Yazarların can sıkıntısı/bunaltıyı ele alışı farklılık göstermektedir. *Aylak Adam* romanında C. sürekli bunaltıyı yaşamaktadır. Atılgan'ın ana karakteri can sıkıntısından kurtulmak için toplumdaki bireylerin işe gittiğini veya evlendiklerini düşünmektedir. Oysa C. bunlardan kendince daha değerli olan gerçek sevgiyi aramaktadır, eser boyunca bu gerçek sevginin peşine düşmektedir. Sıkıntılı durumdan yer yer kurtulsa da C.nin

sıkıntısı eserin sonuna kadar sürmektedir. Meursault ise eserin genelinde can sıkıntısı çekmemekte, hapisteyken bile can sıkıntısından belleğini işleterek kurtulabilmektedir. Dolayısıyla Meursault C.ye göre pek bir arayış içerisinde değildir. Meursault yaşadıklarından, arzularından, yaşamdan emindir. Bu tutumu Meursault'u eylemsizliğe götürmektedir.

İncelemeye konu iki eserde de ana karakterler özgürlüklerine son derece düşkündür ve özgürlüklerinin herhangi bir otorite tarafından kısıtlanmasına karşı çıkmaktadırlar. *Aylak Adam*'da C. yozlaşmış aile kurumunu, insanların iki yüzlü tutumlarını, kopya yaşamlarını eleştirip bunlara başkaldırmaktadır. Meursault ise özellikle üst kurum olarak yargının eleştirisini yapmaktadır ancak Meursault C.ye göre daha pasif bir direniş göstermektedir. Meursault için öyle ya da böyle davranmanın bir önemi yoktur çünkü insan kendi yaşamına tamamen yön verme iradesinden yoksundur.

Bu çalışmada ele alınan iki eserin ana karakterleri olan C. ve Meursault'nun ikisinin de eğitimlerini yarıda bıraktıkları görülmektedir. Bu durum iki ana karakterin toplumun meydana getirdiği ve bireyin toplumsallaşmasını da arzulayan bu kurumlara ve bu kurumların eğitime başkaldırarak kendilerini dış çevrenin etkilerinden tamamen soyutlama isteklerini yansıtmaları bakımından önemli bir tercihtir.

İki yazarın ayrıldığı bir başka varoluşçu tema umut/umutsuzluktur. Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* eserinde C. gerçek aşkı bularak içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan sürekli kurtulmayı umut eder. Yusuf Atılgan'ın aylağı zaman zaman umutsuzluğa kapılsa da umudu eserin sonuna kadar canlıdır. Ancak eserin sonunda C. de saçmaya ulaşarak umutsuzluğa kapılmaktadır. *Yabancı* romanında Meursault ise eserin başında saçmaya ulaşmış bir şekilde okurun karşısına çıkmaktadır. Bundan dolayıdır ki Meursault eser boyunca herhangi bir duruma karşı umut beslemezken umutsuzluğa da kapılmamaktadır. O sadece anların toplamı olan yaşamını sürdürmektedir. Bu manada bakıldığında Yusuf Atılgan'ın ana karakterinin varoluşçuluğun teist kanadını temsil eden Kierkegaard, Gabriel Marcel ve Karl Jaspers gibi yazarların umut hakkındaki görüşleriyle uyumlu bir portre ortaya koyarken; Camus'nun yabancıları Meursault'nun varoluşçuluğun ateist yazarları Sartre, Heidegger ve Nietzsche'nin umut/umutsuzluk hakkındaki görüşleriyle uyumlu bir yaşam sürmektedir.

Yabancı romanında papaz ve Meursault'un konuşmalarıyla inanç meselesi tartışılırken *Aylak Adam* eserinde inançla ilgili böyle bir tartışma söz konusu değildir. Albert Camus'un eserinde yapılan tartışmalardan Meursault'un inançsız olduğu,

Tanrıya inanmadığı görülürken Atılğan'ın karakterinin de yaşamından ve eylemlerinden Tanrıya inanmadığı anlaşılmaktadır.

İki eserde de ölümün ana karakterler üzerindeki yansıması ortaya konmaktadır. C. anne sevgisinden, Meursault ise baba sevgisinden mahrum kalmıştır. C. anne sevgisinden, Meursault ise baba sevgisinden mahrum kalmıştır. C.nin özellikle sapkınlık düzeyine varan cinsellik saplantısı bu sevgisizlikten ve babası ile teyzesi arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Meursault'nun ise herhangi bir şeye karşı saplantılı olduğu söylenemez.

Meursault'nun uyumsuz bireye dönüşmesine sebep olan olaylar silsilesi eserde yer almazken, C.nin saçmaya ulaşmasına neden olan bireysel yaşamında meydana gelen somut yaşantıları ve düşünsel düzlemdeki fikirleri eserde yer almaktadır. İncelemeye konu bu iki eser bir bütün olarak varsayıldığında *Aylak Adam* eserinin ilk cilt *Yabancı* romanının ise ikinci cilt olarak düşünülmesi gerekmektedir. C. Meursault'nun saçmaya ulaşmadan önceki bir portresi olarak değerlendirilebilmektedir. Bunun için bir okuma sırası yapıldığında *Aylak Adam* romanından sonra *Yabancı* eseri okunmalıdır.

Bu çalışmada eserleri incelenen iki yazarın aynı dönemde yaşamaları dönemin küresel sorunlarına benzer bir yaklaşım geliştirmelerine sebep olabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak iki eserde de insanın bu yozlaşmış dünyada insanı değil kalabalığı önemseyen anlayış ve içi boşalmış kurumların eleştirisi yapılmaktadır. Bu eserlerde toplumun içinde kendi varlıklarını hissetmek isteyen bireylerin varoluşlarını gerçekleştirme gayretleri konu edilirken diğer yandan da bu eserleri okuyan bireylerin kendi varoluşları üzerine zihinsel bir yolculuğa çıkmaları sağlanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu eserler hakkında okur merkezci bir çalışma da yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ankay, N.(2021). Yusuf Atılgan Öykülerinde Yabancılaşma, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Mayıs-2021, s. 241-255.
- Akalın, Ş.H. (2005) TDK Sözlük, TDK Yayınları.
- Aksoy, E.(1981). Yazın ile Felsefenin Eylemde Buluşması, Türk Dili dergisi, Ocak 1981, Sayı:349, Sayfa:314-321.
- Atay, O. (2003). Tutunamayanlar, İletişim Yayınları.
- Atılgan, Y. (2009). Anayurt Otel, Yapı Kredi Yayınları.
- Atılgan, Y.(2012). Aylak Adam, Yapı Kredi Yayınları.
- Atılgan, Y. (2004). Canistan, Yapı Kredi Yayınları.
- Bağcı, H.(2016). Aylak Adam ve Yabancı Romanlarında Yabancılaşma, Karadeniz dergisi, 29. Sayı Sayfa:135-149.
- Beckett, S. (1990). Godot'yu Beklerken, (Hasan Anamur, Çev.), Can Yayınları.
- Balık, M(2016). Kendilik ve Ötekilik Açısından Yusuf Atılgan'da Suç, Ölüm ve İntihar, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:9, Sayı:45 S. 35-48.
- Biricik, İ.(2016) Albert Camus'nün "Yabancı" Romanında Kimlik ve Yabancılaşma Problemi, Journal of Turkish Language and Literature, Volume:2, Issue: 3, Summer 2016, (85-94)
- Blackham, H. J. (2005). Altı Varoluşçu Düşünür, (Ekin Uşaklı, Çev.), Dost Kitabevi Yayınları.
- Beauvoir, S. (1989). Denemeler, (Asım Bezirci, Çev.), Payel yayınları.
- Beauvoir, S. (1993). Kadın 'İkinci Cins' (Bertan Onaran, Çev.), Payel yayınları.
- Brod, M.(2020). Kafka'da İnanaç ve Umutsuzluk, (Kamuran Şipal, Çev.), Cem Yayınları.
- Camus, A. (2013c). Başkaldıran İnsan, (Tahsin Yücel, Çev.), Can Yayınları.
- Camus, A. (2022). Sisifos Söyleni, (Tahsin Yücel, Çev.), Can Yayınları.
- Camus, A. (2013a). Ters ve Yüzü, (Tahsin Yücel, Çev.), Can Yayınları.
- Camus, A. (2013b). Veba, (Nedret Tanyolaç Öztokat, Çev.), Can Yayınları.
- Camus, A. (2015). Yabancı, (Samih Tiryakioğlu, Çev.), Can Yayınları.
- Camus, A. (2021). Yaratma Tehlikesi, (Alper Bakım, Çev.), Can Yayınları.
- Cevizci, A. (2021). Felsefe Sözlüğü, Say Yayınları.

- Çelebi, V. (2013) Jean Paul Sartre ve S. Kierkegaard'ın Varoluşçuluk Düşüncelerinin Karşılaştırılması, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:23 Sayı:2, Sayfa: 247-262.
- Çelik, T. (2013). Varoluş ve Roman, Anı Yayıncılık.
- Çetişli, İ. (2020). Batı Edebiyatında Edebi Akımlar, Akçağ yayınları.
- Çüçen, A. (2015). Varoluş Filozofları, Sentez Yayıncılık.
- Dostoyevski, F.M. (2009). Yer Altından Notlar, (Nihal Yalaza Taluy, Çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Durbaş, R. (1988). "Aylaklık En Zor İş Ona Göre", Cumhuriyet Dergi, s. 102, 7 Şubat 1988, Yusuf Atılgan'a Armağan, İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2021). Türk Romanında Postmodern Açılımlar, Everest Yayınları.
- Ertük, H. (2020). "Camus'de Ölüm ve İntihar", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Varoluşçuluk-II, Yıl. 23, Sayı: 93, s. 121- 131.
- Esslin, M. (1999). Absürt Tiyatro, (Güler Siper, Çev.), Dost Yayınevi.
- Fromm, E. (1989) Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum, (Necla Arat, Çev.), Say yayınları.
- Foulquie, P. (1991). Varoluşçuluğun Varoluşçuluğu, (Yakup Şahan, Çev.), İletişim Yayınları.
- Gürsoy K. (2014). Varoluş ve Felsefe, Aktif Düşünce Yayıncılık .
- Gündoğan, A.O. (1999). Edebiyat ile felsefe ilişkisi üzerine, Ankara Üniv. İlahiyat fakültesi dergisi, s. 195-203.
- Gündoğan, A.O. (2022). Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi, Say Yayınları.
- Güngör, B. (2018). Yabancı'nın Aşına Sesi Yusuf Atılgan, Mühür Kitaplığı.
- Heidegger, M. (2021). Varlık ve Zaman, (Kaan Ökten, Çev.), Alfa Yayınları.
- Jaspers, K. (2010). Felsefe Nedir?, (İsmet Zeki Eyuboğlu, Çev.), Say Yayınları.
- Kafka, F.(2014). Dönüşüm, (Gülperi Sert. Çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kaufmann, W.(1964). Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk, (Akşit Göktürk, Çev.) de Yayınları.
- Karataş, C. (2021). Ana Çizgileriyle Varoluşçuluk ve Türk Edebiyat ve Fikir Hayatındaki Yansımalarına Bir Bakış, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt:5, Sayı:4 Sayfa: 2463-2479.
- Kierkegaard, S. (2020). Korku ve Titreme, (İsmail Yerguz, Çev.), Say Yayınları.
- Kierkegaard, S. (2021). Tanrıya İhtiyaç Duymak, (Zeynep Yeter, Çev.), Zeplin Yayınları.

- Kierkegaard, S. (2010). Ölümçül Hastalık Umutsuzluk, (Mukadder Yakupoğlu, Çev.), Doğubatı Yayınları.
- Kırsakürek, N.F. (2004). Çile, Büyük Doğu Yayınları.
- Kolcu, A.İ. (2008). Edebiyat Kuramları, Salkımsöğüt Yayınları.
- Korkmaz, R. (2005). Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları.
- Kurt, M.(2007). 1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Kurt, M. (2009). “Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri”, Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, s. 139-154.
- Lefebvre, H.(1981). Varoluşçuluğa Karşı Marxçılık, (Bertan Onaran, Çev.), Türk Dili dergisi, Ocak 1981, Sayı:349, Sayfa:330-332.
- Magill, F.N. (1971). Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı, (Vahap Mutal, Çev.), Hareket Yayınları.
- Melville, H. (2022). Kâtip Bartleby, (Hamdi Koç, Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mounier E.(2019). Varoluş Felsefelerine Giriş, (Serdar Rifat Kırkoğlu, Çev.) Fol Yayınları.
- Moran, B. (2021). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, İletişim yayınları.
- Nietzsche, F. (2002). Güç İstenci, (Sedat Umran, Çev.), Birey yayınları.
- Nietzsche, F. (2010) Gezgin ve Gölgesi, (Murat Batmankaya, Çev.), Say yayınları.
- O'brien, C.C. (1984). Camus, (Fatih Özgüven, Çev.), Afa Yayıncılık.
- Oruç, Y. (2022). Soren Kierkegaard'ta Varoluş, Kendilik ve Hakikat, ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:14, Nisan 2022, Sayfa:59-80.
- Özdenören R. (1974). “Evet, Bunalım Edebiyatı”, Edebiyat, C. 9, Sayı: 4, Haziran Sayfa: 1- 3
- Parla, J. (2021). Don Kişot'tan Bugüne Roman, İletişim yayınları.
- Sartre, J. P. (2021). Varoluşçuluk, (Asım Bezirci, Çev.), Say Yayınları.
- Sartre, J. P. (2019). Bulantı, (Selahattin Hilav, Çev.), Can Yayınları.
- Sartre, J. P. (2010). Sözcükler, (Selahattin Hilav, Çev.), Can Yayınları.
- Sartre, J. P. (1981). Varoluşçuluğun Savunulması, (Bertan Onaran, Çev.), Türk Dili dergisi, Ocak 1981, Sayı:349, Sayfa:322-324.
- Sartre, J. P. (1984). Yazınsal Denemeler, (Bertan Onaran, Çev.), Payel Yayınları.

- Schaaf A. & Gaidenko P. P. (1966). Marxizm, Varoluşçuluk ve Birey, (Evinç Dinçer, Çev.), De Yayınevi.
- Schopenhauer, A. (2012). Ölümün Anlamı, (Ahmet Aydoğan, Çev.), Say yayınları.
- Şeriati, A. (2008). İnsan, (Şamil Öcal, Çev.), Fecr Yayınevi.
- Şahin, E. (2018b). Absürd Edebiyat, Çevrimdışı İstanbul, Sayı 9.
- Şahin, E. (2018a). Adalet Ağaoğlu'nun Bir Düşün Gecesi'ne Postmodern ve Absürd Yaklaşımlar, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5 Sayı 23, S: 1-13.
- Şahin, E. (2018c). Yumuşakçalar, Yitik Ülke Yayınları.
- Şahin, E. (2009). Leyla Erbil'in Eserlerine Feminist Bir yaklaşım, Doktora tezi.
- Şahin, Y. (2020).Varoluşçuluğun Türk Edebiyatında Algılanışı ve Tutunamayanlar, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt:4 Sayı:1, Sayfa:79-91.
- Tanpınar A.H. (2003). Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Dergah Yayınları.
- Tieghem, P. V. (2017). Mukayeseli Edebiyat, (Yusuf Şerif Kılıçel, Çev.), Büyüyen Ay Yayınları.
- Takış T. (2020). "Kendini Aldatmak: Proust ve Sartre'da Var Olma Deneyimleri", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Varoluşçuluk-II, Yıl. 23, Sayı: 93, s. 9- 23.
- Türkan M. (2020). "Sartre'da Özgürlüğün Temeli Olarak Varoluşsal ontoloji", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Varoluşçuluk-II, Yıl. 23, Sayı: 93, s. 223- 251.
- Wahl, J. (1999). Varoluşçuluğun Tarihçesi, (Bertan Onaran, Çev.), payel yayınları.
- Topçu, N. (2010). (Ed. Ezel Erverdi, İsmail Kara), Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi, Dergah Yayınları.
- Uturgauri, S. (1988). Türk Edebiyatı Üzerine, (Atilla Özkırımlı, Çev.), Cem yayınevi.
- Ünlü, M. (1992). "Yusuf Atılğan'la Son Konuşma", Yusuf Atılğan'a Armağan, İletişim Yayınları.

EKLER

Ek-1. Tez Etik İzin İstek Formu

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	İZZETTİN BİLGİN
ÖĞRENCİ NO	2021012004
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2022 / 2023 / BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	ALBERT CAMUS'NUN <i>YABANCI</i> İLE YUSUF ATILGAN'IN <i>AYLAK ADAM</i> ESERLERİNİN VAROLUŞÇULUK TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI
TEZİN AMACI	Bu çalışmanın amacı Nobel edebiyat ödüllü yazar Albert Camus'nun <i>Yabancı</i> romanı ile Yusuf Atılgan'ın <i>Aylak Adam</i> romanlarını varoluşçuluk temelinde benzer ve farklı yönlerden karşılaştırmaktır.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Türkiye'de Albert Camus ile ilgili birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen onun edebi yönünü ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Bunun yanında incelemeye konu iki eserde insanın var olma sorununa benzer bir bakış açısının olması bu çalışmayı yapmamızın amaçlarımızdan biridir. Albert Camus'nun önemli eserlerinden biri olan <i>Yabancı</i> romanı ile Türk edebiyatında kendine özel bir yer edinen Yusuf Atılgan'ın <i>Aylak Adam</i> romanı varoluşçu temalardan yalnızlık/yabancılaşma, özgürlük/başkaldırı, can sıkıntısı/bunaltı, umut/umutsuzluk, sorgulama/arayış, saçma/absürt, ölüm/ölümsüzlük başlıkları altında incelenmektedir. Bu varoluşçu temalar, varoluşçuluğun önemli temsilcileri referans alınarak açıklanmış, daha sonra bu temaların eserlerin özellikle ana karakterleri üzerindeki yansımaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Ana karakterlerin söz konusu temalar bakımından ortak ve farklı yönleri incelenerek sonuç kısmında bir karşılaştırmalı değerlendirme yapılmıştır.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI-ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇEKLERİN UYGULANACAĞI	
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, ... V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1) ..... (.....) Sayfa ..... Ölçeği. 2) ..... (.....) Sayfa ..... Anketi. 3) ..... (.....) Sayfa ..... Formlari. 4) ..... (.....) Sayfa .....
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: İZZETTİN BİLGİN	ÖĞRENCİNİN İMZASI: ..... Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır. TARİH:04 / 07 / 2023
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU	

1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.						
2. Anılan konu Türk Dili ve Edebiyatı faaliyet alanı içerisine girmektedir.						
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI		SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI		
Adı - Soyadı: Elmas ŞAHİN	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Sevin ARSLAN		Adı - Soyadı: Murat KOC		
Unvanı: Prof. Dr.....	Unvanı:	Unvanı:Prof. Dr.		Unvanı: Prof. Dr.		
Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.	İmzası:	Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.		Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.		
7/4/2023	.. / .. / 20....	7/4/2023		... / ... / 20...		
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER						
Adı - Soyadı: Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.
Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.	Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.	Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.	Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.	Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.	Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.	Enstitüde evrak aslı ıslak imzalıdır.
..... / ..... / 20.....	..... / ..... / 20.....	... / ..... / 20.....	..... / ..... / 20.....	... / ..... / 20.....	..... / ..... / 20.....	20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☒	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, ... / ..... / 20..... - ..... / ..... / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.				
OY ÇOKLUĞU İLE	☐					
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.						

Ek-2. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2300006400
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hk.

06.07.2023

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: Rektörlük Makamının 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazısı.

İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezli Yüksek Lisans Programlarında tez aşamasında kayıtlı olan **Öykü EŞBERK, Ayşenur PERÇEM, Metin BOLAT, Betül Begüm KARADAYI, Hatice DANIŞOĞLU, Özlem ERİN, İzzettin BİLGİN, İbrahim Ata Can CEREN** isimli öğrencilerimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onaylan" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : 8 adet öğrenciye ait tez evrakları dosyası.

Ek-3. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2300006805

17.07.2023

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzi Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) 04.07.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006329 sayılı yazınız.
b) 06.07.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006400 sayılı yazınız.
c) 07.07.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006435 sayılı yazınız.
ç) 22.06.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006224 sayılı yazınız.
d) 21.06.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006182 sayılı yazınız.
e) 10.07.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006515 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen **Önder Parlakyıldız, Şevval Ceyhan, Nazife Nisa Ok, Mücahit Günay, Mehmet Serkan Balta, Ali Deniz Görhan, Büşra Ergül, Hasan Oran, Kardelen Aynacı, Öykü Eşberk, Aysenur Perçem, Metin Bolat, Betül Begüm Karadayı, Hatice Danışoğlu, Özlem Erin, İzzettin Bilgin, İbrahim Ata Can Ceren, Muhammed Batuhan Gün, Fahriye Aycan Şahin, Halil Bilsay Tezel ve Gamze Öztemir Aydoğan** isimli öğrencilerimize ait tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ
Rektör Yardımcısı